

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN UMUTSUZLUK,
YALNIZLIK VE İYİMSERLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Burak AYDOĞAN
ORCID: 0000-0002-3970-1686

Danışman
Prof. Dr. Nurten SARGIN
ORCID: 0000-0003-1899-8908

Konya – 2025

ÖN SÖZ

Gerek akademik bilgi birikimi gerekse sabırlı rehberliğiyle bu çalışmanın şekillenmesinde büyük rol oynayan, katkılarını hiçbir zaman esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Nurten SARGIN'a

Bu sürecin her anında yanımda olan, sabrıyla ve desteğiyle beni motive eden sevgili Türkan Dilara ARKANT' a

Tez süresince her daim yanımda olan, moral veren ve bu yolculuğu benimle paylaşan değerli arkadaşlarım; Zeynel Barış DEMİRCAN, Tunahan BİRCAN ve Ferhat DEMİR'e

Hayatımın her aşamasında koşulsuz sevgisi, sabrı ve desteğiyle yanımda olan kıymetli annem Şerife AYDOĞAN; varlıklarıyla bana güç veren, iyi günde kötü günde desteğini hiç esirgemeyen abilerim Aykut ve Gökhan AYDOĞAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca en büyük rehberim olan; varlığıyla bana güç ve güven veren, yokluğuyla ise içimde derin bir boşluk bırakan sevgili babam, merhum Amil AYDOĞAN'a sonsuz minnettarım.

Bu çalışmanın, sevgili yeğenlerim Zeynep Ada, Defne ve Amil Göktuğ için bir başlangıç noktası olmasını ve onları kendi akademik yolculuklarında cesaretlendirmesini temenni ediyorum.

Burak AYDOĞAN

Haziran 2025

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
ÖZET	x
ABSTRACT.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Varsayımlar	6
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar	7
2. ALAN YAZIN	8
2.1. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveyn.....	8
2.1.1. İlgili Araştırmalar.....	9
2.2. Umutsuzluk	12
2.2.1 Umutsuzlukla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	15
2.2.2. İlgili Araştırmalar.....	16
2.3. Yalnızlık.....	19
2.3.1. Yalnızlıkla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	21
2.3.2. İlgili Araştırmalar.....	22
2.4. İyimserlik	26
2.4.1. İyimserlikle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	28
2.4.2. İlgili Araştırmalar.....	29
3. YÖNTEM.....	34
3.1. Araştırmanın Modeli	34
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	34
3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri	36
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	37
3.3.2. Beck Umutsuzluk Ölçeği	37
3.3.3. Yalnızlık Ölçeği	37
3.3.4. İyimserlik Ölçeği.....	38

3.4. Verilerin Toplanması	38
3.5. Verilerin Analizi	38
4. BULGULAR.....	40
4.1 Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Umutsuzluk Düzeyine İlişkin Bulgular.....	40
4.1.1 Çalışma grubunun cinsiyetine göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi	40
4.1.2 Çalışma grubunun yaş ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi	41
4.1.3 Çalışma grubunun medeni durumuna göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi	44
4.1.4 Çalışma grubunun sahip oldukları çocuk sayısına göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi.....	44
4.1.5 Çalışma grubunun çalışma durumuna göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi	48
4.1.6 Çalışma grubunun gelir durumuna göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi ..	49
4.2 Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yalnızlık Düzeyine İlişkin Bulgular	54
4.2.1 Çalışma grubunun cinsiyetine göre yalnızlık düzeylerinin incelenmesi.....	54
4.2.2 Çalışma grubunun yaş ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi..	54
4.2.3 Çalışma grubunun medeni durumuna göre yalnızlık düzeylerinin incelenmesi ..	55
4.2.4 Çalışma grubunun sahip oldukları çocuk sayısına göre yalnızlık düzeylerinin incelenmesi.....	55
4.2.5 Çalışma grubunun çalışma durumuna göre yalnızlık düzeylerinin incelenmesi..	56
4.2.6 Çalışma grubunun gelir durumuna göre yalnızlık düzeylerinin incelenmesi	56
4.3 Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin İyimserlik Düzeyine İlişkin Bulgular	58
4.3.1 Çalışma grubunun cinsiyetine göre iyimserlik düzeylerinin incelenmesi	58
4.3.2 Çalışma grubunun yaş ve iyimserlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi	58
4.3.3 Çalışma grubunun medeni durumuna göre iyimserlik düzeylerinin incelenmesi	59
4.3.4 Çalışma grubunun sahip oldukları çocuk sayısına göre iyimserlik düzeylerinin incelenmesi.....	59
4.3.5 Çalışma grubunun çalışma durumuna göre iyimserlik düzeylerinin incelenmesi	60
4.3.6 Çalışma grubunun gelir durumuna göre iyimserlik düzeylerinin incelenmesi	60
4.4 Çalışma Grubunun Umutsuzluk ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	62
4.5 Çalışma Grubunun Umutsuzluk ve İyimserlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	63
4.6 Çalışma Grubunun İyimserlik ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	64
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	65

5.1. Tartışma	65
5.1.1 Umutsuzluk düzeyine ilişkin bulgulara ait tartışma ve yorum	65
5.1.2 Yalnızlık düzeyine ilişkin bulgulara ait tartışma ve yorum	68
5.1.3 İyimserlik düzeyine ilişkin bulgulara ait tartışma ve yorum.....	69
5.1.4 Umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik arasındaki ilişkiye dair bulgulara ait tartışma ve yorum	71
5.2. Sonuç.....	73
5.3. Öneriler	74
KAYNAKLAR	77
EKLER.....	94
EK-1: Ölçek Kullanma İzinleri	94
EK-2: Gönüllü Katılım Onay Formu	96
EK-3: Kişisel Bilgi Formu	99
EK-4: Beck Umutsuzluk Ölçeği	100
EK-5: Yalnızlık Ölçeği	102
EK-6: İyimserlik Ölçeği.....	103
EK-7: Akademik Kurul Kararı.....	105
EK-8: Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu İzni.....	106

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Umutsuzluk, Yalnızlık ve İyimserlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **78** sayfalık kısmına ilişkin, 12/06/2025 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%26** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

12/06/2025

Burak AYDOĞAN

Prof. Dr. Nurten SARGIN

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

12/06/2025

Burak AYDOĞAN

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

Simgeleri, tez hazırlama kılavuzunda verilen açıklamaları dikkate alarak yazınız.

&: Ve

%: Yüzde

p: Anlamlılık Düzeyi

r: Korelasyon Katsayısı

F: F-Testi değeri (ANOVA)

β : Beta

X: Ortalama

Kısaltmalar

Kısaltmaları, tez hazırlama kılavuzunda verilen açıklamaları dikkate alarak yazınız.

Vd.: Ve diğerleri

Ss: Standart Sapma

n: Katılımcı Sayısı

ANOVA: Tek Yönlü Varyans Analizi

BUÖ: Beck Umutsuzluk Ölçeği

YÖ: Yalnızlık Ölçeği

İÖ: İyimserlik Ölçeği

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN UMUTSUZLUK, YALNIZLIK VE İYİMSERLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Burak AYDOĞAN

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak, aile bireylerinin psikolojik uyum süreçlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu süreçte ebeveynlerin yaşadığı umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeyleri hem kendi ruhsal sağlıklarını hem de çocuklarına sundukları bakım kalitesini doğrudan etkileyebilmektedir. Bu çalışma, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeylerini incelemek ve çeşitli demografik değişkenlere göre bu değişkenlerin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, nicel yöntemle ve ilişkisel tarama modeli çerçevesinde desenlenmiştir. Çalışmanın örneklemini, Konya, Ankara, Aydın, Bilecik, Niğde ve Adana illerinde ikamet eden ve özel gereksinimli çocuğa sahip olan toplam 402 ebeveyn oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde Beck Umutsuzluk Ölçeği, Yalnızlık Ölçeği, İyimserlik Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler, t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), korelasyon ve regresyon analizleri ile çözümlenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk ve iyimserlik düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaştığı, bu farklılığın kadınlar lehine olduğu belirlenmiştir. Yalnızlık düzeylerinde ise cinsiyete bağlı anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Yaş değişkeni ile umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Medeni durum değişkenine göre umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeyleri farklılık göstermediği belirlenmiştir. Umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeyleri çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmazken, çalışma durumu değişkenine göre umutsuzluk ve iyimserlik düzeylerinde anlamlı farklar bulunmuş, farkın çalışmayan ebeveynler lehine olduğu ortaya çıkmıştır. Gelir durumu değişkenini, ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmıştır. En yüksek gelir grubunda yer alan ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri diğer gruplara göre daha yüksek bulunurken, iyimserlik düzeylerinin de en yüksek olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, yalnızlık düzeylerinin en çok, düşük gelir grubunda yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Bu durum, ekonomik koşulların bireylerin psikolojik iyi oluşları üzerinde doğrudan ve çok yönlü etkiler yaratabileceğini düşündürmektedir. Korelasyon ve regresyon analizleri sonucunda, umutsuzluk ile yalnızlık arasında negatif yönlü orta düzeyde; umutsuzluk ile iyimserlik arasında ise pozitif yönlü yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca, umutsuzluğun hem yalnızlık hem de iyimserlik düzeylerini anlamlı biçimde yordadığı ve sırasıyla

varyansın %36 ve %53'ünü açıkladığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, iyimserlik ve yalnızlık arasında negatif yönlü, orta-yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu da saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, İyimser, Umutsuzluk, Yalnızlık

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences

Department of Educational Sciences

Guidance and Psychological Counseling Program

Master Thesis

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN HOPELESSNESS, LONELINESS AND OPTIMISM LEVELS OF PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Burak AYDOĞAN

Having a child with special needs can significantly affect the psychological adjustment processes of family members. In this process, the levels of hopelessness, loneliness, and optimism experienced by parents can directly influence both their mental well-being and the quality of care they provide to their children. This study aimed to examine the levels of hopelessness, loneliness, and optimism in parents of children with special needs, and to determine whether these variables differ based on various demographic characteristics.

The research was designed within the framework of the quantitative method and the relational survey model. The sample of the study consisted of 402 parents residing in the provinces of Konya, Ankara, Aydın, Bilecik, Niğde, and Adana who have children with special needs. The data were collected using the Beck Hopelessness Scale, the Loneliness Scale, the Optimism Scale, and a personal information form developed by the researcher. The data were analyzed using t-tests, one-way ANOVA, correlation, and regression analyses.

The findings revealed that hopelessness and optimism levels significantly differed by gender, in favor of female participants. However, no significant gender differences were found in loneliness levels. No significant relationships were found between age and the variables of hopelessness, loneliness, or optimism. Marital status did not cause any significant differences in the main variables. While hopelessness, loneliness, and optimism did not differ significantly based on the number of children, significant differences were found in hopelessness and optimism based on employment status, in favor of unemployed parents. Income level significantly affected all three variables. Parents in the highest income group reported both higher levels of hopelessness and optimism,

while loneliness was more prevalent among those in the lowest income group. These results suggest that economic conditions may have direct and multifaceted effects on psychological well-being.

Correlation and regression analyses showed a moderate negative relationship between hopelessness and loneliness, and a strong positive relationship between hopelessness and optimism. Furthermore, hopelessness was found to significantly predict both loneliness and optimism, explaining 36% and 53% of the variance, respectively. Additionally, a moderate-to-strong negative correlation was found between optimism and loneliness.

Keywords: Loneliness, Hopelessness, Optimism, Parent

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmaya temel oluşturan problem durumu açıklanmış, çalışmanın varsayımları ve sınırlılıkları belirtilmiş, ilgili temel kavramlar açıklanmış ve araştırmanın gerekçesi ile önemi açıklanmıştır.

1.1. Problem Durumu

Özel gereksinimli çocuğa sahip olmak, ebeveynler için hem psikolojik hem de sosyal anlamda çeşitli zorluklar barındıran bir süreçtir. Çocukların ilerleyen yıllarda bağımsız bir yaşam sürdürebilmeleri, mutlu olmaları ve iş hayatlarında tatmin edici deneyimler yaşamaları büyük önem taşımaktadır. (Çığ, 2023). Bu nedenle, ebeveynler çocuklarının geleceğine dair endişe duymaktadır. Bu ebeveynler, çocuklarının eğitim, sağlık ve sosyal gelişimi ile ilgili belirsizlikler yaşamakta ve zaman zaman yoğun stres altına girmektedirler. Özellikle özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeylerinin, çocuğun durumu ve çevresel destek mekanizmaları ile doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir (Erdal & Efiltili, 2021). Sürekli bakım gereksinimi, toplumsal destek eksikliği ve gelecek kaygısı gibi faktörler, ebeveynlerin psikososyal uyum süreçlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Sosyal ilişkilerde yaşanan çatışmalar, bireyin benlik algısını olumsuz yönde etkileyerek kendine dair algılarını zayıflatabilmektedir. Bu durum, bireyin kendisini değersiz veya yetersiz hissetmesine neden olabilir ve zamanla yalnızlık hissinin artmasına, hatta umutsuzluğa sürüklenmesine yol açabilir (Galioğlu, 2014). Umut, bireyde olumlu duyguların ortaya çıkmasını sağlayarak, motivasyonu artıran ve harekete geçmeyi teşvik eden önemli bir psikolojik faktördür. Umudun en belirgin özelliklerinden biri, kişinin karşılaştığı olumsuz durumlara rağmen bir çözüm yolu bulabileceğine inanması ve bu doğrultuda çaba göstermeye devam etmesidir (Alınak, 2022). Umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik gibi psikolojik değişkenler, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadığı süreci anlamada önemli kavramlar olarak öne çıkmaktadır.

Umutsuzluk, bireyin geleceğe dair olumlu beklentilerinin azalması ve içinde bulunduğu durumu çaresiz olarak algılamasıyla ilişkilendirilmektedir. Umut, iyimserlikte olduğu gibi genel bir pozitif düşünme eğiliminden ziyade, belirli bir duruma özgü olarak şekillenmektedir.

Bir birey, belirli bir konuda yüksek umut düzeyine sahip olabilirken, başka bir durumda umutsuzluk hissi yaşayabilir. Bu nedenle umut, bireyin içinde bulunduğu koşullara ve yaşadığı deneyimlere bağlı olarak değişkenlik gösterebilir (Tanboğa, 2020). Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler, çocuklarının geleceği hakkında belirsizlik yaşadıklarında umutsuzluk hissi daha yoğun olabilmektedir. Bununla birlikte, yalnızlık da bu ebeveynlerin karşılaşılabileceği önemli psikolojik durumlar arasındadır. Yalnızlık, kişinin kendine yaptığı değerlendirmelerle alakalı bir durumdur. Aynı sosyal etkileşim içerisindeki bireylerden biri kendisini yalnız olarak tanımlarken, diğeri aynı şekilde tanımlamayabilir. Bireyin yalnızlığıyla ilgili yaptığı öznel tanımlamalar yalnızlığa etki ederken, bu tanımlamalar gerçek dışı olabilmektedir. (Moustakas, 1972)'a göre yalnızlık kaygısı, bireyin yaşamıyla ilgili önemli sorular sormasını engelleyen ve çevresiyle ilgili içgüdülerini sürekli harekete geçiren koruyucu bir mekanizmadır. Gerçek yalnızlık ise kişinin doğum, ölüm, değişim ve trajedi gibi kilit yaşam faktörleriyle yüzleşmesi sonucunda hayattaki yalnızlığını kabul etmesidir (Yesarioğlu, 2023). Yalnızlık deneyimi yaşayan birey, bu durumun nedenlerini kendi yaptığı atıflar doğrultusunda değerlendirmelidir. Kendi yalnızlığına yüklediği anlamlar, bireyin yalnızlıkla başa çıkma stratejilerini, duygusal durumunu ve geleceğe dair beklentilerini şekillendirmede önemli bir rol oynar (Erdemir, 2022). Toplumda yeterli sosyal desteği bulamamak, çevrede anlaşılama hissi ve yoğun bakım yükü nedeniyle sosyal hayattan kopma, yalnızlık duygusunu artırabilir. Yalnızlığın artması, umutsuzluğu besleyerek ebeveynlerin psikolojik dayanıklılığını zayıflatabilir.

Öte yandan, iyimserlik, ebeveynlerin zorluklarla başa çıkma kapasitelerini artıran ve psikolojik iyi oluşlarını destekleyen önemli bir faktörlerdendir. İyimserlik, olumsuz olaylardan ziyade olumlu olaylara odaklanma ve gelecekte olumlu deneyimler yaşanacağına dair genel ve temel bir beklenti içinde olma eğilimidir (Tanboğa, 2020). İyimser kişiler, karşılaştıkları güçlüklerin bir şekilde olumlu olarak sonuca ulaşacağına dair inanç taşırlar ve süreç içinde pozitif duygular oluşturmaktadırlar. Bu şekilde, iyimser insanlar kolayca mutlu olup zorluklarla baş etmeye çalışırlar. Kötümserlerde ise karşılaşılan güçlüklerin olumsuz bir biçimde biteceğine dair taşıdıkları inanç, daha kompleks ve istenmeyen duygularla uğraşmaya iter (Fincan, 2019). İyimserlik, hayat yolculuğundaki zorluklar ve engellere rağmen, gelecekte daha iyi ve daha güzel günlerin yaşanacağına dair güçlü bir beklenti olarak tanımlanmaktadır. Zorluklara rağmen geleceğe dair umut besleyen ve olumlu beklentiler geliştirmekte olan ebeveynlerin, yalnızlık ve umutsuzluk duygularıyla daha sağlıklı bir şekilde baş edebildikleri görülmektedir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik iyi oluşlarını etkileyen

umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik gibi faktörler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya yönelik araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, bu çalışmanın sağlayacağı bulgular, alan yazındaki boşluğun doldurulmasına katkı sağlayarak, ebeveynlerin psikososyal durumlarının daha iyi anlaşılmasına ve destek mekanizmalarının geliştirilmesine ışık tutacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu değişkenlerin birbirleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Özel gereksinimli bireylerin bakım süreci, ebeveynler için hem fiziksel hem de psikolojik açıdan uzun vadeli bir yük oluşturabilmektedir. Bu süreçte karşılaşılan zorluklar, ebeveynlerin ruhsal durumlarını etkileyerek, umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik gibi psikolojik faktörlerde değişikliklere yol açabilmektedir. Özellikle umutsuzluk duygusu, geleceğe dair belirsizlikler, bakım sorumluluklarının ağırlığı ve sosyal destek eksikliği ile artış gösterebilmektedir. Benzer şekilde, yalnızlık hissinin, ebeveynlerin sosyal çevreden uzaklaşması ve çevresel destek mekanizmalarının yetersizliği ile derinleştiği düşünülmektedir.

Fiziksel olarak tek başına yaşamak ve çevresinde sevdiği kişilerin bulunmaması, birey için duygusal açıdan zorlayıcı bir deneyim olabilmektedir. Ancak bir de tercih edilen yalnızlık vardır. Bireyin kendi isteğiyle seçilen yalnızlık, bireyin içsel dünyasını keşfetmesine ve kendisiyle baş başa kalmasına olanak sağlayan kıymetli bir deneyimdir. Yalnızlığın özünü kavrayıp bu durumu bir tehdit olarak görmek yerine, yapıcı biçimde değerlendirmek bireyin içsel gücünü artırabilir (Döner, 2018) Öte yandan, bazı ebeveynlerin, tüm bu zorluklara rağmen iyimser bir bakış açısını koruyarak, sorunlarla daha etkili başa çıkma yolları geliştirebildiği bilinmektedir.

(Hart & Hittner, 1995) hayata olumlu bir bakış açısıyla yaklaşmanın bireyleri umutsuzluk ve depresyon gibi olumsuz duygulardan koruyabileceğini belirtmektedir. İyimser bireylerin benimsedikleri pozitif tutumların, yaşam karşısındaki tepkilerini büyük ölçüde şekillendirdiği ifade edilmektedir. İyimser bireyler, karşılaştıkları başarısızlıkları geçici ve düzeltilebilir nedenlere bağlayarak, gelecekte benzer durumlarla karşılaştıklarında başarılı olabileceklerine inanırlar. (Akçeşme, 2017). Bu çalışma ebeveynlerin psikolojik iyi oluşlarını anlamak ve bu süreci etkileyen temel faktörleri belirlemek amacıyla yürütülmektedir.

Araştırmada, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeylerinin birbirleriyle nasıl bir ilişki içinde olduğu ortaya konulmaktadır. Ayrıca, bu değişkenlerin çeşitli demografik faktörler (cinsiyet, yaş, medeni durum, çalışma durumu, çocuk sayısı ve gelir seviyesi) doğrultusunda farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenecektir. Böylece, bu psikolojik faktörlerin hangi durumlarda daha yoğun hissedildiği ya da ne tür faktörlerle hafifletilebileceği üzerine bilimsel bulgular elde edilmesi hedeflenmektedir.

Çalışmanın bir diğer amacı da özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlere yönelik psikososyal destek mekanizmalarının geliştirilmesine katkı sağlamaktır. Günümüzde, bu ebeveynlerin yaşadığı psikolojik zorlukların özel eğitim, psikoloji ve sosyal hizmetler alanlarında yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Ailelerin psikolojik durumlarının özel gereksinimli çocuğun da yaşamını etkilediği bilinmektedir. Bu nedenle araştırma bulgularının, ebeveynlerin yaşadığı psikolojik süreçleri anlamaya yönelik uygulamalı çalışmalar için yol gösterici olması beklenmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıklarını artırmak amacıyla bireysel veya grup terapileri, sosyal destek projeleri ve eğitim programları geliştirme konusunda öneriler sunulmaktadır.

Bu çalışmanın, özel eğitim, psikoloji, rehberlik ve danışmanlık gibi alanlarda çalışan uzmanlara bilimsel bir katkı sunması amaçlanmaktadır. Ayrıca, gelecekte bu konuda yapılacak akademik araştırmalar için teorik bir temel oluşturması beklenmektedir. Sonuç olarak, araştırmanın bulgularının hem bireysel düzeyde ebeveynlerin psikolojik iyi oluşlarını artırmaya hem de toplumsal düzeyde daha kapsayıcı destek politikalarının oluşturulmasına katkı sağlaması öngörülmektedir.

Problem durumuna bağlı olarak, bu araştırmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi, aralarındaki farklılaşma ve ilişki düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki problem cümlelerine yanıt aranmaktadır.

1. Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlikleri anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
2. Ebeveynlerin yaşı ile umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3. Ebeveynlerin medeni durumuna göre umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlikleri anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. Ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısına göre umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlikleri anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. Ebeveynlerin çalışma durumuna göre umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlikleri anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
6. Ebeveynlerin gelir durumuna göre umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlikleri anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
7. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri, yalnızlık ve iyimserlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
8. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri, yalnızlık ve iyimserlik düzeylerini yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler, çocuklarının gelişim süreçlerinde hem fiziksel hem de psikolojik olarak yoğun bir yük taşımaktadırlar. Bu sürecin, ebeveynlerin geleceğe dair umutlarını, sosyal ilişkilerini ve ruhsal dayanıklılıklarını etkileyebildiği gözlemlenmiştir. Araştırmalar, özel gereksinimli ailelerde çocukların hemen hemen tüm gereksinimlerinden annelerin sorumlu olduğunu, bu nedenle sosyal sorumluluklarından daha az fedakârlık ettiklerini ve ebeveynlik dışındaki sosyal etkinliklere katılma olasılıklarının daha düşük olduğunu göstermektedir. Tüm bu koşullar göz önüne alındığında özel gereksinimli çocuğu olan annelerin fiziksel ve psikolojik sorumlulukları çok daha yüksek ve daha zordur. Zaman zaman annelerin bu konuda umutsuzluk yaşadıkları görülmektedir (Arıcı, 2022). Bu araştırma, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeylerini ortaya koyarak, bu alandaki bilgi birikimine katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır. Öncelikle, bu çalışma özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin psikososyal durumlarını inceleyerek, onların yaşadığı duygusal zorlukları belirlemeye yönelik önemli veriler sağlayacaktır. Özellikle umutsuzluk düzeyinin artması, sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği ve yalnızlık hissini yaygınlaşması gibi unsurlar, ebeveynlerin psikolojik iyi oluşunu olumsuz etkileyebilmektedir. Aynı zamanda, bazı ebeveynlerin bu zorluklara rağmen iyimser kalmayı başararak, güçlü başa çıkma mekanizmaları geliştirdikleri görülmektedir. Bu nedenle araştırma bulgularının, ebeveynlerin ruh sağlığını desteklemeye yönelik uygulanabilir öneriler sunması beklenmektedir.

Bunun yanı sıra, çalışma özel gereksinimli bireylere sahip ailelere yönelik sosyal destek sistemlerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Özel eğitim, psikoloji, rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanlarında çalışan uzmanlar için bu araştırmanın sonuçları, ebeveynlere yönelik psikososyal destek programlarının şekillendirilmesine yardımcı olabilir. Örneğin, ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerini azaltmak için psikolojik danışmanlık hizmetlerinin artırılması, sosyal izolasyonu önlemek için destek gruplarının oluşturulması veya iyimserliği teşvik eden eğitim programlarının uygulanması gibi öneriler geliştirilebilir. Ayrıca, bu çalışma özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik iyi oluşlarını etkileyen faktörleri ele alan araştırmalar arasında yerini alacaktır. Bu araştırma, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadığı duygusal deneyimleri anlamak için önemli bir adım olacaktır. Bu çalışma ebeveynlerin yaşadığı psikolojik durumları daha iyi anlamak ve onların iyi oluşlarını artırmaya yönelik bilimsel bir perspektif sunmak açısından önem taşımaktadır.

Son olarak, araştırma bulgularının, bu alanda yapılacak ileri çalışmalar için bir temel oluşturması beklenmektedir. Özellikle özel gereksinimli bireye sahip ebeveynlere yönelik aile destek programlarının geliştirilmesi ve eğitim alanındaki yaklaşımların iyileştirilmesi için bu çalışmanın sağlayacağı veriler, bilimsel ve pratik açıdan yol gösterici olabilir.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırmaya katılan ebeveynlerin, ölçeklerde yer alan ifadeleri samimi ve kendi durumlarını en doğru biçimde yansıtacak şekilde yanıtladıkları,
2. Çalışma grubunun çalışmanın evrenini yeterli düzeyde temsil ettiği,

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma, belirlenen sınırlılıklar çerçevesinde yürütülecek olup, elde edilen bulgular bu kapsam doğrultusunda değerlendirilerek yorumlanacaktır.

1. Araştırma Konya, Ankara, Aydın, Bilecik, Niğde ve Adana, illerinde ikamet eden özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler,
2. Araştırma Beck Umutsuzluk Ölçeği, Yalnızlık Ölçeği ve İyimserlik Ölçekleri ile araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formundan elde edilen veriler,
3. Araştırma verilerine ulaşılabilen kaynaklar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Umutsuzluk: Bir amacı gerçekleştirmede sıfırdan az olan olumsuz beklentiler şeklinde tanımlanır (Dilbaz & Seber, 1993).

Yalnızlık: Bireyin çevresindekilere karşı kendini yabancı hissettiği, anlaşılmadığını düşündüğü, sosyal ilişkilerde dışlandığı ve yeterli duygusal yakınlık kuramadığı durumlarda ortaya çıkan içsel bir sıkıntı ve duygusal zorlanma durumudur (Rokach, 2002).

İyimserlik: Yaşamın güçlüklerine ve engellemelerine karşın iyi şeylerin olacağı yönünde inançlı bir tutum sergilemektir (Scheier & Carver, 1987).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

2.1. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveyn

Özel gereksinimli bireyler, doğuştan veya sonradan edinilmiş fiziksel, zihinsel, duyuşsal veya nörogelişimsel farklılıklara sahip olan ve günlük yaşam aktivitelerini sürdürebilmek için özel eğitim, rehabilitasyon veya destekleyici hizmetlere ihtiyaç duyan bireylerdir. Engel türü, bireyin yaşam deneyimlerini ve çevresiyle olan etkileşimini doğrudan etkileyebilmektedir. Bu bireylerin topluma tam ve etkin katılımı, yalnızca bireysel gelişimleri açısından değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda fırsat eşitliği sağlanması açısından da büyük önem taşımaktadır. Özel gereksinimli bireylerin toplumsal yaşama katılımı, yalnızca onların bireysel kapasiteleriyle değil, aynı zamanda eğitim sistemlerinin yeterliliği, sosyal politikalar, fiziki erişilebilirlik ve toplumsal tutumlar gibi dışsal faktörlerle de doğrudan ilişkilidir. Özel gereksinimli bireylerin okuma yazma öğrenme sürecinde de daha yavaş ilerleyebileceği göz önünde bulundurulduğunda, sunulacak destek hizmetinin öğretim sürecinin bireyselleştirilmesine önemli ölçüde katkı sağlayacağı öngörülmektedir (Ruppar, 2013).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak, ebeveynler açısından hem bireysel hem de aile içi dinamikleri etkilemekte olan çok boyutlu bir süreci oluşturmaktadır. Ebeveynler, çocuklarının gelişimi, eğitimi ve sosyal hayata uyumu konusunda sürekli bir sorumluluk içinde olmakta ve bu süreçte psikolojik, ekonomik ve sosyal birçok zorlukla karşılaşabilmektedirler. Aileye katılan çocuğun normal gelişim göstermemesi, aile bireylerinin beklentilerinin değişmesine yol açarak yoğun kaygı ve stres yaşamalarına neden olabilmektedir (Efilti & Çoklar, 2016). Türkiye'de özel gereksinimli çocuğa sahip aileler, çocuklarının doğumundan itibaren karşılaşacakları sürece ilişkin yeterli bilgilendirmeye sahip olamadıkları için hem yasal hem de manevi açıdan nasıl bir yol izlemeleri gerektiği konusunda çeşitli zorluklar yaşamaktadır (Kot vd., 2018).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olan ebeveynlerin yaşadığı duygulardan biri de, çocuğa yönelik gelecek beklentilerinin sarsılmakta oluşudur. Çocuğun geleceğiyle ilgili duyulan endişe, gelişiminin istenilen düzeyde ilerlememesi gibi durumlar, ailelerin karşı karşıya kaldığı başlıca zorluklar arasında yer almaktadır (Bakırtaş & İmamoğlu, 2022). Özel gereksinimli bir çocuğun farkındalık süreci, ailenin çocukla yakın bir ilişki içinde bulunduğu

ve davranışlarını sürekli olarak gözlemlemekte olduğu ev ortamında başlamaktadır. Çocuk, öncelikle ailesiyle, ardından ise dış çevresiyle etkileşim kurmaktadır. Ancak, çocuğun en belirgin problemleri davranışlarının genellikle içinde yaşadığı aile ortamında ortaya çıktığı görülmektedir (Ataalp, 2023).

Özel gereksinimli çocukların eğitim ve gelişiminde aileler, doğal eğitimci rolüne sahip olmalarına rağmen, uzun yıllar boyunca eğitimin uygulayıcısı olmaktan ziyade yalnızca bilginin alıcısı konumunda bırakılarak ihmal edilmiştir (Ataalp, 2023). Ebeveynlerin çocuklarına yönelik yüksek sorumluluk hissetmesi, kişisel yaşam alanlarını daraltarak onların sosyal destek sistemlerinden uzaklaşmalarına sebep olabilmektedir. Ailelerin yaşam doyumlarının artırılması, çocuklarına yönelik sabır ve ilgilerini de olumlu yönde etkileyeceğinden, bu durumun zihinsel engelli bireylerin eğitimi, istihdamı ve bağımsız yaşam becerileri üzerinde de destekleyici bir rol oynayacağı öngörülmektedir. Özellikle annelerin yaşam doyumlarının ve umutsuzluk seviyelerinin belirlenmesi, ailelerin refah düzeylerini yükseltmeye katkı sağlayarak, daha mutlu ve gelişmiş bir toplum oluşturma yolunda önemli bir adım olacaktır (Yelseli & Şener, 2021). Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın toplumda kimi zaman ebeveynin bir başarısızlığı olarak algılanması ve ebeveynin adeta suçlu gibi görülmesi, bireyde ciddi duygusal çöküntülere yol açabilmektedir. Bu süreçte, anne ile baba arasındaki iletişim de olumsuz etkilenmekte; özellikle babanın doğrudan veya dolaylı şekilde anneyi suçlaması, annenin kendini çaresiz ve yalnız hissetmesine neden olabilmektedir (Avşaroğlu & Güleş, 2019).

2.1.1. İlgili Araştırmalar

Dijkstra-de Neijis ve diğerleri (2024) tarafından çalışmada otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin, ebeveyn stresi ve yaşam kalitesi incelenmektedir. Araştırmanın örneklemi otizmlili çocuğa sahip anne ve babadan oluşmaktadır. Hem annelerin hem de babaların yaşam kalitesinin düşük olduğu görülmüştür. Annelerin çocuğa karşı artan çatışmacı duyguları, daha düşük psikolojik yaşam kalitesiyle ilişkilendirilirken, yüksek rol kısıtlaması hissi ise düşük fiziksel yaşam kalitesiyle bağlantılıdır. Babaların çocuklarına yönelik çatışmacı duygularının artması, daha düşük fiziksel ve sosyal yaşam kalitesiyle ilişkilendirilmiş; ebeveynlik zorlukları daha fazla olan babalar ise psikolojik ve çevresel refaktan daha az memnuniyet bildirmişlerdir. Bu

nedenle, OSB'li (Otizm Spektrum Bozukluğu) çocuklara erken yaşlarda ebeveynlik yapmak hem anneler hem de babalar için ciddi bir zorluk oluşturmaktadır.

Gürkan ve Altay (2023), zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip ailelerle gerçekleştirdikleri araştırmada, 120 kişilik bir örneklemeden yararlanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların durumluk kaygı düzeyleri ile umutsuzluk ölçeğinin alt boyutları ve toplam puanları arasında zayıf düzeyde, negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Ataalp (2023) bu araştırmada, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden özel gereksinimli çocukların ailelerinin ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçlarla ilişkili faktörleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında, ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre ihtiyaç dağılımının nasıl şekillendiği, aile büyüklüğünün ihtiyaçların artış yönüne etkisi, eğitim durumlarına göre ihtiyaç dağılımında farklılık olup olmadığı, rehabilitasyon tesislerinde sunulan hizmetlerin ailelerin ihtiyaçlarını karşılama yeterliliği ve ihtiyaçların yetersizlik alanlarına göre değişim gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini özel gereksinimli çocuk ailesi oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre, ebeveynlerin en çok toplum hizmetleri alanındaki gereksinimlerini vurguladıkları ve özellikle çocuklarının ek ders ihtiyaçlarını ön planda belirttikleri tespit edilmiştir. Çalışmada, bilgi edinme, aile ve sosyal destek, ekonomik konular, çocuk bakımı ve toplum hizmetleri gereksinimlerinin çocuğa yakınlık durumuna göre farklılık gösterdiği; ancak başkalarına açıklama yapma gereksiniminin çocuğa yakınlığa göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin eğitim düzeyinin aile ihtiyaçları üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Seymen (2023), özel eğitim öğretmenlerinin görev yaptıkları sınıflardaki öğrencilerin yetersizlik türlerine göre psikolojik iyi oluş düzeylerini, iş doyumlarını ve okul yaşam kalitesi düzeylerini incelemek ve bu düzeyleri karşılaştırmayı amaçlamıştır. Çalışmanın örneklemini kadın ve erkek özel eğitim öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma sonuçları, psikolojik iyi oluş, iş doyum ve okul yaşam kalitesi düzeyleri arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Çalışılan sınıfın yetersizlik türüne göre psikolojik iyi oluş ve iş doyum düzeylerinde bir farklılık bulunmazken, okul yaşam kalitesi düzeyinin görme ve işitme yetersizliği sınıflarında çalışan öğretmenlerde, otizm sınıfında çalışanlara kıyasla anlamlı

derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Psikolojik iyi oluş ve okul yaşam kalitesi düzeyleri ile yaş arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, cinsiyet, kıdem ve çalışılan sınıfın yetersizlik türü ile bağımlı değişkenler arasında herhangi bir ilişki saptanmamıştır.

Yelseli ve Şener (2021) çalışmasında zihinsel yetersizliği olan çocukların anneleri ile normal gelişim gösteren çocukların anneleri karşılaştırılmış; bu iki grubun yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeyleri incelenmiştir. Araştırmada, 205'i zihinsel engelli çocuğa sahip olmak üzere toplam 244 anne yer almıştır. Elde edilen bulgulara göre, zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin umutsuzluk düzeyleri, normal gelişim gösteren çocukların annelerine kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Öte yandan, yaşam doyumu açısından değerlendirildiğinde, normal gelişim gösteren çocukların anneleri daha yüksek bir düzeye sahip olmaktadır.

Karakuş ve Ünsal (2017) yürüttüğü araştırmada, özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile mesleki sosyal destek algıları belirlenmeye çalışılmış ve bu iki değişken arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Çalışmanın örneklemi özel eğitim öğretmenlerinden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin oldukça yüksek, mesleki sosyal destek düzeylerinin ise yüksek olduğu belirlenmiştir. Psikolojik dayanıklılık ile mesleki sosyal destek arasında zayıf ama pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, mesleki sosyal desteğin psikolojik dayanıklılığı anlamlı bir şekilde etkilediği ve toplam varyansın %13'ünü açıkladığı ortaya çıkmıştır.

Yavuz ve Özgür (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ele alınarak incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik seviyelerinin orta düzeyin altında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, mesleki tükenmişliğin; öğretmenlerin algıladıkları ekonomik durum, iş arkadaşlarından destek alma, yöneticilerden takdir görme ve özel eğitim okulunda çalışmayı kendilerine uygun bulma gibi değişkenlere bağlı olarak anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca, cinsiyet, otistik çocuklar için eğitim merkezlerinde çalışma süresi, yaş ve maaş memnuniyeti gibi değişkenlerin mesleki tükenmişlik düzeyiyle anlamlı bir ilişki göstermediği belirlenmiştir.

Canarslan ve Ahmetoğlu (2015) araştırmasında engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam kalitesini ve yaşam kalitesini etkileyen faktörleri incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, anne-baba olma durumu, ailenin ekonomik düzeyi, aile içinde destek sağlayan bireylerin varlığı ve engelli ocuk nedeniyle bakım ücreti/aylık alınıp alınmaması, yaşam kalitesi ölçeğinin tüm boyutlarında anlamlı farklılıklar gösterdiği görölmektedir.

Gördeles Beşer ve İnci (2014) araştırmasında, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelere yönelik uygulanan grup danışmanlığının etkilerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışma ön-test, son-test desenli yarı deneysel bir araştırmadır. Araştırma sonuçlarına göre, zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi ve bu ebeveynlerin psikososyal açıdan desteklenmesinin büyük bir önem taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Karahan ve Uyanık Balat (2011) tarafından yapılan araştırmada, özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile öz-yeterlik algıları, çeşitli demografik değişkenler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin; cinsiyet, öğrenim durumu, görev alanı, mesleki kıdem süresi ve kurum türü gibi değişkenler doğrultusunda anlamlı biçimde değişiklik gösterdiğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, öz-yeterlik algılarının bu değişkenler açısından anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada, öğretmenlerin öz-yeterlik algıları ile tükenmişlik alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Öz-yeterlik algısının, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma ile negatif yönde; kişisel başarı ile ise pozitif yönde ilişkili olduğu görölmüştür.

Flanagan (2001), çalışmasının amacı ebeveynlerin özel eğitim sürecine nasıl baktıklarını ve sürece nasıl katıldıklarını anlamaktır. Çalışmanın örnekleme grubunu 9 ebeveyn oluşturmaktadır. Bulgular, ebeveynlerin süreç hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğunu ve sürece minimum düzeyde dahil olduklarını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, ebeveynlerin çocukları ve süreçle ilgili duygularını ifade etmeleri, onların durumu derinden önemsediklerini ve sonuçlarla yakından ilgilendiklerini göstermektedir. Ancak, ebeveynler süreci daha iyi anlamaya ve bu süreçte daha aktif bir rol üstlenmeye ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir.

2.2. Umutsuzluk

Umut, kişilerin geleceğe dair olumlu beklentiler içinde olması ve hedeflerine ulaşacağına inanmasıdır. Umut üzerine yapılan kuramsal çalışmaların 13. yüzyıla kadar

uzandığı görülmektedir. Bu bağlamda, din bilimcisi Aquinas'ın yanı sıra, sonraki yüzyıllarda Hume, Kant ve benzeri düşünürler, umudu insanın temel duygularından biri olarak değerlendirmiştir (Harmankaya & Efilti, 2022). Umut kavramı, bireylerin hayatta karşılaştıkları zorluklara rağmen, çözüm odaklı bir bakış açısı geliştirmesini sağlamaktadır. Umut, bireylerin psikolojik sağlımlıklarını korumalarına yardımcı olmaktadır. Kişilerin yaşamlarındaki belirsizliklerle başa çıkma güçlerini artırmaktadır. Umut duygusu, iyimserlik ile yakından ilişkili bulunmaktadır. Çünkü iyimser bireyler, karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebileceklerine inanmakta ve çözüm arayışı içerisinde olmaktadırlar. Bu da onların, karamsar bireylere kıyasla yaşam olaylarına uyum sağlama, sorunlarla baş etme ve çevrelerinden sosyal destek alma konusunda daha etkili olduklarını göstermektedir (Scheier & Carver, 1987). Umudu yüksek olan bireyler, belirledikleri hedeflere ulaşma olasılıklarının daha yüksek olduğunu düşünerek hareket etmektedirler. Bu durum, başarısızlıktan ziyade başarıya odaklanmaları, mücadeleci bir tutum sergilemeleri ve genellikle daha olumlu bir duygusal durum içinde bulunmaları ile açıklanabilmektedir. (Güzeloğlu, 2019).

Hayatın akışı içerisinde bireyin zaman zaman yoğun sıkıntı ve üzüntü gibi stresli durumlarla karşılaşması olağan bir durum olarak kabul edilmektedir. Bu zorlu durumlarda hissedilen yetersizlik ve çaresizlik duygularıyla başa çıkma da kişiye destek olan temel duygu ise umut olarak tanımlanmaktadır (Luthans & Jensen, 2002; Maraşlı, 2024). Dolayısıyla umut duygusu, sadece bireyin içsel motivasyonunu güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda yaşamın getirdiği zorluklarla etkili bir şekilde mücadele etmesine de olanak tanımaktadır. Bireyin psikolojik sağlığını koruyan ve yaşam kalitesini artıran temel bir duygusal kaynak olarak öne çıkmaktadır. İnsan yaşamında karşılaşılan zorluklar, bireyin duygusal ve psikolojik dengesini sınamakla kalmaz, aynı zamanda içsel kaynaklarını harekete geçirme ihtiyaını da beraberinde getirmektedir. Özellikle belirsizlik ve çıkmaz duygularının yoğunlaştığı durumlarda, bireyin kendisini yetersiz ya da çaresiz hissetmesi, doğal ve beklenen bir tepki olarak değerlendirilmektedir.

Umutsuzluk, bireyin geleceğe yönelik umut duygusunu kaybetmesi durumu olarak tanımlanabilir. Hem umut hem de umutsuzluk, bireyin gelecekteki hedeflerine ulaşma olasılığına dair algısının birer yansıması olarak değerlendirilmektedir. (şanlı Kula & Saraç, 2017). Umutsuzluk, kişilerin gelecekte yaşayacağı olaylarda olumsuz sonuçlarla karşılaşacağına dair beklentileri ile karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin yaşamlarındaki yaşamış

oldukları zorluklar, çevrelerindeki destek eksikliği umutsuzluk duygusunu gün yüzüne çıkarmaktadır. Umutsuzluk, kişisel bir boşluk hissi, motivasyon kaybı, geleceğe yönelik beklentilerde başarısızlık algısı, acı çekme ve olumsuz bireysel sonuçlarla birlikte şekillenir (Ayan, 2017). Umutsuzluk, barındırdığı olumsuz düşünceler aracılığıyla bireyin yaşamında yeni olumsuzlukların ortaya çıkmasına zemin hazırlayarak, kısır döngü niteliğinde bir süreç oluşturma potansiyeline sahiptir (Yıldırım & Keskinliç Kara, 2017).

Umutsuzluğun bir yönü, düşük özsaygıdır. Sağlıklı özsaygıya sahip olmak, geleceği planlama, hedefler belirleme ve bunları gerçekleştirme kapasitesine sahip olabilmek için genellikle önemlidir (Ferdico, 1999). Zorluklar karşısında aktif bir tutum sergilemek, bireyin yaşam kalitesini artıran ve duygusal sağlamlık kazandıran bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır Umutsuzluk duygusu, çoğu zaman değersizlik, çaresizlik, karamsarlık, hayattan keyif alamama, karar vermekte zorlanma ve eyleme geçememe gibi başka olumsuz duygularla birlikte görülmektedir (F. Aslan, 2019; Yaman, 2019). Umutsuzluğu bireylerin geleceğe yönelik karamsar veya olumsuz beklentilere sahip olması şeklinde tanımlamaktadır (Hicks, 2003).

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerde; çocuğun geleceği konusundaki belirsizlikler, toplumsal destek eksikliği gibi konular ailelerin umutsuzluk duygusunu derinleştirebilmektedir. Ailede özel gereksinimli bir çocuğun varlığı, aile üyelerinin hem mevcut hem de gelecekteki yaşamlarını, duygularını, psikolojik iyilik hallerini ve tutumlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Arıcı, 2022). (Yarıcı, 2022) yapmış olduğu çalışmada otistik çocuğa sahip annelerde depresyon ve umutsuzluğun incelendiği çalışmalarda depresyonun umutsuzluk üzerinde etkili olduğunu ve depresyon ile umutsuzluk arasında düşük düzeyde doğrusal bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak, otistik çocuğa sahip annelerde depresyon düzeyleri arttıkça umutsuzluk düzeylerinin de yükseldiği gözlemlenmiştir. Özel gereksinimli bir çocuğa sahip annelerin hem fiziksel hem de psikolojik açıdan daha yoğun ve zorlu sorumluluklar üstlendikleri görülmektedir. Zaman zaman annelerin bu konuda umutsuzluk yaşadıkları gözlemlenmektedir. Olumsuz duygularla başa çıkamayan annelerde ise güvensizlik düzeyinin artarak devam ettiği görülmektedir. (Danış, 2006). Aileler, yaşadıkları umutsuzluk, stres, kaygı ve çaresizlik gibi olumsuz duygularla başa çıkabilmek ve yaşamlarını daha olumlu bir ruh haliyle sürdürebilmek için çeşitli manevi kaynaklara

yönelmektedir. Türkiye’de ebeveynlerin Tanrı inancı, sıklıkla güçlü bir manevi destek unsuru olarak değerlendirilmektedir (Erdal & Efilti, 2021).

2.2.1 Umutsuzlukla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Literatür incelendiğinde umutsuzluk kavramı farklı yaklaşımlar çerçevesinden incelendiği görülmektedir. Psikanalitik kurama göre, bireyin öz değerinde yaşanan kayıplar, geleceğe yönelik umutsuzluk düşüncelerinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Umutsuzlukla birlikte kişinin iç dünyasında önemsizlik, değersizlik, çaresizlik, umutsuzluk, kararsızlık, eylemsizlik, görevlerini sürdürememe ve suçluluk gibi çeşitli olumsuz duygular da ortaya çıkabilir. Sevilen bir kişinin kaybı ya da bireyin bilinçdışı düzeyde yaşadığı bir sevgi nesnesi yitimi, kişinin “sevilmiyorum”, “yetersizim”, “değerli değilim” gibi içsel inançlar geliştirmesine neden olabilir. Bu tür içe aktarılmış olumsuz düşünceler, bireyin benlik değerinde azalmaya yol açmakta ve zamanla kişinin geleceğe karamsar ve umutsuz bir bakış açısıyla yaklaşmasına neden olmaktadır (Dilbaz & Seber, 1993).

Erikson’un psiko-sosyal gelişim kuramına göre, yaşlılık dönemi bireyin yaşamını geriye dönük olarak değerlendirdiği kritik bir evredir. Bu süreçte birey, geçmiş yaşantısından memnuniyet duymuyorsa, bu durum genellikle umutsuzluk duygularıyla sonuçlanmaktadır. Yaşamını gözden geçiren birey, geçmişte yaşadığı bazı olayları kabullenmekte zorlandığında ve artık yeni bir başlangıç yapamayacağını fark ettiğinde, umutsuzluk duygusu daha da belirgin hale gelebilir (Burger, 2006).

Varoluşçu yaklaşıma göre (Sartre, 2007), bireyin kendini yaşamın belirsizliği içinde yalnız ve yönsüz hissettiği anlarda, ne yapacağını bilemez hâle geldiğini savunur. Bu tür bir içsel boşluk ve çaresizlik hâli için “umutsuzluk” kavramını kullanmıştır. Sartre’a göre umutsuzluk, kişinin yaşamını kendi iradesine bağlı durumların sonuçlarına bağlaması ve bu sonuçlar üzerinde kesin bir kontrolünün olmaması durumunda ortaya çıkar. Birey, kontrolü dışında gelişen durumlarla karşılaştığında, kaçınılmaz olarak umutsuzluk duygusuna kapılabilmektedir (Arıcı, 2022).

Bilişsel kurama göre, bireyin kaygı, öfke, anksiyete ya da umutsuzluk gibi duyguları deneyimlemesinin temelinde, yaşanan olayların kendisinden çok, bu olaylara atfettiği anlamlar ve yaptığı bilişsel yorumlar bulunmaktadır (Arıcı, 2022). Bu yaklaşım, bireyin duygusal durumlarını açıklarken; kişinin kendisine, çevresine ve geleceğe yönelik geliştirdiği olumsuz

düşünce kalıplarına odaklanmaktadır. Bu bakış açısı, literatürde “Bilişsel Üçlü” olarak adlandırılır. Bilişsel Üçlü; bireyin kendisi, çevresi ve geleceği hakkındaki temel inançlarını ifade eder. Bu çerçevede kişi, kendisini değersiz ve yetersiz olarak algılayabilir; yaşamı anlamsız, çevresini destekleyici olmayan bir yapı olarak değerlendirebilir ve geleceğe yönelik umutlarını yitirmiş olabilir. Bu tür düşünce örüntüleri, bireyin olumlu bir davranış sergilemesini ve işlevsel adımlar atmasını zorlaştırmaktadır (Arıcı, 2022).

2.2.2. İlgili Araştırmalar

Demirel ve Kolburan (2021) yaptıkları araştırmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları ve umutsuzluk düzeyleri ile ilişkisini incelemiştir. Çalışmanın örneklem grubunun özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerden oluştuğu görülmektedir. Araştırma bulgularına göre, ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin, sahip oldukları özel gereksinimli çocuk sayısı ve ailenin eğitim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmektedir. Ayrıca, ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güzeloğlu (2019), hazırlamış olduğu tez çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadığı stres ve umutsuzluk düzeylerinin, eş desteği ve aile yaşam kalitesi faktörleriyle anlamlı şekilde açıklanıp açıklanamayacağını incelendiği görülmektedir. Araştırmada ebeveynlerin aile yaşam kalitesinin, stres ve umutsuzluk üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmüştür. Yaşam kalitesi ve umutsuzluk değişkenlerini incelen bir diğer tez çalışması da Demiray (2019) tarafından yapılmıştır. Çalışmada özel gereksinimli çocuğu olan ailelerde yaşam kalitesi, umutsuzluk ve yılmazlık arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerde aile yaşam kalitesi ile umutsuzluk arasında orta düzeyde, ters yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri yükseldikçe, algılanan aile yaşam kalitesinin de azaldığı anlaşılmaktadır.

Enav ve diğerlerinin (2023) yaptıkları çalışmada otizmlili çocuklarda uyumsuz davranışların ebeveyn umutsuzluğu üzerindeki etkisini incelemektedir. Çalışmanın örneklemini 3-18 yaşları arasında otizmlili çocuğa sahip ebeveynler oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular sonucunda çocuklardaki uyumsuz davranışlar ebeveynlerin umutsuzlukları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu ortaya konmaktadır.

Umutsuzluk, en çok depresyonla ilişkilendirilen duygusal durumlardan biridir. Kandaş (2019), tarafından gerçekleştirilen çalışmada, otizmlili çocuğa sahip annelerin depresyon, umutsuzluk ve tükenmişlik düzeyleri, çocuğun otizm düzeyine göre karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmada annelerin umutsuzluk içerisinde olduğu, duygusal tükenme yaşadıkları belirtilmiştir. Ancak araştırma sonuçları, çocukların otizm belirtilerini gösterme düzeylerinin annelerin tükenmişlik seviyeleri üzerinde anlamlı bir etki oluşturmadığını ortaya koymuştur. Sağlık kurulu raporlarında çocuğun engel durumuna ilişkin belirlenen ağırlık oranı yükseldikçe, annelerin umutsuzluk düzeylerinde de artış gözlemlenmiştir. Alınak (2022), yapmış olduğu tez çalışmasında özel gereksinimli bireye sahip ebeveynlerin aldıkları aile desteği ile umutsuzluk ve depresyon arasında nasıl bir ilişki olduğunu incelemektedir. Çalışma sonucunda herhangi bir işte çalışan ailelerin depresyon ve umutsuzluk puan ortalamaları, çalışmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek tespit edilmektedir. Çocuk sayısı fazla olan ailelerde yaşanan umutsuzluk ve depresyon puan ortalamalarının, az çocuklu ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Durat ve diğerlerinin (2017) yaptıkları araştırmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerinin bulunmasını ve umutsuzluk ile depresyon arasındaki ilişkinin değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çalışmanın örneklemini 109 ailenin oluşturduğu görölmektedir. Depresyon ve umutsuzluk ölçeklerinden alınan puanlar arasında pozitif yönde bir ilişki saptanmaktadır.

Avşaroğlu ve Gilik (2017), yaptıkları çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip anne-babaların bazı değişkenlere ve kaygı durumlarına göre umutsuzluk düzeyleri incelemektedir. Çalışmada durumluk ve sürekli kaygı durumunun; gelecekle ilgili duygular, motivasyon kaybı, beklentiler ve umutsuzluk üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görölmektedir. Çalışma tüm değişkenleri ile incelendiğinde kaygı ve umutsuzluk arasında güçlü bir ilişki görölmektedir. Burçak (2018) gerçekleştirmiş olduğu çalışma ile umutsuzluk ve kaygı ilişkisinde hücum tedavisinin etkisini incelemiştir. Deney ve kontrol grubu toplam 20 kişi ile çalışma yürütölmüştür. Çalışma sonucunda terapiye alınan kişilerin hem umutsuzluk düzeylerinin düştüğü hem de sürekli kaygı puanlarında azalma olduğu gözlenmiştir.

Gürarlan Baş ve diğerleri (2023) gerçekleştirdiği araştırma, engelli çocuğu olan annelerin yaşadığı yalnızlık ve umutsuzluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek arasındaki

ilişkiyi ortaya koymayı hedeflemektedir. Elde edilen bulgular sonucunda yalnızlık ve umutsuzluk ölçeği puanları arasında pozitif korelasyon, yalnızlık ve umutsuzluk ölçeği puanları ile algılanan sosyal destek puanı arasında ise negatif korelasyon bulunmuştur. Bunun sonucunda engelli çocuğa sahip anneler yalnızlık ve umutsuzluk yaşamakta oldukları ve yeterli sosyal destek alamadıkları görülmektedir. Yapılmış olan çalışma (Şimşek, 2015) tarafından hazırlanmış tezin sonuçlarını desteklemektedir.

Özülkü ve Bağlama (2022) gerçekleştirdiği çalışmada, öğrenme güçlüğü tanısı konmuş çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki incelenmektedir. Araştırma sonuçları, ebeveynlerin hem umutsuzluk hem de tükenmişlik alt boyutlarıyla anlamlı düzeyde ilişkiler taşıdığını göstermektedir. Bu bulgular, literatürde yer alan benzer çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Kulbaş (2015) tarafından hazırlanan tez çalışmasında otizm tanısı almış çocuğa sahip annelere yönelik gerçekleştirilen grupla psikolojik danışma uygulamasının, annelerin öz yeterlilik algıları ve umutsuzluk düzeyleri üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Araştırmanın örneklemini deney ve kontrol grubu toplam 20 kişi oluşturmaktadır. Araştırma sonuçları, grupla gerçekleştirilen psikolojik danışma uygulamasının, otizmlili çocuğa sahip annelerin umutsuzluk düzeylerini azaltmada ve öz yeterlilik algılarını artırmada anlamlı bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynlerle yürütülen grupla psikolojik danışma çalışmasının, ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerinde azalmaya ve öz yeterlilik algılarında artışa katkı sağladığı görülmektedir.

Vural Batık (2012) tarafından yapılan çalışmada ‘Psikolojik Destek Programı’nın, zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin umutsuzluk ve iyimserlik düzeylerine etkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 24 zihinsel yetersizliği olan çocuk annesi oluşturmaktadır. Çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen 15 oturumluk ‘Psikolojik Destek Programı’ uygulanmıştır. Yapılan psikolojik destek müdahalesinin, uygulamaya katılan annelerin umutsuzluk düzeylerini azaltmada ve iyimserlik düzeylerini yükseltmede etkili olduğu, ayrıca bu etkinin müdahale sonrasındaki süreçte de sürdüğü gözlemlenmiştir.

Akandere ve diğerleri (2009) tarafından yapılan çalışmada zihinsel, fiziksel ve zihinsel- fiziksel engelli çocuğa sahip olan anne-babaların umutsuzluk ve yaşam doyum düzeylerinin belirlenebilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, zihinsel,

fiziksel ya da hem zihinsel hem fiziksel engeli bulunan çocuklara sahip ebeveynlerin umutsuzluk ve yaşam doyum düzeyleri ile yaş, eğitim durumu, gelir seviyesi ve çocuğun cinsiyeti gibi demografik değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmektedir. Mengünoğul (2021), tarafından yapılan çalışmada zihinsel engelli birey annelerinin ve normal gelişim gösteren birey annelerinin yaşam doyumları ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki bağlantı ele alınıp incelenmektedir. Araştırmanın örneklem grubunun zihinsel engelli çocuğu olan 205 anne, normal gelişim gösteren çocuğa sahip 244 anne olmak üzere toplam 449 anneden oluşturulduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda, zihinsel engelli birey anneleri ve normal gelişim gösteren birey annelerinin yaşam doyumlarıyla umutsuzluk durumları arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilirken, zihinsel engelli birey annelerinin umutsuzluk düzeyinin normal gelişim gösteren birey annelerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Normal gelişim gösteren birey annelerinin yaşam doyumlarının zihinsel engelli birey annelerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Dobos ve diğerleri (2024), yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin yaşadıkları mutluluk korkusunda mükemmeliyetçilik, akademik tükenmişlik, yalnızlık ve umutsuzluğun rolünü araştırmayı amaçlamaktadırlar. Çalışmada uyumsuz mükemmeliyetçiliğe sahip öğrencilerin umutsuzluk ve yalnızlık düzeylerinin de arttığı tespit edilmektedir.

2.3. Yalnızlık

Copel'e göre yalnızlık, bireyin başkalarına duyduğu ihtiyacın farkına varması ve bu kişilerle arasındaki mesafeyi hissetmesi sonucunda ortaya çıkan duygusal bir durum olarak tanımlanmaktadır. Yalnızlık, birçok farklı faktörün etkisiyle şekillenen öznel bir deneyimdir ve belirli bir nedene indirgenmesi mümkün değildir (Çalı, 2022). Yalnızlık, insan deneyiminin en evrensel ve derin duygularından biridir. Farklı kültürlerde, tarihsel dönemlerde ve bireysel yaşamların çeşitli evrelerinde kendini gösteren bu kavram, yalnızca fiziksel bir izolasyonu değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal bir boşluğu da ifade etmektedir. Yalnızlık, sosyal ilişkilerin niceliğiyle değil, niteliğiyle ilgili bir eksikliğin önemli bir göstergesidir (Heinrich & Gullone, 2006). Rogers'a göre yalnızlık, bireyin tamamen sosyal ilişkilerden yoksun olmasıyla değil, kurduğu ilişkilerin derinlik ve anlam bakımından beklentilerini karşılamamasıyla ortaya çıkmaktadır (Öner, 2024). Bilgisayar, internet ve akıllı telefonların kişiler arası iletişimin yerini giderek daha fazla alması, bireylerin farkında olmadan yalnızlaşmasına neden olmaktadır (Mert & Özdemir, 2018). Bazı çalışmalar ise bu durumun aksine yalnızlığın sosyal medya

kullanımından önce gelebildiğini yani yalnız insanların yüz yüze iletişim eksikliklerini telafi etmek için sosyal medyada çok zaman harcadığını belirtmektedir (S. Viola. Schnepf vd., 2024). Yalnızlık her ne kadar bireysel bir duygu olarak deneyimlense de, aile içi ilişkiler ve sosyal çevreden bağımsız değildir. Özellikle aile yapısı ve dinamikleri, bireyin yalnızlık düzeyini belirleyen başlıca etkenler arasında yer almaktadır. Yalnızlık, bireyin içinde bulunduğu sosyal ilişkilerin nicelik ya da nitelik açısından beklentilerini karşılamadığı durumlarda, kendini eksik veya yetersiz hissetmesiyle ortaya çıkan bir durumdur. Bu durum, bilişsel farkındalığın yanı sıra umutsuzluk, özlem ve duygusal boşluk gibi tepkilerle kendini göstermektedir (Asher & Paquette, 2003).

Yalnızlık, bireyin başkalarıyla yakın ilişkiler kurma arzusunun bilişsel, duygusal ve davranışsal yönleriyle şekillenen bir duygu olarak tanımlanmaktadır. Bu duygu, geçmişte yaşanan ve hâlihazırda devam eden ilişkilerle ilgili bilişsel süreçler doğrultusunda anlamlandırılmaktadır (Özköklü, 2024). Bireyin sosyal çevresiyle olan ilişkilerinde yetersizlik algısı yaşaması ve istediği sosyal bağları kuramaması sonucu ortaya çıkan öznel bir deneyimdir. Yalnızlık duygusu, sevinç, endişe ve üzüntü gibi doğal duygular arasında yer alır; tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmasa da etkili bir şekilde yönetilebilmektedir (Özköklü, 2024). Yalnızlık duygusu genellikle bireyler için zorlayıcı bir deneyim olarak değerlendirilir. Bu nedenle, bireyin yalnızlık hissini altında yatan duyguyu fark etmesi ve onu sağlıklı bir şekilde yönetebilmesi büyük önem taşımaktadır (Akyüz, 2024). Yalnızlık, yaşamın her döneminde ve farklı koşullarda ortaya çıkabilen, birey için zorlayıcı ve psikolojik iyi oluşu olumsuz etkileyebilen bir ruh halidir. İnsanlığın ortak bir deneyimi olan bu duygu, her bireyin yaşamının belirli dönemlerinde az ya da çok hissedebileceği bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (Akgül & Yeşilyaprak, 2018).

Uzun süreli yalnızlık deneyimi, depresyon, kaygı bozuklukları ve fiziksel sağlık problemleri gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Sosyal destek mekanizmalarına erişimin sınırlı olması, yalnızlık hissini derinleşmesine neden olabilir ve bireyin toplumsal yaşamdan giderek izole olmasına yol açabilmektedir. Yalnızlık, özel gereksinimli çocuğa sahip aileler için yalnızca sosyal çevreden uzaklaşma durumu değil, aynı zamanda içsel bir boşluk hissi ve çevre tarafından anlaşılama duygusunu da kapsamaktadır. (Estes vd., 2013) araştırmasına göre, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yalnızlık düzeyleri daha yüksek olabilmektedir. Bu durumun olası nedenleri arasında; çocuğun özel gereksinimlerinin bakım sürecine daha

fazla zaman, enerji ve kaynak ayırmayı gerektirmesi, ebeveynin sosyal çevreden uzaklaşması ve sosyal etkinliklere katılımının kısıtlanması yer almaktadır.

Engelli çocuklara sahip aileler, çocuklarının bakımını sürdürebilmek için farklı alanlarda yardım ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Sorumluluklarını diğer kişilerle paylaşan ve yakın çevrelerinden destek alan ebeveynlerin, yalnızlık duygusundan uzaklaşarak karşılaştıkları zorluklarla daha etkili bir şekilde başa çıkabildikleri belirlenmiştir (Özkan, 2016). Özel gereksinimli çocukların bakım süreci, ebeveynlerin sosyal hayatlarını sınırlandırabilmekte ve onları toplumdan izole edebilmektedir. Bu ebeveynler, çevrelerinden yeterli desteği alamadıklarında veya toplumsal anlayış eksikliğiyle karşılaştıklarında yalnızlık hissini daha yoğun yaşayabilirler. Sosyal izolasyon, özellikle anneler için daha belirgin bir durum olup, birçok anne çocuğunun ihtiyaçlarını karşılamak adına sosyal yaşamını ikinci plana atmakta ve bireysel ihtiyaçlarını göz ardı edebilmektedir.

2.3.1. Yalnızlıkla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Bilişsel yaklaşım, yalnızlık kavramını açıklamada literatürde sıkça başvurulan modellerden biridir. Bu modele göre yalnızlık, bireyin mevcut sosyal ilişki düzeyi ile ulaşmayı arzuladığı ilişki düzeyi arasındaki algılanan farktan kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, yalnızlık hissi, kişinin ilişkilerine dair beklentileri ile gerçeklik arasında kurduğu zihinsel karşılaştırmanın bir sonucudur (Duru, 2008; Perlman vd., 1984). Bireyler, yaşadıkları deneyimlere dayanarak ilişkilerine ve benlik algılarına yönelik olumsuz içsel atıflarda bulunabilir ve bu süreçte mantıksız inançlar geliştirebilirler. Bu tür mantıksız inançlar ise, zamanla bireyde yalnızlık hissini oluşmasında etkili bir rol oynayabilir (Yakut, 2019). (Perlman vd., 1984), yalnızlık olgusunu bilişsel bir çerçevede ele alarak üç temel faktör üzerinden açıklamaktadır. Bu faktörler ait olamama, seilmeme ve sosyal temas kurmada zorluktur. Bu etkenler, bireyin yalnızlık deneyimini şekillendiren başlıca unsurlar olarak değerlendirilmiştir.

Psikanalitik bakış açısıyla yalnızlık kavramını ele alan Zilberg, bu durumu 'tek başlılık' kavramından ayırarak 'lanesome' terimini kullanmıştır. Ona göre lanesome, bireyin zaman zaman deneyimlediği ve doğal kabul edilen yalnızlık halini ifade ederken; yalnızlık ise daha çok olumsuz duygular içeren ve kronikleşebilen bir durumu tanımlamaktadır (Duru, 2008). Sullivan, kişilerarası ilişkilerde bireyin samimiyet ihtiyacına dikkat çekmiş ve bu

ihtiyacın bebeklik döneminde ortaya çıktığını ifade etmiştir. İlk olarak fiziksel temas yoluyla hissedilen bu ihtiyaç, zamanla gelişimsel süreç içinde değişim göstererek ergenlik döneminde yakın arkadaşlık ilişkileri kurma arzusuna dönüşmektedir (Çalı, 2022). Bireyin gelişimsel süreçleri incelendiğinde, yakınlık kurma ve aidiyet hissetme gereksiniminin doğumla birlikte başladığı ve yaşam boyu devam eden evrensel bir ihtiyaç olduğu görülmektedir (Reichmann, 1959).

Bowlby'ye göre bağlanma, bireyin belirli bir kişiye karşı yakınlık kurma ve bu yakınlığı sürdürme eğilimiyle gelişen, süreklilik gösteren duygusal bir bağdır. Bağlanma Kuramının temel varsayımlarından biri ise, dünyaya yeni gelen bir bebeğin, bir bakım verene ihtiyaç duymadan yaşamını sürdüremeyeceğidir. Yenidoğanın hayatta kalabilmesi için fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması yanı sıra, duygusal bir bağ kurması da zorunlu görülmektedir (Paktin, 2024). (Weiss, 1973) göre, ebeveynlerin temel sorumluluklarından biri, bebeklerinin bakımını üstlenmek, onları güvende hissettirmek ve sürekli bir bağlanma figürü olarak onların duygusal ihtiyaçlarına yanıt verebilmektir. Weiss, yalnızlığın ortaya çıkmasında bireysel özelliklerden çok çevresel koşulların daha etkili olduğunu ileri sürmektedir. Günümüz yaşam koşullarının kişisel yalnızlık üzerinde önemli bir etkisi olduğunu belirten Weiss, bu durumu insan yaşamının doğal bir parçası olarak değerlendirmektedir.

Yalnızlık, kişilerarası ilişkilerden doğar ve bireyin kendisinden başka birinin varlığıyla karşılaşmasıyla ortaya çıkmaktadır (Sartre, 1957). Varoluşsal kuram, bireyin yaşamına anlam kazandırma çabasına odaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre yalnızlık, insanın doğuştan getirdiği ve kaçınılmaz olarak deneyimlediği bir varoluşsal durumdur. Birey, bu temel yalnızlıkla yüzleştğinde, çoğu zaman bununla baş edebilmek için anksiyete geliştirir ve bu durum, yaşam boyu süren bir içsel mücadeleye dönüşebilmektedir (Paktin, 2024). Gerçek anlamda yalnızlık, bireyin doğum, ölüm, değişim ve trajedi gibi yaşamın temel gerçeklikleriyle yüzleştikten sonra, yaşamındaki yalnızlığı içsel olarak kabul etmesiyle ortaya çıkmaktadır (Yesarioğlu, 2023).

2.3.2. İlgili Araştırmalar

Turhan ve diğerlerinin (2024) yaptıkları çalışmada engelli çocuğa sahip ailelerin yalnızlık düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmanın örneklemini engelli çocuğa sahip ebeveyn oluşturmuştur. Araştırmacılar çalışma sonucunda engelli çocuğa

sahip ailelerin yalnızlık düzeylerinin cinsiyet, yaş ve gelir düzeyine bağlı değişiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Lu ve diğerleri (2021) tarafından yürütülen araştırma, Çin’de otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların ebeveynleri arasında algılanan sosyal destek, yalnızlık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma 306 ebeveyn ile yürütülmüş ve yalnızlık değişkeninin, sosyal destek ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide hem aracı hem de düzenleyici bir rol üstlendiği tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları, yalnızlık düzeylerinin düşük, algılanan sosyal desteğin ise yüksek olmasının ebeveynlerin yaşam doyumunu artıran temel psikososyal kaynaklar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, yalnızlığın ebeveynlerin iyi oluş süreçlerinde kritik bir değişken olduğunu vurgulamaktadır.

Paktin (2024), çalışmasında lise düzeyindeki öğrencilerin internet bağımlılığı düzeyleri ile sosyal kaygı ve yalnızlık düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın sonucunda ergenlerde internet bağımlılığı ile sosyal kaygı arasında pozitif yönde orta düzeyde, yalnızlık ve internet bağımlılığı arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Sosyal kaygı ve yalnızlık düzeyi puanlarının internet bağımlılığı puanlarını anlamlı düzeyde yordayıcı etkisi tespit edilmiştir. Uralov (2024), da yapmış olduğu çalışmasında üniversite öğrencilerinde problemlerli internet kullanımının sosyal görünüş kaygısı ve yalnızlık ile ilişkisini incelemektedir. Çalışmanın sonuçları Paktin (2024)’in çalışmasının sonuçlarını desteklemektedir. Sosyal görünüş kaygısı ve yalnızlık düzeyinin problemlerli internet kullanımını anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. Şimşek Öz, (2024), sosyal hizmet uzmanları ile yaptığı çalışmayla alan yazını destekleyici bir sonuç elde etmektedir. Araştırma sonucunda internet bağımlılığı ve yalnızlık arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir.

Can Yaşar ve Yıldız Bıçakçı (2019) tarafından yürütülen araştırma, zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin yalnızlık düzeylerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya, özel eğitim kurumlarına devam eden ve tanı konulmuş zihinsel engeli bulunan çocukların anneleri dahil edilmektedir. Araştırma bulgularına göre, yalnızlık düzeyleri çocukların cinsiyeti, doğum sırası ya da engelin olduğu dönem gibi demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Ancak, zihinsel engelin derecesi arttıkça annelerin yalnızlık düzeylerinde de belirgin bir artış olduğu saptanmıştır. Özellikle ağır düzeyde engeli

bulunan çocukların annelerinin, diğer gruplara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek yalnızlık puanlarına sahip olduğu görülmektedir.

Sungur Bozdoğan (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek ile yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlerin sosyal destek algıları ile yalnızlık düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bulgular, sosyal destek algısı arttıkça yalnızlık düzeyinin azaldığını ortaya koymakta ve ailelerin psikolojik iyilik hâlinin destek sistemleriyle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Baş (2018) yılında hazırladığı bu çalışmada, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerle normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin yalnızlık düzeyleri ve evlilik doyumları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırmada, yalnızlık düzeylerinde iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmazken, özellikle serebral palsi ve otizm spektrum bozukluğu tanımlı çocuklara sahip ebeveynlerin evlilik doyumlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, yalnızlık düzeyleri ile evlilik doyumu arasında belirli demografik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar da rapor edilmiştir. Bu yönüyle çalışma, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı psikososyal zorluklara dikkat çekmektedir.

Koukouriki ve diğerleri (2022), yaptıkları çalışmada otizm spektrum bozukluğu olan çocukların tipik gelişim gösteren kardeşlerinin yalnızlık düzeylerini ve sosyal tatminsizlik duygularını incelenmektedir. Araştırmanın sonucunda otizm spektrum bozukluğu olan çocukların kardeşleri, kontrol grubuna kıyasla daha yüksek düzeyde yalnızlık ve sosyal tatminsizlik bildirmişlerdir.

White ve Roberson-Nay (2009) yaptıkları çalışmada otizm spektrum bozukluğu olan 7-14 yaş aralığındaki çocukların anksiyete, yalnızlık ve sosyal beceri eksikliğini incelemektedirler. Çalışmada toplam kaygı puanları ortalamasının üzerinde olan katılımcıların, daha az kaygılı olan katılımcılara göre önemli ölçüde daha fazla yalnızlık bildirilmektedir.

Bauminger ve diğerleri (2003) araştırmalarında otizmliler çocuklar ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal etkileşim ile yalnızlık anlayışlarını incelemiştir. Araştırmaya 18 otizmliler çocuk ve 17 normal gelişim gösteren çocuk katılmıştır. Araştırma sonucunda otizmliler

çocukların normal çocuklara göre sosyal etkileşim ile yalnızlıkları arasında düşük bir ilişki görülmüştür.

Özdemir ve diğerleri (2016) bu çalışmanın amacı, üniversitede görev yapan akademik personelin mesleki tükenmişlik ve yalnızlık düzeylerini belirlemek ve iş yaşamındaki yalnızlık ile mesleki tükenmişlik arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma sonuçları, sağlık bilimleri alanındaki akademisyenlerin, sosyal bilimlerdeki meslektaşlarına kıyasla duygusal olarak daha fazla zorlandıklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca, fen ve sağlık bilimlerindeki akademisyenlerin yönetsel destek açısından sosyal bilimlerdeki akademisyenlere göre daha yetersiz hissettikleri belirlenmiştir. Bununla birlikte, akademik tükenmişlik ile iş yaşamındaki yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmektedir.

Haskan Avcı ve Yıldırım (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, bireylerin şiddet eğilimi düzeylerine göre algıladıkları sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri karşılaştırılmaktadır. Araştırma bulgularına göre, şiddet eğilimi yüksek olan ergenlerin yalnızlık duygusunu daha yoğun yaşadıkları, buna karşın aile, arkadaş ve öğretmen desteği algılarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Algılanan sosyal destek düzeyinin incelendiği bir diğer çalışma da Öner (2024), tarafından hazırlanmıştır. Araştırma da özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yalnızlık, algılanan sosyal destek ve ebeveyn öz yeterliği düzeyleri incelenmiştir. Çalışma sonucunda ebeveynlerin yalnızlık düzeyleri ve sosyal destek düzeyleri arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki belirlenmiştir.

Eliüşük Bülbül & Alıcı (2022) tarafından yürütülen araştırma, COVID-19 pandemisi sürecinde üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin depresyon eğilimleri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin yalnızlık düzeyleri ile depresyon eğilimleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki saptanmaktadır. Ayrıca, yalnızlık değişkeninin, depresyon eğilimlerini anlamlı düzeyde yordadığı ve toplam varyansın %28,1'ini açıkladığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar, pandemi sürecinin bireylerin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini ortaya koyarken, yalnızlığın depresyonu öngörmede önemli bir faktör olduğunu da göstermektedir.

Karakuş (2012), araştırmasında bireylerin bağlanma stilleri ile yalnızlıkları arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Çalışmanın örneklemini lise öğrenimine devam eden 581 öğrencinin oluşturduğu görülmektedir. Çalışma sonucunda güvenli bağlanma stili ile yalnızlık düzeyi

arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki, korkulu bağlanma stili ile yalnızlık düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Buluş (1997), çalışmasında Pamukkale Üniversitesi öğrencilerinin yalnızlık düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma sonucunda, sosyal bilimler alanında eğitim alan üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin, fen ve teknik bilimler alanındaki öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmektedir. Ayrıca, sınıf düzeyi yükseldikçe yalnızlık puanlarında azalma eğilimi gözlemlenmiş; buna karşılık cinsiyet değişkeni ile yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

2.4. İyimserlik

İyimserlik, bireylerin gelecekle ilgili olumlu düşünceler geliştirme eğilimidir ve bu durum, psikolojik dayanıklılıklarını artırabilmektedir. Pozitif psikoloji alanında yapılan araştırmalar, iyimser bireylerin stresle daha etkili başa çıktığını, sağlık açısından daha iyi sonuçlar elde ettiğini ve sosyal ilişkilerinde daha tatmin edici etkileşimler yaşadığını göstermektedir. İyimserlik; beklenti, planlama, mantık ve eylem süreçleriyle ifade edilebilir. Bireyin olumlu olaylarla karşılaşma olasılığına dair gerçekçi beklentilere sahip olması, bu beklentiler doğrultusunda mantıklı bir planlama yapması ve olumsuz durumlarla mücadele edebilmek için yeterli enerji ve güce sahip olması gerekmektedir (Gençoğlu, 2006). İyimserlik, bireyin sadece mevcut koşulları nasıl algıladığıyla ilgili değil, aynı zamanda gelecek hakkında geliştirdiği tutumlarla da bağlantılıdır. İyimser bireyler genellikle daha olumlu duygulara sahiptir ve farklı yaşam durumlarında kötümser bireylere kıyasla daha mutlu hissetme eğilimindedirler (Liu, 2015).

Olumlu bakış açısına sahip bireyler, yaşadıkları güçlüklerin zamanla iyiye evrileceğine inanmakta ve bu süreçte pozitif duygular geliştirme eğiliminde olmaktadır. Bu doğrultuda, mutluluk hallerine daha kolay dönebilir ve karşılaştıkları güçlüklerle aktif bir şekilde mücadele edebilirler (Akçeşme, 2017). İyimser bireyler, olumsuz yaşam olayları karşısında umutlarını koruyabilirken, kötümser bireyler ise geleceğe dair daha karamsar senaryolar üretme eğilimindedir. Bu durum, bireylerin stresle başa çıkma biçimlerini de doğrudan etkilemektedir. İyimserliğin aktif çözüm odaklı yaklaşımları teşvik ettiği söylenebilmektedir. İyimser bireylerin genellikle aktif başa çıkma stratejilerini benimsediği, buna karşın kötümser bireylerin ise sorunlar karşısında vazgeçmeye daha yatkın olduğu görülmektedir (Sivri, 2019). Bu nokta

da özel gereksinimli bir çocuğa sahip olan ebeveynlerin iyimser bir bakış açısına sahip olmaları hem kendi ruhsal dayanıklılıklarını artırmakta hem de çocuklarının gelişim süreçlerine daha sağlıklı şekilde eşlik edebilmelerine olanak tanımaktadır. Günlük yaşamda karşılaştıkları zorluklara rağmen geleceğe yönelik olumlu beklentiler taşıyan ebeveynler, stresli durumlarla başa çıkmada daha esnek davranabilmekte ve destek arama davranışlarını daha etkin şekilde sürdürebilmektedirler. Buna karşılık, kötümser eğilimler gösteren ebeveynler ise çoğu zaman sorunlar karşısında içe kapanma, yalnızlaşma ve umutsuzluk yaşama riskine daha açık hale gelebilmektedir. Dolayısıyla, özel gereksinimli çocuklara sahip aile bireylerinin psikolojik sağlıklarını destekleyen en önemli bileşenlerden biri, geliştirdikleri iyimserlik düzeyi olduğu görülmektedir. (Daco, 1989) iyimserliği iki farklı türde ele almıştır: iyimserlik eğilimi ve iyimserlik durumu. Birbiriyle ilişkili olan bu kavramlardan iyimserlik eğilimi, geleceğe yönelik olumlu beklentilere ve olumlu olayların meydana geleceğine ilişkin inanca dayanırken, iyimserlik durumu ise mevcut an ve koşullar içinde olumlu olanı seçme eğilimini ifade etmektedir. Ebeveynlerin, çocuklarının eğitim, sağlık ve sosyal gelişimi ile ilgili belirsizlikler yaşaması, onların psikolojik uyum süreçlerini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Ancak, iyimserlik, bu süreçte ailelerin başa çıkma mekanizmalarını güçlendiren önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, iyimser bireyler, belirsizlikler karşısında umudunu kaybetmek yerine, durumun olumlu yönlerini görmeye odaklanmaktadır.

İyimser bireyler, karamsarların aksine, karşılaştıkları sorunları bir engel olarak görmek yerine, bunları bir fırsat olarak değerlendirme eğilimindedirler (Yıldız, 2019). İyimser bireylerin kişisel özellikleri incelendiğinde, onların eyleme odaklı kişiler oldukları görülmektedir. Karşılaştıkları sorunların kendiliğinden geçmesini beklemek yerine, aktif bir şekilde çözüm sürecine dahil olmayı tercih eder ve çözüm arayışına girmektedirler (Demir & Murat, 2017). Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin de benzer şekilde, karşılaştıkları güçlükler karşısında pasif kalmak yerine çözüm odaklı yaklaşımlar benimsemeleri hem çocuklarının gelişim süreci hem de aile içi denge açısından oldukça önemlidir. İyimser bakış açısına sahip ebeveynler, karşılarına çıkan sorunları aşılabilir olarak görme eğiliminde oldukları için, gerekli destek kaynaklarını araştırmakta, profesyonel yardım alma konusunda daha istekli davranmakta ve sosyal çevreyle daha güçlü ilişkiler kurabilmektedirler. Bu tutum hem ebeveynlerin tükenmişlik düzeylerini azaltmakta hem de çocuklarının eğitim, sağlık ve sosyal uyum süreçlerine olumlu katkılar sunmaktadır.

Bilişsel yapılandırmacı yaklaşımın temelini oluşturan Ellis'in ABC modeline göre, bireylerin yaşadıkları olayları algılama ve yorumlama biçimlerini değiştirmeleri, daha iyimser bir bakış açısı kazanmalarını sağlayabilmektedir. İyimserlik yalnızca bir duygu değil, aynı zamanda öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir kişilik özelliği olarak da görülmektedir (Koyuncu, 2021). Seligman'ın literatüre kazandırdığı öğrenilmiş iyimserlik kavramı, bireyin olumsuz düşüncelere kapılmaktan kaçınarak, hayatındaki engellerle karşılaştığında kendisine nasıl telkinlerde bulunduğunu ve kendine ne söylediğini merkeze alan bir yaklaşımdır (Gençoğlu, 2006).

İyimserlik; sadece bireysel düzeyde değil, aile yaşamı ve ebeveynlik rolleri açısından da belirleyici olabilmektedir. Özellikle çocuk yetiştirme süreci, ebeveynlerin psikolojik dayanıklılığı, problem çözme becerileri ve stres yönetimiyle doğrudan ilişkilidir. İyimser ebeveynler, çocuklarının gelişimine daha fazla katkıda bulunmakta, stresle başa çıkma becerilerini güçlendirmekte ve aile içi dayanışmayı artırmaktadır. Özel gereksinimli çocuğa sahip olmak, ebeveynler için sadece bireysel değil, aynı zamanda aile içi dinamikleri etkileyen bir deneyim olmaktadır. İyimser ebeveynler, zorluklara karşı çözüm arayışında bulunarak sosyal destek sistemlerini daha iyi kullanabilmekte ve aile içi dayanışmayı artırabilmektedir. Bunun yanı sıra, iyimser bakış açısına sahip ebeveynlerin, çocuklarının gelişimiyle ilgili daha pozitif beklentiler oluşturduğu ve bu beklentilerin çocuğun ilerlemesine katkı sağladığı gözlemlenmektedir.

2.4.1. İyimserlikle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Beklenti kuramı, bireyin çabalarının olumlu sonuçlar doğuracağına olan inancını merkeze alır. Bu bakış açısı, iyimser bireylerin geleceğe yönelik umutlu ve motive davranışlar sergilemesiyle örtüşmektedir. Bu nedenle iyimserlik, beklenti kuramının “çaba–sonuç” ilişkisine dayalı yapısını destekleyen önemli bir bireysel özellik olarak değerlendirilmektedir. (Scheiner & Carver, 1985) iyimserliği bireyin geleceğe dair olumlu sonuçlar bekleme yönündeki tutarlı eğilimi, yani genel bir olumlu beklenti yaklaşımı olarak tanımlamaktadır. İyimserlik, bireyin yaşamındaki durumlara yaklaşımını ve bu durumlara verdiği tepkileri etkileyen bir faktör olarak; hedef belirleme, engellenen hedefleri yeniden olumlu biçimde değerlendirme ve alternatif hedefler oluşturma süreçlerinde önemli rol oynamaktadır (Wrosch & Scheier, 2003). Bireyin geleceğe dair iyimser beklentileri, çoğunlukla dış koşullar ya da kişisel çabalarla ilişkilendirilen olaylara duyduğu güvenle şekillenir. Bu nedenle iyimserlik,

motivasyonel süreçler ve davranışa yönelik öz-düzenleme süreçleriyle örtüşme eğilimindedir (Avvenuti vd., 2016).

Yükleme kuramı, bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları olaylara yükledikleri nedenleri açıklarken; iyimserlik, bu yüklemelerin yapısal biçimiyle doğrudan ilişkilidir. İyimser bireyler, olumsuz olayları geçici ve dışsal nedenlere bağlama eğilimindeyken; olumlu olayları ise içsel ve kalıcı faktörlerle açıklama eğilimindedirler. Bu durum, bireyin motivasyonunu, benlik algısını ve geleceğe dair tutumunu şekillendirmektedir. Yükleme kuramı, iyimserliği bireyin geçmişte yaşadığı olay ve durumlara yönelik geliştirdiği açıklama tarzı çerçevesinde değerlendirir. Bu yaklaşıma göre, bireyin olumsuz bir durumu sabit, içsel ve genellenebilir nedenlerle açıklaması kötümserliğe işaret ederken; aynı olayı değiştirilebilir, dışsal ve duruma özgü nedenlerle açıklaması ise iyimser bir düşünce biçiminin göstergesi olarak kabul edilmektedir (Cırcır, 2023).

2.4.2. İlgili Araştırmalar

Koyuncu (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin öz-anlayış ve iyimserlik düzeyleri çeşitli demografik değişkenler doğrultusunda ele alınmaktadır. Elde edilen bulgular, ebeveynlerin öz-anlayışları ile iyimserlik düzeyleri arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, öz-anlayışın, bu ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin önemli bir yordayıcısı olduğu ve iyimserlik düzeylerindeki değişimin %47'sini açıkladığı tespit edilmektedir.

Ars (2021), yapmış olduğu tez çalışmasında özel gereksinimli çocuğa sahip anne-babaların, çocuklarının eğitimlerinden memnuniyetleriyle yapılan sosyal desteklerin iyimserlik düzeylerine etkisini incelemektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre, iyimserlik düzeyinin, sağlanan sosyal destekle ilişkili olduğu belirlenmektedir. Sosyal destek algıları yüksek olan ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin de daha yüksek olduğu saptanmaktadır. Ayrıca, cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir düzeyine bağlı olarak farklılıklar gözlemlenmektedir. Eğitim ve gelir düzeyi arttıkça sosyal desteğin iyimserlik üzerindeki etkisinin güçlendiği, ancak yaş ilerledikçe memnuniyet artsa da sosyal desteğin iyimserlik üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Akçeşme (2017), yapmış olduğu çalışmasında özel gereksinimli çocukların ailelerinin iyimserlik seviyeleri ile stresle başa çıkma yöntemlerinin incelenmesi hedeflenmektedir.

Araştırmada elde edilen verilere göre, annelerin iyimserlik düzeylerinin babalara kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmektedir. Ayrıca, ilkokul mezunu anne ve babaların dış yardım arama düzeylerinin lise mezunlarına göre daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça dine sığınma düzeyinin azaldığı da ortaya çıkmıştır; özellikle, ilkokul ve ortaokul mezunu ebeveynlerin dine yönelme eğilimlerinin, lisans ve üzeri eğitim almış ebeveynlere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmektedir. Bunun yanı sıra, otizmlili veya zihinsel engelli çocuklara sahip ebeveynlerin dine sığınma düzeylerinin, görme yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Willis ve diğerleri (2016) çalışmalarında otizm spektrum bozukluğu olan çocukların İspanyol anne-babalarının iyimserlik, başa çıkma ve depresif semptomları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Sonuçlar incelendiğinde annelerin babalara kıyasla daha fazla depresif belirti ve daha fazla olumlu başa çıkma ile destek arama stratejisi kullandığını görülmektedir. Ancak hem anneler hem de babalar benzer düzeyde iyimserlik ve kaçınmacı başa çıkma stratejileri bildirilmektedir.

Greenberg ve diğerleri (2004) çalışmalarında engelli yetişkin çocuklara bakım veren annelerin, çocuklarıyla olan ilişki kalitesinin annenin iyi olma haline etkisini ve iyimserliğin aracı rolünü incelenmektedir. Araştırmanın örneklemini 126 down sendromlu, 292 şizofrenili ve 102 otizmlili yetişkin bir çocuğa bakım veren anne oluşturmaktadır. Sonuçlar incelendiğinde şizofrenili ve otizmlili yetişkin çocukların annelerinin, çocuklarıyla olumlu bir ilişkiye sahip olmaları durumunda daha iyi psikolojik iyi oluş düzeyine sahip olduğunu, bu etkinin tamamen veya kısmen iyimserlik tarafından aracılık edildiğini göstermektedir. Üç grup için de iyimserliğin daha iyi zihinsel ve fiziksel sağlıkla ilişkili olduğu belirlenmektedir.

Avşaroğlu ve Okutan (2018), çalışmasında zihin engelli çocuğu olan anne-babaların yaşam doyumları, iyimserlik ve psikolojik belirti düzeylerini incelemektedir. Bu araştırmanın bulguları, ebeveynlerin sahip oldukları iyimser bakış açısıyla yaşam doyumları arasında anlamlı bir bağlantı olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, iyimserlik düzeyi ve psikolojik belirti düzeylerinin, anne-babaların yaşamdan aldıkları genel memnuniyet üzerinde önemli bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Otru Kılıç (2022) araştırmasının amacı yetişkinlerin bilişsel esneklik, genel öz yeterlik ve iyimserlik düzeyleri ile örtük zekâ inançları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Araştırmanın evreni, 18-65 yaş aralığındaki bireylerden oluşmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise 469'u kadın ve 371'i erkek olmak üzere toplam 840 katılımcıdan oluşmaktadır. Bulgular, bilişsel esneklik, iyimserlik ve genel öz yeterlik değişkenleri ile gelişim zihniyeti arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, sabit zihniyet değişkeni ile gelişim zihniyeti, bilişsel esneklik, genel öz yeterlik ve iyimserlik arasında istatistiksel olarak negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Sivri (2019) çalışmasında yetişkinlerin affedicilik, iyimserlik ve öznel zindelik düzeylerinin birbiriyle arasındaki ilişkiyi incelenmektedir. Sonuçlar, iyimserlik ve öznel zindelik puanları açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Affedicilik, iyimserlik ve öznel zindelik değişkenleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, affedicilik ile öznel zindelik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir bağ bulunmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, affedicilik ile iyimserlik arasında güçlü, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki saptanmaktadır. Ayrıca, iyimserlik ile öznel zindelik arasında da orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmektedir. Bu bulgular, iyimser bireylerin affediciliğe ve öznel iyi oluşa daha yatkın olabileceğini düşündürmektedir.

Genç ve diğerleri (2020) öğretmenlerin mutluluk ve iyimserlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasının örneklem grubunu 540 branş öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda rehberlik öğretmenlerinin, diğer branş öğretmenlerine kıyasla daha yüksek mutluluk düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, rehberlik öğretmenlerinin meslekleri gereği insanlara destek sağlama, problem çözme ve sosyal etkileşim süreçlerinden daha fazla tatmin elde etmeleriyle açıklanabilmektedir. Mesleğini seven öğretmenler ile öğretmenlik mesleğini itibarlı görenlerin mutluluk puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmektedir. Araştırma, iyimserlik ile mutluluk arasında güçlü bir bağ olduğunu ve iyimserliğin mutluluk düzeyini %41 oranında öngördüğünü ortaya koymaktadır. Bu sonuç, olumlu bir düşünce yapısının mutluluğun temel belirleyicilerinden biri olduğunu göstermektedir.

Demir & Murat (2017), öğretmen adaylarının mutluluk, iyimserlik, yaşam anlamı ve yaşam doyumu düzeylerini inceledikleri çalışmalarının örneklem grubunu 687 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, bireylerin iyimserlik düzeylerinde algılanan anne-baba tutumları ve hedefledikleri bölümde eğitim alıp almama durumlarına göre anlamlı

farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde, mutluluk düzeyleri de algılanan anne-baba tutumları ve öğrenim görülen bölümün hedeflenen bölüm olup olmamasına göre anlamlı şekilde değişmektedir. Yaşam doyumu ise hem cinsiyet hem de algılanan ebeveyn tutumları ve hedeflenen bölümde öğrenim görme durumu açısından anlamlı farklılık göstermektedir. Yaşam anlamı değişkeninde de bireylerin algıladıkları ebeveyn tutumları ve bölüm uyumları belirleyici faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu sonuçlar, bireylerin psikolojik iyi oluşlarında ebeveyn tutumlarının ve akademik hedeflerine ulaşma durumlarının etkili olabileceğini göstermektedir.

Madeira (2023), yapmış olduğu yüksek lisans çalışmasında yükseköğrenim öğrencilerinin kaygı, iyimserlik ve kötümserliklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Sonuçlar incelendiğinde kaygı ortalama puanı ortalama olarak değerlendirilmiştir. Ancak katılımcıların %38'inin orta ile şiddetli kaygı seviyesine sahip olduğu bulunmaktadır. Örneklem grubunun iyimserlik seviyeleri kötümserlikten yüksek bulunmuştur. Çalışmanın değişkenleri olan kaygı, iyimserlik ve kötümserlik arasında anlamlı bir fark bulunamadığı görülmektedir.

Yıldız (2019) tarafından yürütülen çalışmada, üniversite öğrencilerinin bağlanma stillerinin; duyguları ifade etme becerileri, mizah tarzları ve iyimserlik düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisi araştırılmaktadır. Elde edilen bulgular, güvenli ve saplantılı bağlanma stillerinin duyguları ifade etme becerisine ilişkin toplam varyansın yaklaşık %7'sini açıkladığını göstermektedir. Çalışma sonuçlarına göre, güvenli bağlanma stili puanları, bireylerin katılımcı mizah tarzına yönelik puanlarının yaklaşık %5'lik bir kısmını açıklamaktadır. Ayrıca, güvenli bağlanma stili ile kayıtsız bağlanma stili birlikte ele alındığında, bireylerin kendini geliştirici mizah tarzı puanlarının toplam varyansının yaklaşık %4'ünü yordadığı belirlenmektedir. Ayrıca, saplantılı bağlanma stili puanları, saldırgan mizah tarzı puanlarının toplam varyansının %1'ini ve kendini yıkıcı mizah tarzı puanlarının toplam varyansının %6'sını açıklamaktadır. Son olarak, saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma ve korkulu bağlanma stili puanları, iyimserlik puanlarına ilişkin toplam varyansın yaklaşık %13'ünü açıkladığı görülmektedir.

Sapmaz ve Doğan (2012) çalışmasında iyimserliğin yaşam doyumu ve mutluluk üzerindeki yordayıcı rolünü belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın sonucunda iyimserliğin, mutluluk ve yaşam doyumu ile pozitif yönde ilişkisi ortaya konmaktadır. İyimserliğin yaşam doyumuna ilişkin varyansın %60'ını, mutluluğa ilişkin varyansın %59'unu açıkladığı

görülmektedir. Şahin (2015)'de yapmış olduğu tez çalışmasında iyimserlik, mutluluk ve özgecilik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırma bulguları, bireylerin mutluluk düzeyleri ile iyimserlikleri arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, mutluluk ile özgecilik arasında pozitif yönlü ancak düşük düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Aynı şekilde, iyimserlik ve özgecilik arasındaki ilişki de pozitif yönlü ve düşük düzeydedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, elde edilen bulgular, benzer değişkenler üzerine yapılan diğer çalışmalarla örtüşmekte ve bireylerin olumlu duygusal özelliklerinin birbirini destekleyici nitelikte olduğunu göstermektedir.

Parmaksız ve Avşaroğlu (2012) çalışmasında öğretmen adaylarının benlik saygısına göre iyimserlik düzeyleri ve stresle başa çıkma stillerini belirlemeyi hedeflemektedir. Araştırmanın sonucunda benlik saygısının, iyimserlik puanının toplam varyansın %42,9'unu açıkladığı belirlenmektedir. İyimserlik ve depresif duygulanım arasında negatif yönlü ilişki olduğu sonucuna varılmaktadır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan model, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi üzerinde durulmaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeylerinin incelendiği bu çalışmada betimsel yönteme dayalı ilişkisel tarama modeli kullanılmaktadır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki bağlantıları inceleyerek, değişkenler arasındaki olası etkileşimleri ortaya koymayı ve neden-sonuç ilişkisine dair ipuçları sağlamayı amaçlayan bir araştırma yöntemidir (Büyüköztürk vd., 2008). Betimsel tarama araştırmaları, geçmişte yaşanmış ya da hâlihazırda devam eden bir durumu, herhangi bir müdahale olmaksızın olduğu haliyle ortaya koymayı amaçlayan araştırma türlerindedir. Bu tür çalışmalarda incelenen birey, olay ya da olgu, kendi doğal koşulları içerisinde objektif biçimde tanımlanmaktadır (Karasar, 2013). Çalışmada, katılımcıların psikososyal durumlarını değerlendirmek ve değişkenler arasındaki ilişkileri analiz etmek amacıyla nicel araştırma yöntemi benimsenmektedir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Bu çalışmanın araştırma grubunu Konya, Ankara, Aydın, Bilecik, Niğde ve Adana illerinde bulunan çeşitli özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden özel gereksinimli çocuğa sahip, araştırmaya katılmaya gönüllü 402 ebeveyn den oluşmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde, katılımcıların rastgele seçilmesine olanak tanıyan basit tesadüfi örnekleme yöntemi tercih edilmektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Bu yöntem, örneklemin evreni temsil etme gücünü artırmayı amaçlamaktadır. Tablo 3.1'de araştırmanın çalışma grubunun sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgular verilmektedir.

Tablo 3.1 Araştırmanın çalışma grubunun sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgular

Değişken	F	%	
Cinsiyet	Kadın	262	65,2
	Erkek	140	34,8

	Toplam	402	100
Yaş	21-34 Yaş	98	24,4
	35-44 Yaş	208	51,7
	45-60 Yaş	96	23,9
	Toplam	402	100
Eğitim Düzeyi	İlkokul	61	15,2
	Ortaokul	84	20,9
	Lise	181	45
	Üniversite	70	17,4
	Lisansüstü	6	1,5
	Toplam	402	100
Medeni Durum	Evli	373	92,8
	Boşanmış	29	7,2
	Toplam	402	100
Çocuk Sayısı	1	59	14,7
	2	205	51
	3	105	26,1
	4 ve üzeri	33	8,2
	Toplam	402	100
Çalışma Durumu	Çalışıyorum	187	46,5
	Çalışmıyorum	215	53,5
	Toplam	402	100

	0-18.000 TL	112	27,9
	18.001-30.000 TL	162	40,3
Gelir Durumu	30.001-45.000 TL	98	24,4
	45.001 ve üzeri	30	7,5
	Toplam	402	100

Tablo 3.1'e bakıldığında çalışma grubunun cinsiyete göre dağılımlarını 262 (%65,2) ile kadınlar ve 140 (%34,8) ile erkekler oluşturmaktadır. Yaş değişkenine göre ebeveynlerden 98 kişinin (%24,4) 21-34 yaş aralığında, 208 kişinin (%51,7) 35-44 yaş aralığında ve 96 kişinin (%23,9) 45-60 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyine göre ebeveynlerden 61 kişinin (%15,2) ilkokul, 84 kişinin (%20,9) ortaokul, 181 kişinin (%45) lise, 70 kişinin (%17,4) üniversite ve 6 kişinin (%1,5) lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Ebeveynler medeni durumlarına göre 373 kişinin (%92,8) evli ve 29 kişinin (%7,2) boşanmış olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısına göre 59 kişinin (%14,7) 1 çocuk, 205 kişinin (%51) 2 çocuk, 105 kişinin (%26,1) 3 çocuk ve 33 kişinin (%8,2) 4 ve üzerinde çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin çalışma durumlarına göre 187 kişinin (%46,5) çalıştığı ve 215 kişinin (%53,5) çalışmadığı görülmektedir. Gelir durumuna göre 112 kişinin (%27,9) 0-18.000 TL, 162 kişinin (%40,3) 18.001-30.000 TL, 98 kişinin (%24,4) 30.001-45.000 TL ve 30 kişinin (%7,5) 45.001 ve üzerinde gelire sahip olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak Beck Umutsuzluk Ölçeği, Yalnızlık Ölçeği, İyimserlik Ölçeği ve araştırma grubunun demografik özelliklerini belirlemek amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından düzenlenen kişisel bilgi formunda ebeveynlerin; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, çocuk sayısı, çalışma durumu ve gelir düzeyi bilgileri yer almaktadır.

3.3.2. Beck Umutsuzluk Ölçeği

Beck ve arkadaşları tarafından umutsuzluk düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Beck Umutsuzluk Ölçeğinin (BUÖ) Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Durak ve Palabıyıkoglu (1994) tarafından yapılmıştır. BUÖ, bireyin geleceğe dair taşıdığı olumsuz beklentileri ölçmek ve bu durumu sayısal verilerle ifade etmek amacıyla geliştirilmiş bir değerlendirme aracıdır. Ölçekten alınan yüksek puan, bireyin umutsuzluk düzeyinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bireylerden, kendileri için uygun olan ifadeleri ‘evet’ olarak, uygun olmayanları ise ‘hayır’ olarak işaretlemeleri istenmektedir. Ölçeğin puanlanması 0-1 ile yapılmaktadır. Ölçek üç faktörden oluşmaktadır. Ölçekte 2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 18 ve 20. sorulara ‘evet’ cevabı verilmesi durumunda 1 puan verilmektedir. 1, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 15 ve 19. sorulara ‘hayır’ cevabı verilirse 1 puan verilmektedir. Ölçek üç alt ölçekten oluşmaktadır. 1, 3, 7, 11 ve 18. sorular gelecek ile ilgili duygulara 2, 4, 9, 12, 14, 16, 17 ve 20. sorular motivasyon kaybına ve 5, 6, 8, 10, 13, 15 ve 19. sorular umut alt boyutunu oluşturmaktadır. Her bir alt boyutun güvenilirlik katsayıları hesaplanmaktadır. ‘Gelecek ile ilgili duygular’ alt boyutu için cronbach’s alpha güvenilirlik katsayısı .78, ‘motivasyon kaybı’ alt boyutu için cronbach’s alpha güvenilirlik katsayısı .72 ve ‘umut’ alt boyutu için cronbach’s alpha güvenilirlik katsayısı .72 olarak bulunmuştur. Bu üç alt boyut arasındaki korelasyonlar ise .48 ile .59 arasında değişmektedir.

3.3.3. Yalnızlık Ölçeği

Çelikbaş ve Tatar (2021) tarafından geliştirilen ölçeğin iç geçerlik katsayısı (Cronbach α) 0,88 olarak bulunmuştur. Ölçekte 14 madde bulunmaktadır ve 3, 7 ve 10. maddeler ters kodlanmaktadır. Ölçek 3’lü likert tipi değerlendirmeyi içermektedir. Ölçeğin cevapları; ‘beni hiç tanımlamıyor’, ‘beni biraz tanımlıyor’ ve ‘beni iyi tanımlıyor’ şeklindedir. Cevaplar 1’den 3’e kadar puanlanmaktadır. Ölçeğin puanlanması 14 maddenin toplam puanı alınarak hesaplanmakta ve ölçekten alınan yüksek puan yalnızlık algısının yüksek olduğunu göstermektedir.

3.3.4. İyimserlik Ölçeği

Yılmaz ve diğerleri (2023) tarafından 2002 yılında geliştirilmiş, 2023 yılında geçerlik ve güvenirlik verileri revize edilmiştir. Araştırmacılar tarafından ölçeğin cronbach's alpha katsayısı 0,91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin revize edilmiş hali 19 maddeden oluşmaktadır. 4 ve 6. maddeler ters kodlanmaktadır. Ölçek 4'lü likert tipi olarak geliştirilmektedir. Ölçeğin cevapları; 'bana göre hiç değil', 'bana göre değil', 'bazen benim gibi' ve 'tam benim gibi' şeklindedir. Ölçekten alınacak puanın yüksek olması bireyin iyimser olarak algılandığını göstermektedir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada, verileri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Beck Umutsuzluk Ölçeği, Yalnızlık Ölçeği ve İyimserlik Ölçeği kullanılmıştır. Hazırlanan ölçme araçları Konya, Ankara, Aydın, Bilecik, Niğde, ve Adana illerinde bulunan kurumların psikolojik danışmanları ve özel eğitim öğretmenlerinin yardımıyla özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerle birebir görüşmeler yapılmış, yüz yüze görüşme yapılamayan ebeveynlere Google Form aracılığı ile uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bulgular analiz edilirken anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında $p < 0.05$ ve $p < 0.01$ anlamlılık düzeyi ölçüt olarak alınmaktadır (Pallant, 2013). Verilerin homojenliği test edildiğinde verilerin homojen dağılım gösterdiği görülmektedir (Tablo 3.2). Homojenliğin sağlanması sonucunda verilerin analizinde parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmektedir (Pallant, 2013). Verilerin analizinde t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), korelasyon ve regresyon analizi kullanılmaktadır. Tek yönlü varyans analizinde ortaya çıkan farkın nedenini belirlemek için Tukey testi uygulanmaktadır.

Tablo 3.2'de umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik ölçeklerinden elde edilen puanların aritmetik ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerlerine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

Tablo 3.2 Umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik ölçeğinden alınan puanların ortalama, standart sapma, basıklık ve çarpıklık değerlerine ilişkin bulgular

	n	X	Ss	Çarpıklık	Basıklık
İyimserlik	402	3,15	0,49	-0,026	-1,177

Yalnızlık	402	1,83	0,46	-0,048	-0,852
Umutsuzluk	402	0,62	0,24	-0.190	-1,054

Tablo 3.2 incelendiğinde, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimserlik, yalnızlık ve umutsuzluk değişkenlerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri görülmektedir. Tüm değişkenlerde çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 arasında olduğu ve verilerin normal dağılıma yakın bir yapı gösterdiği görülmektedir. (Hair vd., 2013).

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmadan elde edilen verilere ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

4.1 Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Umutsuzluk Düzeyine İlişkin Bulgular

4.1.1 Çalışma grubunun cinsiyetine göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.1.'de özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutlarının cinsiyete göre t testi sonuçları yer almaktadır.

Değişkenler	Cinsiyet	n	X	SS	t	p
Gelecek ile İlgili Duygular	Erkek	140	.61	.29	-2.03	.30
	Kadın	262	.67	.30		
Motivasyon Kaybı	Erkek	140	.59	.24	-2.39	.67
	Kadın	262	.65	.24		
Gelecek ile İlgili Beklentiler	Erkek	140	.53	.32	-3.44	.004
	Kadın	262	.63	.28		
Umutsuzluk	Erkek	140	.57	.26	-3.06	.007
	Kadın	262	.65	.23		

Tablo 4.1 incelendiğinde, ebeveynlerin gelecek ile ilgili beklentiler alt boyutu açısından anlamlı bir fark belirlenmiştir ($t=-3.44$, $p<.01$). Kadınların gelecek ile ilgili beklentilerinin erkeklere kıyasla daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Umutsuzluk düzeyi açısından cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmaktadır ($t=-3.06$, $p<.01$). Bu farkın kadın katılımcıların lehine olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerin, gelecek ile ilgili duygular ($t=-2.03$,

$p=.30$) ve motivasyon kaybı ($t=-2.39$, $p=.67$) alt boyutları ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

4.1.2 Çalışma grubunun yaş ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi

Tablo 4.2’de, umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutlarının, ebeveynlerin yaş değişkeni ile farklılaşmasına ilişkin Anova sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.2 Umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutlarının ebeveynlerin yaş değişkenine göre anova sonuçlarına ilişkin bulgular

Değişkenler	Yaş	n	X	Ss	F	p
Gelecek ile İlgili Duygular	21-34 Yaş	98	.60	.33	2.11	.123
	35-44 Yaş	208	.65	.28		
	45-60 Yaş	96	.69	.29		
Motivasyon Kaybı	21-34 Yaş	98	.64	.23	.28	.760
	35-44 Yaş	208	.62	.24		
	45-60 Yaş	96	.62	.25		
Gelecek ile İlgili Beklentiler	21-34 Yaş	98	.52	.30	4.37	.013
	35-44 Yaş	208	.61	.28		
	45-60 Yaş	96	.65	.32		
Umutsuzluk	21-34 Yaş	98	.59	.25	1.31	.272
	35-44 Yaş	208	.62	.23		
	45-60 Yaş	96	.65	.26		

Tablo 4.2 incelendiğinde, yaş değişkeni ile umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutları arasındaki anova sonuçlarına göre; gelecek ile ilgili beklentiler alt boyutu yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p = .013 <.05$).

Tablo 4.3 Beck umutsuzluk ölçeğine ait alt boyut ve toplam puanların ebeveynlerin yaşlarına göre tukey analizine ilişkin bulgular

BUÖ ve Alt Boyutları	Yaş Grubu (I)	Yaş Grubu (J)	Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata	p	Alt Sınır	Üst Sınır
Gelecek İle İlgili Duygular	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn	35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	-.05	.04	.41	-.13	.04
		45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	-.09	.04	.10	-.19	.01
	35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn	.05	.04	.42	-.04	.13
		45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	-.04	.04	.50	-.13	.04
	45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn	.09	.04	.10	-.01	.19
		35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	.04	.04	.50	-.04	.13
Motivasyon Kaybı	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn	35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	.02	.03	.77	-.05	.09
		45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	.02	.03	.81	-.06	.10
	35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn	-.02	.03	.77	-.09	.05
		45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	.00	.03	.99	-.07	.07
	45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn	-.02	.03	.81	-.10	.06
		35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	-.00	.03	.99	-.07	.07
Gelecek İle İlgili Beklentiler	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn	35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	-.08	.04	.07	-.17	.01

	45-60 Yaş Grubu Ebeveyn		-12	.04	.01	-.22	-.02
	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn		.08	.04	.07	-.01	.17
	35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	-.04	.04	.48	-.13	.04
	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn		.12	.04	.01	.02	.22
	45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	.04	.04	.48	-.04	.13
	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn	35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	-.03	.03	.54	-.10	.04
	45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	-.06	.03	.24	-.14	.03
Umutsuzluk	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn	.03	.03	.54	-.04	.10
Total	35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	-.02	.03	.69	-.10	.05
	21-34 Yaş Grubu Ebeveyn		.06	.03	.24	-.03	.14
	45-60 Yaş Grubu Ebeveyn	35-44 Yaş Grubu Ebeveyn	.02	.03	.69	-.05	.10

Gruplar arası farkın kaynağını belirlemek amacıyla Tukey testi yapılmıştır. Yapılan Tukey testi sonucunda; 21-34 yaş grubundaki ebeveynlerin, 45-60 yaş grubundaki ebeveynlere göre gelecek ile ilgili beklentilerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

4.1.3 Çalışma grubunun medeni durumuna göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.4'te umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutlarının medeni durum değişkenine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.4 Umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutlarının medeni duruma göre t testine ilişkin bulgular

Değişkenler	Medeni Durum	n	X	SS	t	p
Gelecek ile İlgili Duygular	Evli	373	.64	.30	-.55	.35
	Boşanmış	29	.68	.32		
Motivasyon Kaybı	Evli	373	.63	.24	.08	.46
	Boşanmış	29	.63	.23		
Gelecek ile İlgili Beklentiler	Evli	373	.59	.30	-.47	.51
	Boşanmış	29	.62	.29		
Umutsuzluk	Evli	373	.62	.24	-.34	.55
	Boşanmış	29	.64	.25		

Tablo 4.4 incelendiğinde, ebeveynlerin umutsuzluk, gelecek ile ilgili duygular, motivasyon kaybı ve gelecek ile ilgili beklentiler değişkenlerinin medeni duruma göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$).

4.1.4 Çalışma grubunun sahip oldukları çocuk sayısına göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.5'te umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutlarının, ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı değişkeni ile farklılaşmasına ilişkin Anova sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.5 Umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutlarının ebeveynlerin çocuk sayısı değişkenine göre anova sonuçlarına ilişkin bulgular

Değişkenler	Çocuk Sayısı	n	X	Ss	F	p
Gelecek ile İlgili Duygular	1	59	.65	.31	1.61	.187

	2	205	.63	.29		
	3	105	.65	.32		
	4 ve Üzeri	33	.75	.25		
	1	59	.64	.25		
	2	205	.62	.23		
Motivasyon Kaybı	3	105	.62	.26	.666	.574
	4 ve Üzeri	33	.68	.23		
	1	59	.58	.34		
Gelecek ile İlgili Beklentiler	2	205	.59	.29	2.85	0.37
	3	105	.58	.30		
	4 ve Üzeri	33	.74	.26		
	1	59	.62	.28		
	2	205	.61	.23		
Umutsuzluk	3	105	.61	.26	2.01	.112
	4 ve Üzeri	33	.72	.21		

Tablo 4.5 incelendiğinde, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluğun alt boyutlarından gelecek ile ilgili beklentiler boyutunun çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p = .037 < .05$). Ebeveynlerin gelecek ile ilgili duygular, motivasyon kaybı ve umutsuzluk düzeylerinde çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$).

Tablo 4.6 Beck umutsuzluk ölçeğine ait alt boyut ve toplam puanların çocuk sayısına göre tukey analizine ilişkin bulgular

BUÖ ve Alt Boyutları	Çocuk Sayısı (I)	Çocuk Sayısı (J)	Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata	p	Alt Sınır	Üst Sınır
----------------------	------------------	------------------	---------------------	---------------	---	-----------	-----------

		2	.02	.04	.96	-.09	.13
	1	3	.01	.05	1.0	-.12	.13
		4 ve Üzeri	-.10	.06	.40	-.27	.07
		1	-.02	.04	.96	-.13	.09
	2	3	-.02	.04	.97	-.11	.08
		4 ve Üzeri	-.12	.06	.13	-.27	.02
Gelecek İle İlgili Duygular		1	-.01	1.0	1.0	-.13	.12
	3	2	.02	1.0	.97	-.08	.11
		4 ve Üzeri	-.11	.28	.28	-.26	.05
		1	.10	.40	.40	-.07	.27
	4 ve Üzeri	2	.12	.13	.13	-.02	.27
		3	.11	.28	.28	-.05	.26
		2	.02	.04	.96	-.08	.11
	1	3	.02	.04	.98	-.09	.12
		4 ve Üzeri	-.04	.05	.84	-.18	.09
		1	-.02	.04	.96	-.11	.08
Motivasyon Kaybı	2	3	-.00	.03	1.0	-.08	.07
		4 ve Üzeri	-.06	.05	.53	-.18	.06
		1	-.02	.04	.98	-.12	.09
	3	2	-.00	.03	1.0	-.08	.08
		4 ve Üzeri	-.06	.05	.59	-.18	.06
	4 ve Üzeri	1	.04	.05	.84	-.09	.18

		2	.06	.05	.53	-.06	.18
		3	.06	.05	.59	-.06	.18
		2	-.00	.04	1.0	-.12	.11
	1	3	.00	.05	1.0	-.12	.12
		4 ve Üzeri	-.16	.06	.07	-.33	.01
		1	.00	.04	1.0	-.11	.12
	2	3	.00	.04	1.0	-.09	.09
		4 ve Üzeri	-.16	.06	.03	-.30	-.01
Gelecek İle İlgili Beklentiler		1	-.00	.05	1.0	-.12	.12
	3	2	-.00	.04	1.0	-.09	.09
		4 ve Üzeri	-.16	.06	.04	-.31	-.01
		1	.16	.06	.07	-.01	.33
	4 ve Üzeri	2	.16	.06	.03	.01	.30
		3	.16	.06	.04	.01	.31
		2	.01	.04	.99	-.08	.10
	1	3	.01	.04	1.0	-.09	.11
		4 ve Üzeri	-.10	.05	.24	-.23	.04
		1	-.01	.04	.99	-.10	.09
Umutsuzluk Total	2	3	-.00	.03	1.0	-.08	.07
		4 ve Üzeri	-.11	.05	.08	-.23	.01
		1	-.01	.04	1.0	-.11	.09
	3	2	.00	.03	1.0	-.07	.08

	4 ve Üzeri	-.11	.05	.12	-.23	.02
	1	.10	.05	.24	-.04	.23
	4 ve Üzeri	.11	.05	.08	-.01	.23
	3	.11	.05	.12	-.02	.23

Gruplar arası farkın kaynağını belirlemek amacıyla Tukey testi yapılmıştır. Yapılan Tukey testi sonucunda, 2 ve 3 çocuğa sahip ebeveynlerin gelecek ile ilgili beklentilerinin, 4 ve üzeri çocuğa sahip ebeveynlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

4.1.5 Çalışma grubunun çalışma durumuna göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.7’de, umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutları ebeveynlerin çalışma durumuna ilişkin t testi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.5 Umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutlarının, çalışma durumuna göre t testine ilişkin bulgular

Değişkenler			Çalışma Durumu	n	X	Ss	t	p
Gelecek ile İlgili Duygular		İlgili	Çalışıyorum	187	.61	.29	-2.21	.028
			Çalışmıyorum	215	.68	.30		
Motivasyon Kaybı			Çalışıyorum	187	.61	.24	-1.46	.145
			Çalışmıyorum	215	.64	.24		
Gelecek ile İlgili Beklentiler		İlgili	Çalışıyorum	187	.55	.32	-3.03	.003
			Çalışmıyorum	215	.64	.28		
Umutsuzluk			Çalışıyorum	187	.59	.25	-2.56	.011
			Çalışmıyorum	215	.65	.23		

Tablo 4.7 incelendiğinde, ebeveynlerin gelecek ile ilgili duygular düzeylerinin çalışma durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($t = -2.207$; $p = .028 < .05$).

Gruplar arası farkın, çalışmayan ebeveynlerin lehine olduğu görülmektedir. Gelecek ile ilgili beklentiler açısından da çalışma durumuna göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($t = -3.026$; $p = .003 < .01$). Çalışmayan ebeveynlerin gelecek ile ilgili beklentilerinin, çalışan ebeveynlere kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir. Umutsuzluk düzeylerinde de anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t = -2.560$; $p = .011 < .05$). Çalışmayan ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri çalışanlardan daha yüksektir. Motivasyon kaybı ($p = .145 > .05$) değişkeninin de istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4.1.6 Çalışma grubunun gelir durumuna göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.8’da umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutlarının ebeveynlerin gelir durumu değişkeni ile farklılaşmasına ilişkin Anova sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.8 Umutsuzluk ve umutsuzluğun alt boyutlarının ebeveynlerin gelir durumu değişkenine göre anova sonuçlarına ilişkin bulgular

Değişkenler	Gelir Durumu	n	X	Ss	F	p	Anlamlı fark olan gruplar
Gelecek ile İlgili Duygular	0-18.000 TL	112	.62	.28	4.19	.006	A-D, B-D
	18.001-30.000 TL	162	.63	.30			
	30.001-45.000 TL	98	.67	.32			
	45.001 ve Üzeri	30	.81	.22			
Motivasyon Kaybı	0-18.000 TL	112	.57	.22	6.27	.000	A-D, B-D
	18.001-30.000 TL	162	.63	.24			
	30.001-45.000 TL	98	.65	.25			
	45.001 ve Üzeri	30	.77	.24			
	0-18.000 TL	112	.54	.26	3.90	.009	A-D

Gelecek ile İlgili Beklentiler	18.001-30.000 TL	162	.61	.29			
	30.001-45.000 TL	98	.59	.33			
	45.001 ve Üzeri	30	.75	.31			
Umutsuzluk	0-18.000 TL	112	.57	.21			
	18.001-30.000 TL	162	.62	.23	5.85	.001	A-D, B-D, C-D
	30.001-45.000 TL	98	.64	.27			
	45.001 ve Üzeri	30	.77	.25			

(A=0–18.000 TL, B=18.001–30.000 TL, C=30.001–45.000 TL, D=45.001 TL ve üzeri)

Gelir düzeyine göre umutsuzluğun alt boyutları olan “Gelecek ile ilgili duygular”, “Motivasyon kaybı” ve “Gelecek ile ilgili beklentiler” düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.8’de sunulmuştur. Tablo incelendiğinde, gelir düzeyi değişkenine göre gelecek ile ilgili duygular alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($F=4.191$, $p<.01$). Benzer şekilde, motivasyon kaybı alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=6.273$, $p<.001$). Ayrıca gelecek ile ilgili beklentiler alt boyutuna ilişkin farklılık da anlamlı bulunmuştur ($F=3.901$, $p<.01$). Umutsuzluk ($F=5.85$; $p=.001$) düzeylerinin anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 4.9 Beck umutsuzluk ölçeğine ait alt boyut ve toplam puanların gelir durumuna göre tukey analizine ilişkin bulgular

BUÖ ve Alt Boyutları	Gelir Durumu (I)	Gelir Durumu (J)	Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata	p	Alt Sınır	Üst Sınır
Gelecek İle İlgili Duygular	0-18.000 TL	18.001-30.000 TL	-.02	.04	.97	-.11	.08
		30.001- 45.000 TL	-.06	.04	.48	-.16	.05

		45.001 ve Üzeri	-.20	.06	.01	.36	-.05
		0-18.000 TL	.02	.04	.97	-.08	.11
	18.001- 30.000 TL	30.001- 45.000 TL	-.04	.04	.68	-.14	.06
		45.001 ve Üzeri	-.19	.06	.01	-.34	-.04
		0-18.000 TL	.06	.04	.48	-.05	.16
	30.001- 45.000 TL	18.001-30.000 TL	.04	.04	.68	-.06	.14
		45.001 ve Üzeri	-.14	.06	.09	-.30	.01
		0-18.000 TL	.20	.06	.01	.05	.36
	45.001 ve Üzeri	18.001-30.000 TL	.19	.06	.01	.04	.34
		30.001- 45.000 TL	.14	.06	.01	-.01	.30
		18.001-30.000 TL	-.06	.03	.22	-.13	.02
	0-18.000 TL	30.001- 45.000 TL	-.08	.03	.05	-.17	.00
Motivasyon Kaybı		45.001 ve Üzeri	-.20	.05	.00	-.33	-.08
		0-18.000 TL	.06	.03	.22	-.02	.13
	18.001- 30.000 TL	30.001- 45.000 TL	-.03	.03	.80	-.11	.05

	45.001 ve Üzeri	-.14	.05	.01	-.27	-.02
	0-18.000 TL	.08	.03	.05	-.00	.17
30.001- 45.000 TL	18.001-30.000 TL	.03	.03	.80	-.05	.11
	45.001 ve Üzeri	-.12	.05	.09	-.24	.01
	0-18.000 TL	.20	.05	.00	.08	.33
45.001 ve Üzeri	18.001-30.000 TL	.14	.05	.01	.02	.27
	30.001- 45.000 TL	.12	.05	.09	-.01	.24
	18.001-30.000 TL	-.06	.04	.30	-.16	.03
0-18.000 TL	30.001- 45.000 TL	-.05	.04	.66	-.15	.06
	45.001 ve Üzeri	-.20	.06	.01	-.36	-.05
Gelecek İle İlgili Beklentiler	0-18.000 TL	.06	.04	.30	-.03	.16
18.001- 30.000 TL	30.001- 45.000 TL	.02	.04	.97	-.08	.11
	45.001 ve Üzeri	-.14	.06	.08	-.29	.01
	0-18.000 TL	.05	.04	.66	-.06	.15
30.001- 45.000 TL	18.001-30.000 TL	-.02	.04	.97	-.11	.08

	45.001 ve Üzeri		-.16	.06	.05	-.32	.00
	0-18.000 TL		.20	.06	.01	-.05	.36
45.001 ve Üzeri	18.001-30.000 TL		.14	.06	.08	-.01	.29
	30.001- 45.000 TL		.16	.06	.05	-.00	.32
	18.001-30.000 TL		-.05	.03	.34	-.12	.03
0-18.000 TL	30.001- 45.000 TL		-.06	.03	.20	-.15	.02
	45.001 ve Üzeri		-.20	.05	.00	-.33	-.08
	0-18.000 TL		.05	.03	.34	-.03	.12
18.001- 30.000 TL	30.001- 45.000 TL		-.02	.03	.95	-.09	.06
Umutsuzluk Total	45.001 ve Üzeri		-.15	.05	.01	-.28	-.03
	0-18.000 TL		.06	.03	.20	-.02	.15
30.001- 45.000 TL	18.001-30.000 TL		.02	.03	.95	-.06	.10
	45.001 ve Üzeri		-.14	.05	.03	-.27	-.01
	0-18.000 TL		.20	.05	.00	.08	.33
45.001 ve Üzeri	18.001-30.000 TL		.15	.05	.01	.03	.28

30.001- 45.000 TL	.14	.05	.03	.01	.27
----------------------	-----	-----	-----	-----	-----

Anlamli farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre; gelecek ile ilgili olumlu duygularının, 0–18.000 TL ve 18.001–30.000 TL gelir grubundaki bireylerin, 45.001 TL ve üzeri gelir grubuna göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu; geleceğe dair motivasyonlarının, 0–18.000 TL ve 18.001–30.000 TL gelir grubundaki bireylerin 45.001 TL ve üzeri gelir grubuna kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek motivasyon kaybına sahip olduğu; gelecek ile ilgili olumlu beklentiler boyutunda ise 0–18.000 TL gelir grubundaki bireylerin gelecek ile ilgili beklentilerinin 45.001 TL ve üzeri gelir grubundaki bireylerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Umutsuzluk genel puanına göre, 0–18.000 TL, 18.001–30.000 TL ve 30.001–45.000 TL gelir grubundaki bireylerin 45.001 TL ve üzeri gelir grubundaki bireylere göre umutsuzluk düzeylerinin anlamlı düzeyde düşük olduğu belirlenmiştir.

4.2 Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yalnızlık Düzeyine İlişkin Bulgular

4.2.1 Çalışma grubunun cinsiyetine göre yalnızlık düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.10.'da özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin Yalnızlık Ölçeği cinsiyete göre t testi sonuçları yer almaktadır.

Değişkenler	Cinsiyet	n	X	Ss	t	p
Yalnızlık	Kadın	262	1.82	.47	.41	.69
	Erkek	140	1.84	.45		

Tablo 4.10 yalnızlık düzeyinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($t=.41, p>.05$).

4.2.2 Çalışma grubunun yaş ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi

Tablo 4.11'de, yalnızlık düzeylerinin ebeveynlerin yaş değişkeni ile farklılaşmasına ilişkin Anova sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.11 Yalnızlık düzeylerinin ebeveynlerin yaş değişkenine göre anova sonuçlarına ilişkin bulgular

Değişkenler	Yaş	n	X	Ss	F	p
Yalnızlık	21-34 Yaş	98	1.88	.51	1.61	.201
	35-44 Yaş	208	1.84	.46		
	45-60 Yaş	96	1.76	.43		

Tablo 4.11 incelendiğinde, ebeveynlerin yaş değişkeni ile yalnızlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$).

4.2.3 Çalışma grubunun medeni durumuna göre yalnızlık düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.12’de yalnızlık düzeylerinin medeni durum değişkenine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.12 Yalnızlık düzeylerinin medeni duruma göre t testine ilişkin bulgular

Değişkenler	Medeni Durum	n	X	SS	t	p
Yalnızlık	Evli	373	1.82	.46	-2.11	.266
	Boşanmış	29	2.00	.44		

Tablo 4.12 incelendiğinde, yalnızlık düzeyinde medeni duruma göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($t = -2.11$, $p > .05$).

4.2.4 Çalışma grubunun sahip oldukları çocuk sayısına göre yalnızlık düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.13’te yalnızlık düzeylerinin ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı değişkenine göre farklılaşmasına ilişkin Anova sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.13 Yalnızlık düzeyinin ebeveynlerin çocuk sayısı değişkenine göre anova sonuçlarına ilişkin bulgular

Değişkenler	Çocuk Sayısı	n	X	Ss	F	p
-------------	--------------	---	---	----	---	---

	1	59	1.70	.46		
Yalnızlık	2	205	1.87	.44	2.23	.085
	3	105	1.82	.49		
	4 ve Üzeri	33	1.83	.53		

Tablo 4.13 incelendiğinde, ebeveynlerin yalnızlık düzeylerinde çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$).

4.2.5 Çalışma grubunun çalışma durumuna göre yalnızlık düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.14'te, yalnızlık düzeyinin ebeveynlerin çalışma durumuna ilişkin t testi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.14 Yalnızlık düzeylerinin, çalışma durumuna göre t testine ilişkin bulgular

Değişkenler	Çalışma Durumu	n	X	Ss	t	p
Yalnızlık	Çalışıyorum	187	1.82	.46	-.373	.710
	Çalışmıyorum	215	1.84	.47		

Tablo 4.14 incelendiğinde, ebeveynlerin yalnızlık ($p = .710 > .05$) düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4.2.6 Çalışma grubunun gelir durumuna göre yalnızlık düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.15'te yalnızlık düzeyinin ebeveynlerin gelir durumu değişkeni ile farklılaşmasına ilişkin Anova sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.15 Yalnızlık düzeyinin ebeveynlerin gelir durumu değişkenine göre anova sonuçlarına ilişkin bulgular

Değişkenler	Gelir Durumu	n	X	Ss	F	p	Anlamlı fark olan gruplar
Yalnızlık	0-18.000 TL	112	1.94	.42	9.39	.000	

18.001-30.000 TL	162	1.86	.45	
30.001-45.000 TL	98	1.77	.48	A-D, B-D, C-D
45.001 ve Üzeri	30	1.47	.42	

(A=0-18.000 TL, B=18.001-30.000 TL, C=30.001-45.000 TL, D=45.001 TL ve üzeri)

Tablo 4.15 incelendiğinde, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin gelir durumlarına göre yalnızlık ($F=9.39$; $p=.000$) düzeyinin anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 4.16 Yalnızlık ölçeğine ait puanların gelir durumuna göre tukey analizine ilişkin bulgular

Yalnızlık	Gelir Durumu (I)	Gelir Durumu (J)	Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata	p	Alt Sınır	Üst Sınır
		18.001-30.000 TL	.08	.06	.47	-.06	.22
	0-18.000 TL	30.001- 45.000 TL	.16	.06	.04	.00	.33
		45.001 ve Üzeri	.47	.09	.00	.23	.71
		0-18.000 TL	-.08	.06	.47	-.22	.06
Yalnızlık	18.001-30.000 TL	30.001- 45.000 TL	.08	.06	.46	-.06	.23
		45.001 ve Üzeri	.39	.09	.00	.16	.62
		0-18.000 TL	-.16	.06	.04	-.33	-.00
	30.001- 45.000 TL	18.001-30.000 TL	-.08	.06	.46	-.23	.06
		45.001 ve Üzeri	.31	.09	.01	.06	.55

	0-18.000 TL	-.47	.09	.00	-.71	-.23
45.001 ve Üzeri	18.001-30.000 TL	-.39	.09	.00	-.62	-.16
	30.001- 45.000 TL	-.31	.09	.01	-.55	-.06

Gruplar arası farkın kaynağını belirlemek amacıyla Tukey testi yapılmıştır. Yalnızlık düzeyi açısından Tukey testi sonuçlarına göre, 0–18.000 TL, 18.001–30.000 TL ve 30.001–45.000 TL gelir grubundaki bireylerin 45.001 TL ve üzeri gelir grubundaki bireylere göre yalnızlık düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı zaman da 0-18.000 TL grubundaki ebeveynlerin de 30.001-45.000 TL grubundaki ebeveynlerden anlamlı düzeyde daha yüksek yalnızlık yaşadıkları tespit edilmiştir.

4.3 Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin İyimsenlik Düzeyine İlişkin Bulgular

4.3.1 Çalışma grubunun cinsiyetine göre iyimsenlik düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.17.'te özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin İyimsenlik Ölçeği cinsiyete göre t testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.17 İyimsenlik düzeyinin cinsiyete göre t testine ilişkin bulgular

Değişkenler	Cinsiyet	n	X	Ss	t	p
İyimsenlik	Kadın	262	3.24	.47	-4.72	<.001
	Erkek	140	3	.49		

Tablo 4.17 incelendiğinde, iyimsenlik düzeyinde de anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t=-4.72, p<.001$). Bu farkın kadın katılımcılar lehine olduğu saptanmıştır.

4.3.2 Çalışma grubunun yaş ve iyimsenlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi

Tablo 4.18'te, iyimsenlik düzeylerinin ebeveynlerin yaş değişkeni ile farklılaşmasına ilişkin Anova sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.18 İyimsenlik düzeylerinin ebeveynlerin yaş değişkenine göre anova sonuçlarına ilişkin bulgular

Değişkenler	Yaş	n	X	Ss	F	p
	21-34 Yaş	98	3.10	.50		
İyimserlik	35-44 Yaş	208	3.15	.47	1.19	.304
	45-60 Yaş	96	3.21	.53		

Tablo 4.18 incelendiğinde, ebeveynlerin yaş değişkeni ile iyimserlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$).

4.3.3 Çalışma grubunun medeni durumuna göre iyimserlik düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.19’da iyimserlik düzeylerinin medeni durum değişkenine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.19 İyimserlik düzeylerinin medeni duruma göre t testine ilişkin bulgular

Değişkenler	Medeni Durum	n	X	SS	t	p
İyimserlik	Evli	373	3.15	.50	-.347	.230
	Boşanmış	29	3.18	.44		

Tablo 4.19 incelendiğinde, ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinde medeni duruma göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t = -.347, p > .05$).

4.3.4 Çalışma grubunun sahip oldukları çocuk sayısına göre iyimserlik düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.20’de iyimserlik düzeylerinin ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı değişkenine göre farklılaşmasına ilişkin Anova sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.20 İyimserlik düzeyinin ebeveynlerin çocuk sayısı değişkenine göre anova sonuçlarına ilişkin bulgular

Değişkenler	Çocuk Sayısı	n	X	Ss	F	p
-------------	--------------	---	---	----	---	---

İyimserlik	1	59	3.30	.50	1.85	.138
	2	205	3.11	.47		
	3	105	3.17	.50		
	4 ve Üzeri	33	3.30	.53		

Tablo 4.20 incelendiğinde, ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinde çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$).

4.3.5 Çalışma grubunun çalışma durumuna göre iyimserlik düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.21’de, iyimserlik düzeyinin ebeveynlerin çalışma durumuna ilişkin t testi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.21 İyimserlik düzeylerinin, çalışma durumuna göre t testine ilişkin bulgular

Değişkenler	Çalışma Durumu	n	X	Ss	t	p
İyimserlik	Çalışıyorum	187	3.03	.49	-4.72	.000
	Çalışmıyorum	215	3.26	.47		

Tablo 4.21 incelendiğinde, ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinde anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($t = -4.723$; $p = .000 < .01$). Çalışmayan ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin, çalışanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

4.3.6 Çalışma grubunun gelir durumuna göre iyimserlik düzeylerinin incelenmesi

Tablo 4.22’de iyimserlik düzeyinin ebeveynlerin gelir durumu değişkeni ile farklılaşmasına ilişkin Anova sonuçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.22 İyimserlik düzeyinin ebeveynlerin gelir durumu değişkenine göre anova sonuçlarına ilişkin bulgular

Değişkenler	Gelir Durumu	n	X	Ss	F	p	Anlamlı fark olan gruplar
-------------	--------------	---	---	----	---	---	---------------------------------

İyimserlik	0-18.000 TL	112	3.11	.46	7.81	.000	A-D, B-D, C-D
	18.001-30.000 TL	162	3.15	.48			
	30.001-45.000 TL	98	3.09	.52			
	45.001 ve Üzeri	30	3.55	.41			

(A=0–18.000 TL, B=18.001–30.000 TL, C=30.001–45.000 TL, D=45.001 TL ve üzeri)

Tablo 4.22 incelendiğinde, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin gelir durumlarına göre iyimserlik ($F=7.81$; $p=.000$) düzeyinin anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 4.23 İyimserlik ölçeğine ait puanların gelir durumuna göre tukey analizine ilişkin bulgular

İyimserlik	Gelir Durumu (I)	Gelir Durumu (J)	Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata	p	Alt Sınır	Üst Sınır
		18.001-30.000 TL	-.03	.06	.94	-.19	.12
	0-18.000 TL	30.001- 45.000 TL	.03	.07	.98	-.14	.20
		45.001 ve Üzeri	-.44	.10	.00	-.69	-.18
		0-18.000 TL	.03	.06	.94	-.12	.19
	18.001-30.000 TL	30.001- 45.000 TL	.06	.06	.74	-.10	.22
		45.001 ve Üzeri	-.40	.10	.00	-.65	-.16
İyimserlik		0-18.000 TL	-.03	.07	.98	-.20	.14
	30.001-45.000 TL	18.001-30.000 TL	-.06	.06	.74	-.22	.10
		45.001 ve Üzeri	-.47	.10	.00	-.72	-.21
		0-18.000 TL	.44	.10	.00	.18	.69
	45.001 ve Üzeri	18.001-30.000 TL	.40	.10	.00	.16	.65
		30.001- 45.000 TL	.47	.10	.00	.21	.72

Gruplar arası farkın kaynağını belirlemek amacıyla Tukey testi yapılmıştır. İyimserlik düzeyi için Tukey testi sonuçlarına göre, 0–18.000 TL, 18.001–30.000 TL ve 30.001–45.000 TL gelir grubundaki bireylerin 45.001 TL ve üzeri gelir grubundaki bireylere göre iyimserlik düzeylerinin anlamlı düzeyde düşük olduğu belirlenmiştir.

4.4 Çalışma Grubunun Umutsuzluk ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo 4.24’te, umutsuzluk ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiye ait korelasyon analizi sonucuna ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 4.24 Umutsuzluk ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiye ait korelasyon sonucuna ilişkin bulgular

		Yalnızlık
Umutsuzluk	n	402
	r	-.60
	p	.000

Tablo 4.24 incelendiğinde, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk ve yalnızlık düzeyleri arasında orta düzeyde negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=-.60$, $p<.001$).

Tablo 4.25’te umutsuzluğun, yalnızlığı yordama düzeyini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular verilmiştir.

Tablo 4. 25 Yalnızlığa ilişkin regresyon analizi sonucuna ilişkin bulgular

Bağımsız Değişken	B	Standart Hata	β	t	p
Sabit	2.54	.051		49.85	<.001
Umutsuzluk	-1.15	.076	-.60	-15	<.001

($R=-.60$, $R^2=.36$)

Tablo 4.25 incelendiğinde, yapılan regresyon analizi sonucunda umutsuzluğun, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yalnızlık düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu ve varyansın %36’ünü ($\beta=-.60$; $p<.001$) açıkladığı görülmektedir,

4.5 Çalışma Grubunun Umutsuzluk ve İyimserlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo 4.26’da umutsuzluk ve iyimserlik düzeyleri arasındaki ilişkiye ait korelasyon analizi sonucuna ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 4.26 Umutsuzluk ve iyimserlik düzeyleri arasındaki ilişkiye ait korelasyon sonucuna ilişkin bulgular

		İyimserlik
	n	402
Umutsuzluk	r	.73
	p	.000

Tablo 4.26 incelendiğinde, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk ve iyimserlikleri arasında yüksek düzeyde pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=.73, p<.001$).

Tablo 4.27’de umutsuzluğun, iyimserliği yordama düzeyini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular verilmiştir.

Tablo 4.27 İyimserliğe ilişkin regresyon analizi sonucuna ilişkin bulgular

Bağımsız Değişken	B	Standart Hata	β	t	p
Sabit	2.23	.046		48.45	<.001
Umutsuzluk	1.48	.069	.73	21.42	<.001

($R=.73, R^2=.53$)

Tablo 4.27 incelendiğinde, yapılan regresyon analizi sonucunda umutsuzluğun, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu ve varyansın %53’ünü ($\beta=.73; p<.001$) açıkladığı görülmektedir.

4.6 Çalışma Grubunun İyimserlik ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo 4.28’te, iyimserlik ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiye ait korelasyon analizi sonucuna ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 4.28 İyimserlik ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiye ait korelasyon sonucuna ilişkin bulgular

		Yalnızlık
	n	402
İyimserlik	r	-.63
	p	.000

Tablo 4.28 incelendiğinde, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimserlik ve yalnızlık düzeyleri arasında orta-yüksek düzeyde negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=-.63$, $p<.001$).

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde çalışmaya dair bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Ayrıca bulgulara ait sonuç ve önerilere de yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

Bu bölümde özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimselik düzeylerine ilişkin bulguların literatürdeki sonuçlar ışığında yorumlanması yer almaktadır.

5.1.1 Umutsuzluk düzeyine ilişkin bulgulara ait tartışma ve yorum

Cinsiyet ile umutsuzluk düzeyine ilişkin tartışma

Bu çalışmada, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Kadın ebeveynlerin genel umutsuzluk düzeylerinin erkek ebeveynlere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca, umutsuzluk ölçeğinin alt boyutlarından biri olan ‘gelecek ile ilgili beklentiler’ boyutunda kadınların gelecekte beklediklerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgu, Aslan (2019) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları ile farklılık gösterirken; Robards ve arkadaşları (2018) ile yapılmış çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada elde edilen bu sonuç, kadın ebeveynlerin çocuklarının özel gereksinimlerine yönelik duygusal yükü daha yoğun hissetmelerinden kaynaklı olacağı düşünülmektedir. Kadınların aile içindeki birincil bakım rolünü daha çok üstlenmeleri, gelecek kaygısını artırarak umutsuzluk düzeylerini yükseltebilir.

Yaş ile umutsuzluk düzeyine ilişkin tartışma

Bu çalışmada yaş değişkenine göre umutsuzluk düzeyleri incelendiğinde, sadece ‘gelecek ile ilgili beklentiler’ alt boyutunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Diğer alt boyutlar ile genel umutsuzluk düzeyinde ise yaşa göre anlamlı bir fark saptanmamaktadır. Elde edilen bu bulgu, Erdal ve Efiltili, (2021) tarafından yürütülen özel gereksinimli çocuğu olan annelerin yaşlarına göre umutsuzluk düzeylerinde anlamlı bir fark tespit edilememesi ve Aslan (2013) tarafından yapılan çalışmada da özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin yaşlarına göre umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasıyla paralellik; (Akandere

vd., 2009) tarafından yapılan 51 yaş ve üzerindeki annelerin umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmesiyle farklılık göstermektedir. Sadece “gelecek ile ilgili beklentiler” boyutunda anlamlı bir farkın ortaya çıkması, yaşla birlikte bireylerin geleceğe dair daha fazla belirsizlik ve kaygı hissettiklerini düşündürmektedir. Özellikle özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerde, çocuğun uzun vadeli bakım gereksinimi ve bağımsız yaşama geçişine dair endişelerin yaş ilerledikçe arttığı gözlenmektedir. Ebeveynlerin kendi yaşamsal kapasitelerinin sınırlanacağına dair farkındalıklarının artması, geleceğe yönelik umutsuzluk düzeylerini etkileyebilecek bir unsur olarak değerlendirilebilmektedir.

Medeni durum ile umutsuzluk düzeyine ilişkin tartışma

Bu çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiş; yapılan analizler sonucunda, genel umutsuzluk düzeyi ile ‘gelecek ile ilgili duygular’, ‘motivasyon kaybı’ ve ‘gelecek ile ilgili beklentiler’ alt boyutlarında medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Elde edilen bu bulgu, Durat ve arkadaşları (2017) tarafından yürütülen çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuyla benzerlik; Özülkü ve Bağlama (2022) tarafından yürütülen öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin medeni durumlarına göre umutsuzluk düzeylerinin anlamlı biçimde farklılaştığı sonucuyla farklılık tespit edilmiştir.

Sahip oldukları çocuk sayısı ile umutsuzluk düzeyine ilişkin tartışma

Bu çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk düzeyleri, sahip oldukları çocuk sayısına göre incelenmiş ve yalnızca “gelecek ile ilgili beklentiler” alt boyutunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Elde edilen bulgular, özellikle dört ve üzeri çocuğa sahip ebeveynlerin geleceğe dair beklentilerinin belirgin biçimde daha düşük olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgu, Ismail (2024) tarafından yürütülen engelli ya da özel eğitime gereksinimi olan çocuklara sahip ebeveynlerin yaşam kalitesi ile umutsuzluk düzeyleri arasında ilişkiyi incelediği ve çocuk sayısı değişkeni açısından umutsuzluk düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığını tespit ettiği çalışması ile benzerlik göstermektedir. Elde edilen bulgu, çocuk sayısındaki artışla birlikte ebeveynlerin yaşam yüklerinin ve sorumluluklarının çoğalması, ekonomik kaynakların yetersiz kalması ve gelecek planlamasına yönelik belirsizliklerin artması gibi nedenlerle, geleceğe dair umutların azaldığını düşündürmektedir.

Özellikle birden fazla çocuğun bakımının getirdiği fiziksel ve duygusal yük, bireyin geleceğe dair beklentileri olumsuz yönde etkileyebilecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma durumu ile umutsuzluk düzeyine ilişkin tartışma

Bu araştırmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin genel umutsuzluk düzeylerinin çalışma durumlarına göre anlamlı biçimde farklılaştığı belirlenmiştir. Çalışmayan ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerinin çalışanlara kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca ‘gelecek ile ilgili duygular’ ve ‘gelecek beklentileri’ alt boyutlarında da çalışmayan ebeveynlerin anlamlı biçimde daha olumsuz duygu ve beklenti içinde oldukları bulunmuştur. Buna karşılık, ‘motivasyon kaybı’ alt boyutunda anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Elde edilen bu bulgu, Alınak (2022), Çengelci (2009) ve Durat ve diğerleri (2017) tarafından yapılan araştırmalarla benzerlik gösterirken; Yarıcı (2022) tarafından yapılan çalışmada, çalışan ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlendiği çalışmasıyla farklılık göstermektedir. Çalışmayan bireylerin sosyal yaşama ve üretkenliğe katılım olanaklarının sınırlı olması, psikolojik iyi oluşlarını olumsuz etkileyerek umutsuzluk düzeylerini artırabilecek bir etken olarak değerlendirilebilir. Geleceğe dair beklentilerin azalması, bireyin hedeflerine ulaşma inancını zayıflatabilmektedir.

Gelir durumu ile umutsuzluk düzeyine ilişkin tartışma

Bu araştırmada, gelir düzeyi ile umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle 45.001 TL ve üzeri gelir grubunda yer alan ebeveynlerin, ‘gelecek ile ilgili duygular’, ‘motivasyon kaybı’ ve ‘gelecek beklentileri’ alt boyutlarında daha yüksek puanlara sahip olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde, bu grubun genel umutsuzluk düzeyleri de diğer gelir gruplarına göre daha yüksektir. Elde edilen bu bulgu, Kaya ve Varol (2004) ile Şanlı Kula ve Saraç (2017) tarafından yürütülen çalışmalarda gelir düzeyinin artmasıyla birlikte umutsuzluk düzeylerinin azaldığının belirtildiği; Akgün ve Aydın (2007) ile Yılmaz ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan ve gelir düzeyi ile umutsuzluk arasında anlamlı bir farkın tespit edilmediği sonuçları ile farklılık göstermektedir. Elde edilen bulgular, yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin de özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmalarının psikolojik baskısını yoğun biçimde deneyimleyebileceklerini göstermektedir. Ekonomik olanakların varlığı, çocuğun geleceğine dair belirsizlikler ve ebeveynlik sorumluluğunun getirdiği duygusal yük karşısında yetersiz kalabilmektedir.

5.1.2 Yalnızlık düzeyine ilişkin bulgulara ait tartışma ve yorum

Cinsiyet ile yalnızlık düzeyine ilişkin tartışma

Araştırma sonucunda, kadın ve erkek ebeveynlerin yalnızlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, cinsiyetin yalnızlık düzeyleri üzerinde belirleyici bir etken olmadığını ortaya koymaktadır. Elde edilen bu bulgu, Çarkçı (2019), Gülaçtı (2020), Öner (2024) ile Şafak ve Kahraman (2019) ile benzerlik gösterirken; Tatlı ve Atalan Ergin (2023) ile Yukay Yüksel ve arkadaşları (2020) ile farklılık göstermektedir.

Yaş ile yalnızlık düzeyine ilişkin tartışma

Çalışmada yaş değişkeni ile yalnızlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Elde edilen bu bulgu, Akyüz'ün (2024) ile paralellik gösterirken; Öner (2024), genç ebeveynlerin yalnızlık puanlarının, orta ve ileri yaş grubundaki ebeveynlerin puanlarından anlamlı şekilde düşük olduğunu belirlediği çalışmasıyla farklılık göstermektedir.

Medeni durum ile yalnızlık düzeyine ilişkin tartışma

Bu araştırmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yalnızlık düzeylerinin medeni durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiş; yapılan analizler sonucunda ebeveynlerin medeni durumları ile yalnızlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgu, Öner'in (2024) medeni durumun yalnızlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ifade ettiği çalışması ile benzerlik gösterirken; West ve diğerlerinin (1986) ve Yılmaz ile Aslan'ın (2016) yaptığı çalışmalarda, bekar bireylerin evli bireylere kıyasla daha yüksek düzeyde yalnızlık yaşadıklarını tespit ettikleri çalışmalarla farklılık göstermektedir.

Sahip oldukları çocuk sayısı ile yalnızlık düzeyine ilişkin tartışma

Araştırma kapsamında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yalnızlık düzeylerinin sahip oldukları çocuk sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş; yapılan analizler sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmadığı belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgu, Keleş (2022) ve Öner (2024) ile benzerlik göstermektedir. Her iki çalışmada da çocuk sayısının yalnızlık düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı ifade edilmemektedir.

Çalışma durumu ile yalnızlık düzeyine ilişkin tartışma

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yalnızlık düzeylerinin çalışma durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgu, Güler ve Özgörüş (2021) ile benzerlik gösterirken; Kara ve diğerlerinin (2014) çalışmayan bireylerin yalnızlık düzeylerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit ettiği çalışması ile farklılık göstermektedir.

Gelir durumu ile yalnızlık düzeyine ilişkin tartışma

Araştırma bulguları, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yalnızlık düzeylerinin gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığını ortaya koymuştur. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda, 0–18.000 TL gelir grubunda yer alan ebeveynlerin yalnızlık düzeylerinin, hem 30.001–45.000 TL hem de 45.001 TL ve üzeri gelir gruplarındaki ebeveynlere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, 18.001–30.000 TL ile 45.001 TL ve üzeri gelir grubu arasında da anlamlı bir fark bulunmuştur. En düşük yalnızlık puanlarının, 45.001 TL ve üzeri gelir düzeyine sahip bireylerde olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgu, Bal Yılmaz ve diğerlerinin (2008) gelir düzeyinin azalmasıyla birlikte yalnızlık duygularında artış yaşandığı tespit ettiği çalışmasıyla paralellik gösterirken; Akyüz (2024) ve Baş'ın (2018) gelir düzeyinin yalnızlık üzerine etkisine dair anlamlı bir fark bulamadıkları çalışmalarla farklılık tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, ekonomik refahın yalnızlık düzeyini etkileyebilecek önemli bir sosyal belirleyici olduğunu düşündürmektedir. Gelir düzeyi arttıkça bireylerin sosyal katılım imkânlarının, destek algılarının ve psikolojik dayanıklılıklarındaki artışın yalnızlık hissini azaltabileceği ifade edilebilir. Bu doğrultuda, sosyoekonomik koşulların, yalnızlıkla mücadelede dikkate alınması gereken önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

5.1.3 İyimsizlik düzeyine ilişkin bulgulara ait tartışma ve yorum

Cinsiyet ile iyimsizlik düzeyine ilişkin tartışma

Araştırma bulguları, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimsizlik düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaştığını göstermiştir. Kadın katılımcıların iyimsizlik puanlarının erkek katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgu, Akçeşme (2017), Maraş Taşkın (2019) ve Parmaksız ve Avşaroğlu (2012) tarafından kadınların iyimsizlik düzeylerinin erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilen çalışmalarla benzerlik gösterirken; Açıkgöz'ün (2006)

üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırmada, erkek öğrencilerin iyimserlik düzeylerinin kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu belirttiği çalışmasıyla farklılık göstermektedir. Elde edilen bulgular, kadın ebeveynlerin karşılaştıkları zorluklara rağmen olumlu düşünce geliştirme eğiliminde olduklarını düşündürmektedir. Kadınların psikolojik dayanıklılıklarının ve başa çıkma stratejilerinin, iyimserlik düzeylerini destekleyici nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Yaş ile iyimserlik düzeyine ilişkin tartışma

Araştırmada elde edilen bulgular, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Elde edilen bu bulgu, Akçeşme (2017) ile benzerlik gösterirken; Kandemir (2016) ve Sivri'nin (2019) bireylerin yaşlarına göre iyimserlik puanlarının anlamlı biçimde farklılaştığını tespit ettikleri çalışmalardan farklılık göstermektedir.

Medeni durum ile iyimserlik düzeyine ilişkin tartışma

Araştırma bulguları, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Elde edilen bu bulgu, Bahadır ve Kahveci (2020), Otru Kılıç (2022) ve Yalçın (2019) ile benzerlik gösterirken; Büyükbeşe ve diğerleri (2018) ile Koyuncu (2021) medeni durumun iyimserlik düzeyinde anlamlı farklılaştığını belirttiği çalışmalarla farklılık göstermektedir.

Sahip oldukları çocuk sayısı ile iyimserlik düzeyine ilişkin tartışma

Çalışmadan elde edilen bulgular, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin sahip oldukları çocuk sayısına göre anlamlı biçimde farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Elde edilen bu bulgu, Koyuncu (2021) ve Daniyar Uulu (2022) ile benzerlik gösterirken; Avşaroğlu ve Okutan (2018) ile Tongar ve arkadaşları (2021) çocuk sayısının iyimserlik düzeyini anlamlı biçimde etkilediğini belirttiği çalışmalarla farklılık göstermektedir.

Çalışma durumu ile iyimserlik düzeyine ilişkin tartışma

Çalışmada elde edilen bulgular, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin çalışma durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Yapılan analizler sonucunda, çalışmayan ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin çalışan ebeveynlere kıyasla anlamlı biçimde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Elde edilen bu bulgu, Akçeşme (2017) ile farklılık göstermektedir. Akçeşme'nin çalışmasında meslek grubu değişkenine göre iyimserlik düzeyleri değerlendirilmiş ve değişkenler arası farkların anlamlı olmadığı rapor edilmiştir. Doğrudan çalışma durumu ile iyimserlik düzeyi ilişkisini irdeleyen özgün bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Elde edilen bulguya göre çalışmayan ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin daha yüksek çıkması, günlük yaşamın iş yükü, zaman baskısı ve stres gibi faktörlerinden daha az etkilenmeleriyle ilişkili olabilir. Ayrıca, bu ebeveynlerin çocuklarının özel gereksinimlerine daha fazla zaman ve dikkat ayırabilmeleri, gelecek beklentilerini daha olumlu yönde şekillendirmelerine katkı sağlamış olabileceği düşünülmektedir.

Gelir durumu ile iyimserlik düzeyine ilişkin tartışma

Çalışmanın bulguları, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin gelir durumlarına göre anlamlı biçimde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda, 45.001 TL ve üzeri gelir grubundaki ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin, hem 0–18.000 TL hem de 18.001–30.000 TL gelir grubundaki ebeveynlere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgu, Gülcan (2014) Tongar ve arkadaşlarının (2021) çalışmalarıyla benzerlik gösterirken; Akçeşme (2017), Hırlak ve arkadaşları (2017) ve Şahin'in (2015) gelir düzeyi ile iyimserlik arasında anlamlı bir fark bulunmadığını bildirdiği araştırmalarla farklılık göstermektedir. Ekonomik refahın özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın yarattığı zorluklarla başa çıkmada önemli bir destekleyici unsur olabileceği değerlendirilmektedir. Bu çalışmada elde edilen bu sonuç, daha yüksek gelir düzeyine sahip ebeveynlerin geleceğe daha olumlu bakmaları ve olumlu beklentiler geliştirmeleri, iyimserlik düzeylerinin artmasında etkili bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik gücü yüksek ailelerin sosyal yaşama katılım olanaklarının daha fazla olması, örneğin tatil yapabilme, sosyal destek alabilme, bireysel ya da aile temelli etkinliklere katılabilme gibi fırsatlar sayesinde, yalnızlık duygusunu azaltıcı ve yaşam doyumunu artırıcı etkilere de sahip olabilmektedir.

5.1.4 Umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik arasındaki ilişkiye dair bulgulara ait tartışma ve yorum

Yapılan korelasyon ve regresyon analizlerine göre, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk düzeyi ile yalnızlık düzeyi arasında orta düzeyde negatif yönlü ve

anlamli bir iliŒki olduğu tespit edilmiŒtir. AraŒtırma bulgusu, bireylerin umutsuzluk düzeyleri yükseldikçe yalnızlık hissini azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgu, yalnızlık düzeyinin umutsuzlukla ters yönde iliŒkili olduğunu ortaya koyan mevcut bulgularla benzerlik gösterirken; Döner (2018), Gürsoy (2021), Kırımoğlu ve arkadaŒları (2010) ile zkaya (2017) umutsuzluk düzeyinin artmasının yalnızlık hissini de artırdığını belirttiği alıŒmalarla farklılık göstermektedir.

alıŒmanın regresyon analizi sonuçları da bu durumu desteklemekte, umutsuzluğun yalnızlık üzerinde anlamli bir yordayıcı olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen model, yalnızlık düzeyindeki deĐiŒimin yaklaŒık %36'sının umutsuzluk deĐiŒkeniyle açıklanabildiğini göstermektedir. Bu durum, beklentilere ters gibi görünse de, umutsuz bireylerin sosyal izolasyonla ilgili algılarında farklılaŒmalar yaŒanabileceĐini dŒndrmektedir. Örneğin, umutsuzluk düzeyi yüksek olan bireylerin çevresel destek beklentileri azaldıkça yalnızlık hissini daha az vurgulama eğiliminde olmaları veya bu duyguyu iselleŒtirip daha az fark etmeleri olasıdır. Ayrıca, bakım yükü gibi sorumlulukların artıŒıyla birlikte, bireylerin yalnızlık duygusunu arka planda tutmaları veya yalnızlığı fark edememeleri de bu iliŒkiyi açıklayabilecek olasılıklardandır. Bu bulgular, yalnızlık ve umutsuzluk arasında doğrudan paralel bir iliŒki beklenmediğini ve bu iki deĐiŒkenin daha karmaŒık psikolojik süreçlerle bağlantılı olabileceğini ortaya koymaktadır.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk ve iyimserlik düzeyleri arasındaki iliŒki incelenmiŒ ve korelasyon analizi sonucunda iki deĐiŒken arasında yüksek düzeyde, pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamli bir iliŒki saptanmıŒtır. Bu bulgu, umutsuzluk düzeyi arttığka iyimserlik düzeyinin de arttığını göstermektedir. Ancak bu sonuç, kavramsal açıdan dikkat çekici ve tartıŒmaya açıktır; zira kuramsal olarak umutsuzluk ve iyimserlik kavramları birbiriyle zıt yönlü psikolojik yapılarıdır ve genellikle birinin artıŒı diğerinin azalmasıyla iliŒkilidir. Elde edilen bu bulgu, Karahan Kurt (2023) ile ztrk ve Maçkalı'nın (2022) bu iki deĐiŒkenin birbiriyle ters yönlü olduğunu belirttiği alıŒmalarla farklılık göstermektedir.

Regresyon analizinden elde edilen sonuçlar da benzer bir durumu ortaya koymaktadır. Umutsuzluk deĐiŒkeni, iyimserlik düzeyinin anlamli bir yordayıcısı olarak bulunmuŒ ve iyimserlikteki toplam varyansın %53'ünü açıkladığı grlmŒtr. Bu sonuç, istatistiksel olarak

güçlü bir ilişkiyi ifade etmekle birlikte, kavramsal düzlemde umutsuzlukla birlikte iyimserliğin de yükselmesinin beklenen bir yönelme olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bu bulgu, umutsuzluk ve iyimserliğin bireylerin duygu durumu üzerindeki etkisinin her zaman ters yönlü olmayabileceğini ya da katılımcı grubunun özellikleri, yaşadığı deneyimler veya değerlendirme biçimlerinin ölçümler üzerinde farklı etkiler yaratabileceğini düşündürmektedir.

Bu çalışmada, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimserlik ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve elde edilen korelasyon analizine göre iki değişken arasında orta-yüksek düzeyde, negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, ebeveynlerin iyimserlik düzeyi arttıkça yalnızlık hissini azaldığını göstermektedir. Elde edilen bu bulgu, Topaloğlu'nun (2024) ergenlerle yaptığı çalışmada yalnızlık ve iyimserlik arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki tespit etmesiyle benzerlik göstermektedir. Bu sonuçla iyimser bireylerin sosyal ilişkilerde daha aktif, destek aramada daha açık ve sosyal bağlarını sürdürmede daha başarılı olduklarını düşündürmektedir. Bu özellikler, yalnızlık düzeylerini azaltıcı yönde etkide bulunabilir. Elde edilen veriler ışığında psikolojik destek programlarında iyimserlik düzeyini artırmaya yönelik müdahalelerin, yalnızlıkla mücadelede etkili olabileceğini düşündürmektedir.

5.2. Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgular ve yapılan yorumlarla ilişkili olarak sonuçlara yer verilmektedir.

1. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluklarının ve iyimserlik düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı, farklılaşmanın kadınların lehine olduğu ancak yalnızlık düzeylerinde ise farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır.
2. Ebeveynlerin yaş değişkeni ile umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.
3. Ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeyleri medeni durum değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirlenmiştir.

4. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeylerinin çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir.
5. Ebeveynlerin umutsuzluk ve iyimserlik düzeylerinin çalışma durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ve farkın çalışmayan ebeveynlerin lehine olduğu görülmüştür. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yalnızlık düzeylerinin ise çalışma durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirlenmiştir.
6. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeylerinin gelir durumu değişkenine göre farklılaştığı, farklılaşmanın 0–18.000 TL, 18.001–30.000 TL ve 30.001–45.000 TL gelir grubundaki bireylerin 45.001 TL ve üzeri gelir grubundaki bireylere göre olduğu saptanmıştır. Umutsuzluk ve iyimserlik düzeyi için 45.001 ve üzeri ebeveyn grubunun lehine, yalnızlık düzeyi için 0–18.000 TL, 18.001–30.000 TL ve 30.001–45.000 TL gelir grubundaki ebeveynlerin lehine olduğu görülmektedir.
7. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk ve yalnızlık düzeyleri arasında orta düzeyde negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
8. Umutsuzluğun, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yalnızlık düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu ve varyansın %36'ünü açıkladığı görülmektedir.
9. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk iyimserlikleri arasında yüksek düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
10. Umutsuzluğun, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimserlik düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu ve varyansın %53'ünü açıkladığı belirlenmiştir.
11. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin iyimserlik ve yalnızlık düzeyleri arasında orta-yüksek düzeyde negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

5.3. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular öncülüğünde aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1. Kadın ebeveynlerin duygusal dayanıklılıklarını artırmaya yönelik grup çalışmaları ve psikoeğitim programları planlanması,

2. Ebeveynlerin iş yaşamını ve özel gereksinimli çocuk bakımını dengeleyebilecekleri destekleyici politikaların geliştirilmesi,
3. Çalışmayan ebeveynlere yönelik psikolojik danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır.
4. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umudunu artırmaya yönelik müdahale programlarının hazırlanması,
5. Yalnızlık, umutsuzluk ve iyimserlik gibi kavramlar bireyin öznel deneyimlerini içerdiğinden, görüşme ve gözlem gibi nitel yöntemlerle bu duyguların daha derinlemesine araştırılması,
6. Özel gereksinimli bireylerin engel türünün de demografik değişken olarak eklendiği çalışmaların yürütülmesi,
7. Pozitif psikoloji temelli müdahale programlarının uygulanması ve bu programların etkililiğinin test edilmesi,
8. Farklı bölgelerde veya farklı sosyokültürel yapılarda benzer araştırmaların yürütülmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, S. (2006). *Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıkları ile Özyetkinlik ve İyimserlik İlişkisi* [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
<https://avesis.ankara.edu.tr/yonetilen-tez/50a1bb13-ecd4-498b-8337-77aeb637379a/universite-ogrencilerinin-beslenme-aliskanliklari-ile-ozyetkinlik-ve-iyimserlik-iliskisi>
- Akandere, M., Acar, M., & Baştuğ, G. (2009). Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 23-32.
- Akçeşme, F. (2017). *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin İyimserlik Düzeyleri ve Stresle Başaışıkma Stillerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Akgül, H., & Yeşilyaprak, B. (2018). Yalnızlığı Azaltma Psiko-Eğitim Programının Yaşlıların Yalnızlık Düzeyine Etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14).
<https://doi.org/10.26466/opus.401331>
- Akgün, A., & Aydın, S. (2007). İlköğretim Fen ve Matematik Öğretmenliği Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 283-299. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6134/82271>
- Akyüz, Y. (2024). *Yetişkinlerde Duygu Düzenleme, Benlik Saygısı ve Yalnızlık Düzeyi ile İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gedik Üniversitesi.
- Alınak, Ö. (2022). *Özel Gereksinimli Olan Bireylerin Ebeveynlerinin Aldıkları Aile Desteği ile Umutsuzluk ve Depresyon Arasındaki İlişki; Diyarbakır Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Arıcı, T. Y. (2022). *Özel Gereksinimli Çocuklara Sahip Anne-Babaların Depresyon Ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans]. Üsküdar Üniversitesi.

- Ars, Ü. (2021). *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarının Eğitimlerinden Memnuniyetlikleri ile Yapılan Sosyal Desteklerin İyimserlik Düzeyleri Üzerindeki Etkileri* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Ayvansaray Üniversitesi.
- Asher, S. R., & Paquette, J. A. (2003). Loneliness and Peer Relations in Childhood. *Current Direction In Psychological Science*, 12(3), 75-78.
- Aslan, C. (2013). Özel Eğitim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(7), 121-132. <https://doi.org/10.9761/jasss1790>
- Aslan, F. (2019). *Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Ebeveynlerinin Evlilik Uyumluluğu, Umutsuzluk Düzeyleri ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Ataalp, M. (2023). *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine Devam Eden Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelerin Gereksinimleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Lefke Avrupa Üniversitesi.
- Avşaroğlu, S., & Gilik, A. (2017). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Anne-Babaların Kaygı Durumlarına Göre Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Elementary Education Online*, 16(3), 1022-1035. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.330239>
- Avşaroğlu, S., & Güleş, E. (2019). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Anne Babaların Yaşam Doyumlarının Öz-anlayış ve Merhamet Düzeyleri Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), 365-376. <https://doi.org/10.24106/KEFDERGI.2960>
- Avşaroğlu, S., & Okutan, H. (2018). Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yaşam Doyumları, İyimserlik ve Psikolojik Belirti Düzeylerinin İncelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 59-76.
- Avvenuti, G., Baiardini, I., & Giardini, A. (2016). Optimism's Explicative Role For Chronic Diseases. *Frontiers in Psychology*, 7(295), 1-9. <https://doi.org/10.3389/FPSYG.2016.00295/BIBTEX>

- Ayan, A. (2017). İyimserlik ve Umutsuzluk Düzeyinin Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi: Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 95-112.
- Bahadır, E., & Kahveci, G. (2020). Examining the Relationship Between the Psychological Capital Levels of Teachers and Toxic Leadership Behaviours of School Principals. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 21(2), 858-879. <https://doi.org/10.17679/inuefd.526845>
- Bakırtaş, T., & İmamoğlu, A. (2022). Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ebeveynlerde Suçluluk Duygusu ve Dini Başa Çıkma. *Bilimname*, 47(1), 1-40. <https://doi.org/10.28949/bilimname.953993>
- Bal Yılmaz, H., Karayağız Muslu, G., & Işık Esenay, F. (2008). Çocuğu Kanser Tanısı Almış Annelerin Yalnızlık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *EGE PEDİATRİ BÜLTENİ*, 15(3), 179-185. https://www.researchgate.net/publication/233754891_Cocugu_Kanser_Tanisi_Almis_Annelerin_Yalnizlik_ve_Algilanan_Sosyal_Destek_Duzeyleri_Arasindaki_Iliskinin_Incelenmesi
- Baş, A. B. (2018). *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynler ile Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yalnızlık Düzeyleri ve Evlilik Doyumu ile İlişkilerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi]. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/629767>
- Bauminger, N., Shulman, C., & Agam, G. (2003). Peer Interaction and Loneliness in High-Functioning Children with Autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 33(5), 489-507.
- Buluş, M. (1997). Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık. *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3.
- Burçak, A. D. (2018). Hücum Tedavisi Sürecinin Engelli Çocuğa Sahip Bireylerin Umutsuzluk ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 1(1), 193-203.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (Ergüvan Sarıoğlu, Çev.; Kaknüs Yayınları).

- Büyükbeşe, T., Okun, O., & Çavuşoğlu, S. (2018). Üniversite Çalışanlarının Psikolojik Sermaye Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Bingöl Üniversitesi Örneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10-21. <https://acikerisim.bingol.edu.tr/handle/20.500.12898/2840>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi Yayınları.
- Can Yaşar, M., & Yıldız Bıçakçı, M. (2019). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Yalnızlık Düzeyleri. *Çocuk ve Gelişim Dergisi (ÇG-D)*, 2(3), 1-13.
- Canarslan, H., & Ahmetoğlu, E. (2015). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Kalitesinin İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 13-31.
- Cırcır, O. (2023). *Ergenlerde, Mükemmeliyetçilik ile Bilişsel Esneklik Arasındaki İlişkide İyimsenlik, Öz Şefkat ve Psikolojik İyi Oluşun Aracı Rolünün İncelenmesi ve Geliştirilen Bilişsel Esneklik Psiko eğitim Programının Etkililiğinin Belirlenmesi* [Doktora Tezi]. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Çalı, A. (2022). *Boşanmış, Dul ve Evlenmemiş Bireylerde Yalnızlık, Umutsuzluk ve Dini Başa Çıkma İlişkisi: Kütahya Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Çarkçı, Z. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ufuk Üniversitesi.
- Çelikbaş, B., & Tatar, A. (2021). Yalnızlık Ölçeği, Yalnızlık Tercihi Ölçeği ve Sosyal İzolasyon Ölçeği: Geliştirme ve İlk Geçerlik Çalışmaları. *Social Mentality and Research Thinkers Journals*, 7(43), 597-676. <https://doi.org/10.31576/smryj.847>
- Çengelci, B. (2009). Otizm ve Down Sendrom'lu Çocuğa Sahip Annelerin Kaygı, Umutsuzluk ve Tükenmişlik Duygularının Karşılaştırılması. *Ege Eğitim Dergisi*, 2(10), 1-22.
- Çığ, G. (2023). *Üniversite Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri İle Akademik Başarı, Sosyal Beceri Ve Kaygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans]. İstanbul Arel Üniversitesi.

- Daco, P. (1989). *Çağdaş Psikolojinin Olağanüstü Başarıları* (A. Gürün, Ed.). İnkılap Kitabevi.
- Danış, M. Z. (2006). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşadığı Duygular, Çocuklarının Geleceğine İlişkin Düşünceleri ve Umutsuzluk Düzeyleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 17(2).
- Daniar Uulu, N. (2022). *Türkiye ve Kırgızistan Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerisi, Benlik Saygısı ve İyimserlik Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Demir, R., & Murat, M. (2017). Öğretmen Adaylarının Mutluluk, İyimserlik, Yaşam Anlamı ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 347-378. <https://doi.org/10.26466/opus.347656>
- Demiray, G. (2019). *Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelerde Yaşam Kalitesi, Umutsuzluk ve Yılmazlık Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Demirel, K. E., & Kolburan, Ş. G. (2021). Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Umutsuzluk Düzeyleri ve Psikolojik Dayanıklılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 7(41), 180-187. <https://doi.org/10.31576/smryj.778>
- Dijkstra-de Neijs, L., Boeke, D. B., van Berckelaer-Onnes, I. A., Swaab, H., & Ester, W. A. (2024). Parental Stress and Quality of Life in Parents of Young Children with Autism. *Child Psychiatry and Human Development*. <https://doi.org/10.1007/s10578-024-01693-3>
- Dilbaz, N., & Seber, G. (1993). Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi. *Kriz Dergisi*, 1(3), 134-138.
- Dobos, B., Mellor, D., & Piko, B. F. (2024). Exploring fear of happiness among university students: The role of perfectionism, academic burnout, loneliness, and hopelessness. *Scandinavian Journal of Psychology*. <https://doi.org/10.1111/sjop.13001>
- Döner, M. (2018). *Özel Lise Öğrencilerinin Yalnızlık ve Umutsuzluk Düzeyleriyle İnternet Bağımlılığı Düzeyleri Arasında İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.

- Durak, A., & Palabıyıkoglu, R. (1994). Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlik Çalışması. *Kriz Dergisi*, 2(2), 311-319.
- Durat, G., Atmaca, G. D., Ünsal, A., & Kama, N. (2017). Özel Gereksinimi Olan Çocukların Ailelerinde Umutsuzluk ve Depresyon. *Osmangazi Journal of Medicine*, 39(3), 49-57. <https://doi.org/10.20515/otd.300262>
- Duru, E. (2008). Yalnızlığı Yordamada Sosyal Destek ve Sosyal Bağlılığın Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 15-24.
- Efılti, E., & Çoklar, A. N. (2016). Engelli Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocuğu ile İlgili İnternette Yararlanma Durumları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 59-73.
- Eliüşük Bülbül, A., & Alıcı, S. S. (2022). COVID-19 Pandemi Sürecinde Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Eğilimlerinin Yordayıcısı Olarak Yalnızlık Düzeyi. *SEBED*, 1(1), 60-73. www.sebed.selcuk.edu.tr
- Enav, Y., Knudtson, M. V., Hardan, A. Y., & Gross, J. J. (2023). Maladaptive Behaviors İn Children with Autism and Parental Hopelessness: The Moderating Role Of Parental Reflective Functioning. *Autism Research*, 16(1), 106-112. <https://doi.org/10.1002/aur.2841>
- Erdal, H. E., & Efılti, E. (2021). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Umutsuzluk Düzeyi Tanrı Algısı ve Çocuğunu Kabul-Ret Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1).
- Erdemir, N. (2022). *Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığı, Yalnızlık Ve İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Estes, A., Olson, E., Sullivan, K., Greenson, J., Winter, J., Dawson, G., & Munson, J. (2013). Parenting-related stress and psychological distress in mothers of toddlers with autism spectrum disorders. *Brain and Development*, 35(2), 133-138. <https://doi.org/10.1016/j.braindev.2012.10.004>

- Ferdico, D. I. (1999). *Hopelessness And Violence In Adolescents* [Doctoral Degree]. California School of Professional Psychology.
- Fincan, M. C. (2019). *Ergenlerde Algılanan Ebeveyn Affediciliği İle Umut Ve İyimserlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Flanagan, B. G. (2001). *Parents' Views Of And Participation In The Special Education Process* [Master's Degree]. State University.
- Galioglu, C. (2014). *Beliren Yetişkinlerin Yalnızlık Ve Umutsuzluk Düzeyleri İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans]. Mersin Üniversitesi.
- Genç, H., Şahin, Y., & Altuntaş, S. (2020). Öğretmenlerde Mutluluk ve İyimserlik Üzerine Bir Araştırma. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 178-192. <https://doi.org/10.17679/inuefd.555345>
- Gençoğlu, C. (2006). *Üniversite Öğrencilerinden İyimserlik Düzeyleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Gördeles Beşer, N., & İnci, F. (2014). Evaluation of group counseling for families of intellectual disabled children. *Journal of Psychiatric Nursing*, 5(2), 84-91. <https://doi.org/10.5505/phd.2014.94830>
- Greenberg, J. S., Seltzer, M. M., Krauss, M. W., Jing, R., Chou, A., & Hong, J. (2004). The Effect of Quality of the Relationship Between Mothers and Adult Children With Schizophrenia, Autism, or Down Syndrome on Maternal Well-Being: The Mediating Role of Optimism. *American Journal of Orthopsychiatry*, 74(1), 14-25.
- Gülaçtı, F. (2020). İnternet Bağımlılığı ile Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkisi. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 213-229. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turksosbilder/issue/59442/838019>
- Gülcan, A. (2014). *Genç yetişkinlerde iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=oVR9ZOonXtkig175078jrQ&n o=vKZunkMvHSvK9eBHXY9fSw>

- Güler, K., & Özgörüş, Z. (2021). Yetişkin Bireylerde Saldırganlık ve Yalnızlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(43), 6635-6661. <https://doi.org/10.26466/OPUS.925687>
- Gürarlan Baş, N., Karatay, G., & Baş, K. (2023). Relationship Between Loneliness, Hopelessness and Social Support Experienced By Mothers with Disabled Children. *Life Span and Disability*, 26(1), 93-110. https://doi.org/10.57643/ljadj.2023.26.1_04
- Gürkan, R., & Altay, B. (2023). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Kayęı ve Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(3), 1508-1518. <https://doi.org/10.24315/tred.1158908>
- Gürsoy, E. Y. (2021). *Üniversite öğrencilerinde erken dönem uyumsuz őemaların yalnızlık, umutsuzluk ve depresif belirtiler ile ilişkisinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kent Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Güzeloğlu, B. (2019). *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Eş Desteği ve Aile Yaşam Kalitesinin Umutsuzluk ve Stres Düzeyleri ile İlişkisinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2013). *Multivariate data analysis* (Pearson Education). <https://books.google.co.uk/books?id=oLCpBwAAQBAJ&dq=hair+multivariate&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewjhiYLStMrgAhUxyYUKHdmqAIsQ6AEINzAC>
- Harmankaya, S. H., & Efiltili, E. (2022). Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Benlik Sayęısı ve Umut Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 190-201. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7472462>
- Hart, K. E., & Hittner, J. B. (1995). Optimism and pessimism: Associations to coping and anger-reactivity. *Personality and Individual Differences*, 19(6), 827-839. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(95\)00104-2](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(95)00104-2)
- Haskan Avcı, Ö., & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 29(1), 157-168.

- Heinrich, L. M., & Gullone, E. (2006). The clinical significance of loneliness: A literature review. *Clinical Psychology Review*, 26(6), 695-718. <https://doi.org/10.1016/J.CPR.2006.04.002>
- Hırlak, B., Taşlıyan, M., & Sezer, B. (2017). İyimsizlik ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki ve Demografik Özellikler Bağlamında Algı Farklılıkları: Bir Alan Araştırması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 95-116. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ksuiibf/issue/30884/334308>
- Hicks, F. L. (2003). *Hopelessness And Recovery From Depression* [Doctoral Degree]. Pacific Graduate School of Psychology.
- Ismail, A. (2024). *Yunanistan'da Engelli ve/veya Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Anne-Babaların Yaşam Kalitesi ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi* [Doktora Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Kandaş, G. (2019). *Otizmlı Çocuğa Sahip Annelerin Depresyon, Umutsuzluk ve Tükenmişlik Düzeylerinin Çocuğun Otizm Ağrlık Derecesine Göre Karşılaştırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Kandemir, F. (2016). *Umut-İyimsizlik ve Dindarlık İlişkisi* [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=6zjshbNDfxs5M3BVb-XcWw&no=KTYFHz4JEBbBE7yNSgekHg>
- Kara, F. M., Kelecek, S., & Aşçı, F. H. (2014). Sporcu Eşlerinin Yaşam Doyumu ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 25(2), 56-66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbd/issue/16370/171308>
- Karahan Kurt, B. (2023). *Çocukluk ve ergenlik döneminde dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısı almış bireylerin ailelerinde umutsuzluk ve iyimsizlik düzeylerinin belirlenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Karahan, Ş., & Uyanık Balat, G. (2011). Özel Eğitim Okullarında Çalışan Eğitimcilerin Öz-Yeterlik Algılarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 1-14.
- Karakuş, Ö. (2012). Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Arasındaki İlişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 2(23), 33-46.
- Karakuş, S., & Ünsal, S. (2017). Özel Eğitim Öğretmenlerinin Psikolojik Dayanıklılık ile Mesleki Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(29), 831-850.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Nobel Yayıncılık.
- Kaya, M., & Varol, K. (2004). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyleri ve Kaygı Nedenleri (Samsun Örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(17), 31-63. <https://doi.org/10.17120/OMUIFD.53984>
- Keleş, N. (2022). *Konuşma bozukluğu tanısı ile özel eğitim alan 2 ila 6 yaş çocuklarının anne ve babalarının öz yeterlilik düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi]. <http://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/handle/11363/3816>
- Kırımoğlu, H., Filazoğlu Çokluk, G., & Yıldırım, Y. (2010). Yatılı İlköğretim Bölge Okulu 6. 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Spor Yapma Durumlarına Göre Yalnızlık ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi (Hatay İli Örneği). *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 8(3), 101-108. https://doi.org/10.1501/SPORM_0000000183
- Kot, M., Sönmez, S., & Eratay, E. (2018). Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Ailelerin Yaşadıkları Zorluklar. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 85-96. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/41724/348957>
- Koukouriki, E., Athanasopoulou, E., & Andreoulakis, E. (2022). Feelings of Loneliness and Social Dissatisfaction in Siblings of Children with Autism Spectrum Disorders: The Role of Birth Order and Perceived Social Support. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 52(11), 4722-4738. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-05308-x>

- Koyuncu, E. (2021). *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Anne Babaların Öz-Anlayış ve İyimserlik Düzeylerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kulbaş, E. (2015). *Grupla Psikolojik Danışma Uygulamasının Otizmlı Çocuğu Olan Annelerin Özyeterlilik ve Umutsuzluk Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Liu, C. (2015). *Understanding Optimism* [Doctoral Degree]. The University of Edinburgh.
- Lu, M., Wang, R., Lin, H., Pang, F., & Chen, X. (2021). Perceived Social Support And Life Satisfaction Of Chinese Parents Of Children With Autism Spectrum Disorder: Loneliness As A Mediator And Moderator. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 87, 101829. <https://doi.org/10.1016/J.RASD.2021.101829>
- Luthans, F., & Jensen, S. M. (2002). Hope: A New Positive Strength for Human Resource Development. *Human Resource Development Review*, 1(3), 304-322. <http://www.bus.umich.edu/>
- Madeira, G. V. (2023). *Generalized Anxiety, Optimism and Pessimism in Higher Education Students* [Master's Degree]. University of Beira Interior.
- Maraş Taşkın, G. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin İyimserlikleri ve Sistemi Meşrulaştırma Eğilimleri* [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/348207>
- Maraşlı, A. B. (2024). *Depremde Göçük Altından Çıkarılan Bireylerde Travma ve Umutsuzlukla Bilişsel Davranışçı Terapinin Etkinliği* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Nişantaşı Üniversitesi.
- Mengünoğul, Ş. (2021). *Zihinsel Engelli Bireylerin Anneleriyle Normal Gelişim Gösteren Bireylerin Annelerinin Yaşam Doyumları ve Umutsuzluk Durumlarının Karşılaştırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Mert, A., & Özdemir, G. (2018). Yalnızlık Duygusunun Akıllı Telefon Bağımlılığına Etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(Gençlik Araştırmaları Özel Sayısı), 88-107. <https://doi.org/10.26466/opus.382285>

- Moustakas, C. E. (1972). *Loneliness And Love* (Prentice-Hall). Prentice-Hall.
- Otru Kılıç, A. (2022). *Yetişkinlerde Bilişsel Esneklik, Genel Öz Yeterlik ve İyimserlik Düzeyinin Örtük Zeka İnançları ile İlişkisinin İncelenmesi*. Kocaeli Üniversitesi.
- Öner, B. (2024). *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Yalnızlık, Algılanan Sosyal Destek ve Ebeveyn Öz Yeterliği Düzeylerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Çağ Üniversitesi.
- Özdemir, S., Alkan, A., & Erdem, R. (2016). İş Yaşamında Yalnızlık ile Mesleki Tükenmişlik Arasındaki İlişki: Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, CİEP Özel Sayısı*, 258-285. www.tdk.gov.tr
- Özkan, F. (2016). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Anne ve Babaların Depresyon ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Özkaya, G. (2017). *Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ile Umutsuzluk ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özköklü, D. (2024). *İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Eğilimlerinin Sosyal Kaygı ve Yalnızlık Düzeyleri ile İlişkisinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Öztürk, Ö., & Maçkalı, Z. (2022). Umutsuzluk ile Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkide Problem Odaklı Baş Etme Stratejilerinin Aracı Rolü. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 6(1), 94-107. <https://doi.org/10.5455/KPD.26024438M000058>
- Özülkü, E., & Bağlama, B. (2022). Öğrenme Güçlüğü Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ailelerde Tükenmişlik ile Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 6(11), 39-57. <https://doi.org/10.31461/ybpd.1114881>
- Paktin, A. (2024). *Ergenlerde İnternet Bağımlılığı Düzeyleri ile Sosyal Kaygı ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

- Pallant, J. (2013). SPSS survival manual. İçinde *Journal of healthcare management / American College of Healthcare Executives* (Sayı 6). McGraw-Hill Education.
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19070331>
- Parmaksız, İ., & Avşaroğlu, S. (2012). Öğretmen Adaylarının Benlik Saygısı Düzeylerine Göre İyimserlik ve Stresle Başa Çıkma Stillерinin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 11(2), 543-555. <http://ilkogretim-online.org.tr>
- Perlman, D., Peplau, L. A., & Bahr, H. M. (1984). Loneliness: A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy. *Contemporary Sociology*, 13(2), 203.
<https://doi.org/10.2307/2068915>
- Reichmann, F. F. (1959). Loneliness. *Psychiatry*, 22(1), 1-15.
<https://doi.org/10.1080/00332747.1959.11023153>
- Robards, F., Kang, M., Usherwood, T., & Sanci, L. (2018). How Marginalized Young People Access, Engage With, and Navigate Health-Care Systems in the Digital Age: Systematic Review. *The Journal of adolescent health : official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 62(4), 365-381.
<https://doi.org/10.1016/J.JADOHEALTH.2017.10.018>
- Rokach, A. (2002). Dimensions of Loneliness Among Canadian and Czech Youth: A Cross-National Study. *Current Psychology*, 21(4), 362-379.
- Ruppar, A. L. (2013). Authentic Literacy and Communication in Inclusive Settings for Students With Significant Disabilities Common Core Significant Disabilities. *TEACHING Exceptional Children*, 46(2), 44-50.
- Sapmaz, F., & Doğan, T. (2012). Mutluluk ve Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak İyimserlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 63-69.
- Sartre, J. P. (1957). *Existentialism And Human Emotions*. Philosophical Library.
<https://cmc.marmot.org/Record/.b30711368>
- Sartre, J. P. (2007). *Existentialism Is a Humanism*. <https://philpapers.org/rec/SAREIA-10>

- Scheier, M. E., & Carver, C. S. (1987). Dispositional Optimism and Physical Well-Being: The Influence of Generalized Outcome Expectancies on Health. *Journal of Personality*, 55(2).
- Scheiner, M. F., & Carver, C. S. (1985). Optimism, Coping, And Health: Assessment And Implications Of Generalized Outcome Expectancies. *Health Psychology*, 4(3), 219-247. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.4.3.219>
- Schnepf, S. Viola., d'Hombres, Beatrice., & Mauri, Caterina. (2024). *Loneliness in Europe : Determinants, Risks And Interventions* (S. V. Schnepf, Ed.; Population Economics). Springer.
- Seymen, S. (2023). *Özel Eğitim Öğretmenlerinin Psikolojik İyi Oluş, İş Doyumu ve Okul Yaşam Kalitesi Bakımından Karşılaştırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Sivri, F. Z. (2019). *Yetişkinlerde Affedicilik, İyimserlik ve Öznel Zindelik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Sungur Bozdoğan, İ. B. (2011). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Yalnızlık Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Şafak, B., & Kahraman, S. (2019). Sosyal Medya Kullanımının Yalnızlık ve Narsistik Kişilik Özelliği Belirtileri ile İlgili İlişkinin İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 54-69. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/43544/525045>
- Şahin, Y. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Mutluluk, İyimserlik ve Özgecilik Düzeylerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Şanlı Kula, K., & Saraç, T. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi: Ahi Evran Üniversitesi Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 1-16.
- Şimşek, D. (2015). *Otistik Çocuğu Olan Annelerin Algıladıkları Sosyal Desteğe Göre Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Beykent Üniversitesi.

- Şimşek Öz, Ş. A. (2024). *Sosyal Hizmet Çalışanlarında İnternet Bağımlılığı, Yalnızlık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: Berlin Eyaleti* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Tanboğa, F. (2020). *Ortaokul Öğrencilerinde Okul Yaşam Kalitesi İle İyimserlik Ve Umut Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Tatlı, C., & Atalan Ergin, D. (2023). Multigroup analysis of the relationship loneliness, fear of missing out, problematic internet usage and peer perception in gifted and normally developing adolescents. *Current Psychology*, 42(3), 2325-2334. <https://doi.org/10.1007/S12144-022-03384-5/TABLES/2>
- Tongar, K., Ülküer, N., Geçer, E., Yıldırım, M., & Akgül, Ö. (2021). Covid-19 Pandemisi Sürecinde Annelerin İyimserlik Seviyesini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 405-418. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/diclesosbed/issue/65582/960368>
- Topaloğlu, E. (2024). *Ergenlerde algılanan anne baba tutumları ile yalnızlık ve iyimserlik kötümserlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Turhan, T., Akgül, S., & Şeker, A. (2024). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yalnızlıklarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(4), 111-127.
- Uralov, R. (2024). *Üniversite Öğrencilerinde Problemlı İnternet Kullanımı, Sosyal Görünüş Kaygısı ve Yalnızlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Vural Batık, M. (2012). Psikolojik Destek Programının Zihinsel Yetersizliğı Olan Çocukların Annelerinin Umutsuzluk ve İyimserlik Düzeylerine Etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 64-87.
- Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation*. MIT Press. [https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=Wt9NEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR10&dq=Weiss,+R.+S.+\(1973\).+Loneliness:+The+experience+of+emotional+and+social+i](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=Wt9NEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR10&dq=Weiss,+R.+S.+(1973).+Loneliness:+The+experience+of+emotional+and+social+i)

solution.+Cambridge,+MA:+MIT+Press.&ots=ntbUjr3gCP&sig=1YOEddzg00_8N3xeN
IS0FkCa3B0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

- West, D. A., Kellner, R., & Moore-West, M. (1986). The effects of loneliness: A review of the literature. *Comprehensive Psychiatry*, 27(4), 351-363. [https://doi.org/10.1016/0010-440X\(86\)90011-8](https://doi.org/10.1016/0010-440X(86)90011-8)
- White, S. W., & Roberson-Nay, R. (2009). Anxiety, Social Deficits, And Loneliness In Youth With Autism Spectrum Disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39(7), 1006-1013. <https://doi.org/10.1007/s10803-009-0713-8>
- Willis, K., Timmons, L., Pruitt, M., Schneider, H. L., Alessandri, M., & Ekas, N. V. (2016). The Relationship Between Optimism, Coping, and Depressive Symptoms in Hispanic Mothers and Fathers of Children with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46(7), 2427-2440. <https://doi.org/10.1007/s10803-016-2776-7>
- Wrosch, C., & Scheier, M. F. (2003). Personality And Quality Of Life: The Importance Of Optimism And Goal Adjustment. *Quality of Life Research*, 12(1), 59-72. <https://doi.org/10.1023/A:1023529606137/METRICS>
- Yakut, S. (2019). *(Psiko-Sosyal Bir Bakış) YALNIZLIK*. İksad Yayınevi. www.iksdkongre.org
- Yalçın, S. (2019). Öğretmenlerin Pozitif Psikolojik Sermaye Düzeylerinin İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 13-26. <https://doi.org/10.18037/AUSBD.550238>
- Yaman, Y. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilllerinin Umutsuzluk Düzeyi ve Benlik Saygısı ile İlişkisinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Biruni Üniversitesi.
- Yarıcı, G. (2022). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Annelerinde Depresyon, Anksiyete, Umutsuzluk ve Stresle Başa Çıkma Düzeylerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Yavuz, M., & Özgür, H. (2016). Otistik Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilerle Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 47-67.

- Yelseli, Ş., & Şener, Ö. (2021). Zihinsel Engelli ve Normal Gelişim Gösteren Bireylerin Annelerinin Yaşam Doyumları ve Umutsuzluk Durumlarının Karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-10. <https://doi.org/10.48066.kusob.868506>
- Yesarioğlu, M. (2023). *Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı Ve Yalnızlık İlişkisi* [Yüksek Lisans]. Üsküdar Üniversitesi.
- Yıldırım, B., & Keskinçilic Kara, S. B. (2017). Öğretmenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Ulakbilge Dergisi*, 5(11), 571-587. <https://doi.org/10.7816/ulakbilge-05-11-04>
- Yıldız, H. N. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Duyguları İfade Etme, Mizah Tarzları, İyimserlik ve Bağlanma Stilleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Yılmaz, E., & Aslan, H. (2016). Öğretmenlerin İş Yerinde Yalnızlıkları ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(3), 59-69. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pegegog/issue/22581/241207>
- Yılmaz, İ. A., Dursun, S., Güzeler, E. G., & Pektaş, K. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Kaygı Düzeyinin Belirlenmesi: Bir Örnek Çalışma. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 4(4), 16-26. <https://doi.org/10.17339/EJOVOC.82823>
- Yılmaz, M., Aldemir, A., & Balcı Çelik, S. (2023). İyimserlik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması "Revizyon". *Current Perspectives in Social Sciences*, 27(3), 196-202. <https://doi.org/10.5152/JSSI.2023.23418>
- Yukay Yüksel, M., Çini, A., & Yasak, B. (2020). Genç Yetişkinlerde Sosyal Medya Bağımlılığı, Yalnızlık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(40), 66-85. <https://doi.org/10.33418/ATAUNIKKEFD.676402>

EKLER

EK-1: Ölçek Kullanma İzinleri

Ölçek Kullanım İzini

Burak Aydoğan

Alıcı:

11 Oca 2024 Per 10:26

Behmen hocam merhabalar. Ben Necmettin Erbakan Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans öğrencisi Burak AYDOĞAN. Yapacak olduğum tez çalışması için 'Yalnızlık Ölçeği' nizi kullanmak istiyorum. Ölçeğinizin tam metnini kullanabilmem için tarafıma iletirseniz çok sevinirim. İyi çalışmalar dilerim.

← Yanıtla

→ Yönlendir

Yalnızlık ölçeği

Gelen Kutusu x

Behmen Çelikbaş

Alıcı: ben

11 Oca 2024 Per 16:51

Türkçe diline çevir

Bir ek • Gmail tarafından tarandı

Ölçek İzini

Gelen Kutusu x

Burak Aydoğan

Alıcı:

31 Mar 2024 Paz 16:00

Seher hocam merhabalar. Ben Necmettin Erbakan Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans öğrencisi Burak AYDOĞAN. Yapacak olduğum tez çalışması için "İyimserlik Ölçeği" nizi kullanmak istiyorum. Ölçeğinizin tam metnini kullanabilmem için tarafıma iletirseniz çok sevinirim. İyi çalışmalar dilerim.

Seher Balcı

Alıcı: t

3 Nis 2024 Çar 12:32

Burak Merhaba
ölçeği biz revize ettik ve kısa formunu oluşturduk onun makalesine ulaşabilirsiniz.
Ölçeği de seninle paylaşıyorum.
ilk yazar müge yılmaz
birde konuyu bizimle paylaşırsan sevinirim
Prof. Dr. Seher BALCI ÇELİK

Kimden: "Burak Aydoğan"

Kime: "Seher Balcı,Egitim Fak.,5370"

Gönderilenler: 31 Mart Pazar 2024 16:00:57

Konu: Ölçek İzini

...

Ölçek Kullanım İzini

Gelen Kutusu x

Burak Aydoğan

Alıcı: batigun

11 Oca 2024 Per 10:07

Ayşegül hocam merhabalar. Ben Necmettin Erbakan Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans öğrencisi Burak AYDOĞAN. Yapacak olduğum tez çalışması için "Beck Umutsuzluk Ölçeği" nizi kullanmak istiyorum. Ölçeğinizin tam metnini kullanabilmem için tarafıma iletirseniz çok sevinirim. İyi çalışmalar dilerim.

Aysegül.Durak.Batigun

Alıcı: ben

12 Oca 2024 Cum 14:09

Sayın Aydoğan,
Söz konusu ölçeği bilimsel çalışmalarınızda kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar...
Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün

...

EK-2: Gönüllü Katılım Onay Formu

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

GÖNÜLLÜ KATILIMCI ONAY FORMU

(Katılımcı Bilgisi Olmadan Doldurulmalıdır)

Sizi Prof. Dr. Nurten SARGIN danışmanlığında Burak AYDOĞAN tarafından yürütülen “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Umutsuzluk, Yalnızlık ve İyimserlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin umutsuzluk, yalnızlık ve iyimserlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek ve önerilerde bulunmaktır. Araştırmada sizden tahminen 10 dakika ayırmanız istenmektedir.

Bu çalışmaya katılmak tamamen GÖNÜLLÜLÜK esasına dayanmaktadır.

Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün sorulara, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle vermenizdir. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptiriniz.

Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup **KİŞİSEL BİLGİLERİNİZ GİZLİ TUTULACAKTIR**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir.

Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında, şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız, araştırmacıya şimdi sorabilir veya aşağıdaki iletişim bilgilerinden ulaşabilirsiniz.

Yardımcı Araştırmacı/Sorumlu Araştırmacı Tarafından Doldurulacak	
Katılımcının kişisel bilgilerinin gizli tutulacağını, katılımcının çalışma kapsamında sağlayacağı tüm verilerin etik kurallara göre işleneceğini ve bu etik kuralların ihlali durumunda, ortaya çıkacak tüm sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.	
Unvanı, Adı-Soyadı:	Prof. Dr. Nurten SARGIN, Burak AYDOĞAN
Tarih:	
İmza:	

Yetişkin Katılımcının Kendisi tarafından doldurulacak

- Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım.
- Çalışma hakkında yazılı/sözlü açıklama araştırmacı tarafından yapıldı ve kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.
- Bu koşullarda, araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

18 Yaş Altı Kısıtlı Katılımcının Velisi/Vasisi tarafından doldurulacak

- Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve bu çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü katılımcılara düşen sorumlulukları anladım.
- Çalışma hakkında yazılı/sözlü açıklama araştırmacı tarafından yapıldı ve katılımcının kişisel bilgilerinin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.
- Bu koşullarda, Velisi/Vasisi bulunduğum'nın araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmasını kabul ediyorum.

Araştırma tamamlandığında genel/özel sonuçların benimle paylaşılmasını

İstiyorum

İstemiyorum

Adı-Soyadı:

Tarih:

İmza:

İletişim Bilgileri (İsteğe bağlı):

EK-3: Kişisel Bilgi Formu

Değerli katılımcı,

Sizden katılmanız istenilen bu araştırma, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim

Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Burak AYDOĞAN tarafından Prof. Dr. Nurten SARGIN danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezi için yapılan bir araştırmadır. Çalışmaya vermiş olduğunuz katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

CİNSİYET	KADIN	☐	ERKEK	☐						
YAŞ									
EĞİTİM DÜZEYİ	İLKOKUL	☐	ORTAOKUL	☐	LİSE	☐	ÜNİVERSİTE	☐	LİSANSÜSTÜ	☐
MEDENİ DURUM	EVLİ	☐	BOŞANMIŞ	☐	DUL	☐				
ÇOCUK SAYISI	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4 ve Üzeri						
ÇALIŞMA DURUMU	ÇALIŞIYORUM	☐	ÇALIŞMIYORUM	☐						
GELİR DURUMU	0-18.000 TL	☐	18.001-30.000 TL	☐	30.001-45.000 TL	☐	45.001 ve Üzeri	☐		

EK-4: Beck Umutsuzluk Ölçeği

Aşağıda geleceğe ait düşünceleri ifade eden bazı cümleler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak, bunların size ne kadar uygun olduğuna karar veriniz. Örneğin okuduğunuz ilk ifade size uygun ise “Evet”, uygun değil ise “Hayır” ifadesinin altındaki kutunun içine (X) işareti koyunuz.

Sizin için uygun mu?

	EVET	HAYIR
1. Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum.	()	()
2. Kendim ile ilgili şeyleri düzeltemediğime göre çabalamayı bıraksam iyi olur.	()	()
3. İşler kötüye giderken bile her şeyin hep böyle kalmayacağını bilmek beni rahatlatıyor.	()	()
4. Gelecek on yıl içinde hayatımın nasıl olacağını hayal bile edemiyorum.	()	()
5. Yapmayı en çok istediğim şeyleri gerçekleştirmek için yeterli zamanım var.	()	()
6. Benim için çok önemli konularda ileride başarılı olacağımı umuyorum.	()	()
7. Geleceğimi karanlık görüyorum.	()	()
8. Dünya nimetlerinden sıradan bir insandan daha çok yararlanacağımı umuyorum.	()	()
9. İyi fırsatlar yakalayamıyorum. Gelecekte yakalayacağıma inanmam için de hiçbir neden yok.	()	()
10. Geçmiş deneyimlerim beni geleceğe iyi hazırladı.	()	()
11. Gelecek benim için hoş şeylerden çok tatsızlıklarla dolu gözüküyor.	()	()

12. Gerçekten özlediğim şeylere kavuşabileceğimi <u>ummuyorum</u> .	()	()
13. Geleceğe baktığımda şimdikine oranla daha mutlu olacağımı umuyorum.	()	()
14. İşler bir türlü benim istediğim gibi gitmiyor.	()	()
15. Geleceğe büyük inancım var.	()	()
16. Arzu ettiğim şeyleri elde edemediğime göre bir şeyler istemek aptallık olur.	()	()
17. Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi.	()	()
18. Gelecek bana bulanık ve belirsiz görünüyor.	()	()
19. Kötü günlerden çok, iyi günler bekliyorum.	()	()
20. İstedğim her şeyi elde etmek için çaba göstermenin gerçekten yararı yok, nasıl olsa onu elde edemeyeceğim.	()	()

EK-5: Yalnızlık Ölçeği

Her bir ifadenin size ne kadar uygun olduğunu ifadenin yanındaki cevaplardan uygun olanını işaretleyerek belirtiniz.		Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Beni iyi tanımlıyor
1.	Yabancılaşmış	1	2	3
2.	Yalnız	1	2	3
3.	Mutlu	1	2	3
4.	Umutsuz	1	2	3
5.	Hüzünlü	1	2	3
6.	Kederli	1	2	3
7.	Neşeli	1	2	3
8.	Kimsesiz	1	2	3
9.	Durgun	1	2	3
10.	Huzurlu	1	2	3
11.	Arkadaşı Olmayan	1	2	3
12.	Çaresiz	1	2	3
13.	Yorgun	1	2	3
14.	Acı Çeken	1	2	3

EK-6: İyimserlik Ölçeği

Değerli Katılımcı

Aşağıda bazı ifadelere yer verilmiştir. Her bir ifadeyi dikkatlice okuduktan sonra size en uygun seçeneği (X) işaretleyiniz. Bu bir sınav değildir. Doğru veya yanlış cevap yoktur.

Yardımlarınız için teşekkür ederiz.

	Bana göre hiç değil	Bana göre değil	Bazen benim gibi	Tam benim gibi
1. Zaman zaman yapamadığım şeyler oluyorsa da bundan dolayı umutsuzluğa kapılmam.	()	()	()	()
2. Hayatta karşılaştığım her kötü olaydan mutlaka iyi bir sonuç çıkarırım.	()	()	()	()
3. Hangi yaşta olursam olayım yaşamın ilginç ve güzel yanlarını görmeye çalışırım.	()	()	()	()
4. Hiçbir şeyden kolay kolay mutlu olamıyorum, genellikle karamsar bir insanım.	()	()	()	()
5. Bazı konularda başarısız olduğumda, başarılı olacağım alanlarda olacağımı düşünüyorum.	()	()	()	()
6. Bir kez başarısız olduğumda hep başarısız olacağımı düşünürüm.	()	()	()	()
7. Zorluklarla karşılaştığımda mutlaka alternatif bir çıkış noktası bulacağıma inanırım.	()	()	()	()
8. Olumsuz yaşantılarımın ve düşüncelerimin günlük yaşamımı bozmasına izin vermem.	()	()	()	()
9. Her zaman kendime ikinci bir şans tanırım.	()	()	()	()
10. Her şeye rağmen hayatın yaşamaya değer olduğuna inanırım.	()	()	()	()
11. Üzüntülerimi sahip olduğum güzellikleri düşünerek unutmaya çalışırım.	()	()	()	()

12. Benim için başlayan her şey yeni bir umut demek	()	()	()	()
13. Kendimi olduğum gibi kabul ediyorum.	()	()	()	()
14. Genelde benden daha az imkânı olan insanlara bakarak ne kadar şanslı olduğumu düşünürüm.	()	()	()	()
15. Her inişin bir çıkışı olduğunu düşünür ve umutsuzluğa kapılmam	()	()	()	()
16. Ufak şeylerden bile haz duyarım.	()	()	()	()
17. Kötü olan her olay karşısında, dilimdeki sussa bile içimdeki umut ışığını söndürmemeye çalışırım.	()	()	()	()
18. Her acının sonunda mutluluk olduğuna inanırım.	()	()	()	()
19. Her şeye karşın yaşama evet diyebiliyorum.	()	()	()	()

EK-7: Akademik Kurul Kararı

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-71052239-100-510360
Konu : Tez Önerisi (Burak AYDOĞAN)

23.05.2024

DAĞITIM YERLERİNE

Estitümüz yönetim kurulu karar sureti aşağıda çıkarılmıştır.
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

TARİH	21.05.2024
TOPLANTI	20
KARAR NO	07
KONU	Tez Önerisi (Burak AYDOĞAN)
KARAR	
Enstitümüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı 22830101912 numaralı öğrencisi Burak AYDOĞAN ile ilgili Bilim Dalı Başkanlığının 15.05.2024 tarih ve 506017 sayılı yazısı ile ekleri görüşüldü. Adı geçen öğrencinin tez önerisinin uygun olduğuna , kararın danışmanına, öğrenciye ve Bilim Dalı Başkanlığına bildirilmesine oy birliği ile karar verildi.	
TEZ ADI TÜRKÇE	Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Umutsuzluk, Yalnızlık Ve İyimserlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
TEZ ADI İNGİLİZCE	Investigation of the Relationship Between Hopelessness, Loneliness and Optimism Levels of Parents of Children with Special Needs
DANIŞMAN	Prof. Dr. Nurten SARGIN

Doç. Dr. Mevlüt AYDOĞMUŞ
Enstitü Müdürü

Dağıtım:
Eğt. Bil. Enst. Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalına
Sayın Prof.Dr. Nurten SARGIN

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 81UH-R8Y5-0DU2 Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/necmettin-erbakan-ebys>

Adres: AKEF Eğitim Bilimleri Enstitüsü A1 BLOK NO:146 MERAM/KONYA
Telefon No : 0332 324 76 60

Fax No : 0332 324 55 10

Bilgi İçin :Hasan Hüseyin UZAR
Mühendis

e-Posta :

İnternet Adresi : <http://www.erbakan.edu.tr>

Telefon No:0332 324 76 60

EK-8: Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu İzni

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU ETİK KURUL KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih :19/04/2024 Toplantı Sayısı:08 Karar No :2024/322
Araştırmannın Başlığı	Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Umutsuzluk, Yalnızlık ve İyimserlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.
Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Nurten SARGIN
Yardımcı Araştırmacı	Burak AYDOĞAN Lisansüstü Öğrenci
Etik Kurul Kararı	19018 sayılı başvuru Etik Kurul tarafından değerlendirilmiş olup, başvurunun bilimsel araştırma etiği açısından “Uygun” olduğuna karar verilmiştir.

ASLI GİBİDİR
19/04/2024

Doç. Dr. Ahmet KURNAZ
Başkan